

mai igualat" (166). Per a crear aquest estat d'opinió, les dretes havien incorporat activament a les tasques propagandístiques, i amb molta més intensitat que no les esquerres, el braç femení, a partir de la recent creació de seccions femenines del partit, allí on s'havia presentat l'oportunitat de fer-ho (167).

La campanya de la Unió de Dretes estava centrada a lliurar un atac directe i punyent a les esquerres republicanes, tot procurant salvar d'aquesta crítica la República. Havien de votar la Unió "els que vulguin la República dins d'un règim democràtic, de responsabilitat i dignificació ciutadana en bé de la cultura i riquesa dels pobles". Només la política de les esquerres era la culpable de la "ruïna material i moral d'Espanya". Les esquerres eren les causants de la crisi econòmica que travessava el país perquè aquesta crisi era només de "confiança", és a dir, per les dretes, la crisi era només "política". Amb aquestes eleccions, doncs, les dretes creien que es presentava l'ocasió ideal perquè el país expressés el desig de prosseguir aquesta política o bé l'electorat es decantés per la seva negació més absoluta. La lluita restava plantejada com un plebiscit a favor o en contra de l'obra de govern del primer bienni republicà. I per oposició a aquesta obra, la Unió de Dretes tornava a declarar-se defensora de"..... la tradició cristiana, la llibertat de l'ensenyament, la propietat, l'enaltiment de la família, i la prosperitat de Catalunya" (168). En suma, "família, religió, ordre i propietat" eren, com sempre, els pilars de la seva bandera política.

Per col·laborar a posar fi al que en deien "desordre regnant" i "anormalitat existent", les dretes de Lleida pensaven procedir, dins de la seva petita parcel·la d'actuació, com una "solidaritat de la higiene" contra la política de l'ERC (169). Una "solidaritat de dretes" que demanava, i pugnavava per assolir-ho, el vot d'un ample espectre social que anava des dels "home d'ordre" als pares de família, hisendats, comerciants, industrials, propietaris, catalanistes, catòlics, i, com no, de les dones. En el suport dels "homes d'ordre", hi confiaven perquè aquells no donarien el seu vot als homes que amb les seves campanyes demagògiques i sectàries havien provocat el desordre i la "lluita de classes entre els fills de la nostra Pàtria".

L'ajut dels propietaris, el comptaven com a segur només recordant-los: "el desgavell social i econòmic" creat per les esquerres. Els pares de família votarien dreta perquè volien aconseguir el retorn a la llibertat d'ensenyament. Els catalanistes es posarien al seu cantó per tal d'oposar-se al "mal ús que l'ERC fa de l'autonomia de Catalunya". Els catòlics no els deixarien de votar perquè així ho estipulaven les "instruccions de les jerarquies eclesiàstiques i les normes de la seva consciència". Tanmateix, les dones haurien de votar dreta perquè la dona abans que res era "catòlica" i com a tal hauria de lliurar el seu sufragi a qui defensés per damunt de tot els seus principis catòlics. Si més no, en alguns indrets el vot de la dona catòlica s'assegurà amb arguments més contundents. Així per exemple, les autoritats eclesiàstiques del Solsonès recordaven a les dones que a més d'un vot

tenien una ànima i, després dels comicis, Déu havia de demanar comptes d'ambdues coses (170).

S'ha de creure que, en general, homes i dones catòlics respongueren positivament a les crides de les dretes, car fins i tot els sectors catòlics més reaccionaris, a desgrat de la més absoluta desconfiança en l'exercici de la sobirania popular - "... la sobirania popular ens fa viure amb la il·lusió de buscar les teories i els homes preferits, de creure que d'unes eleccions pot sortir-ne el remei de nostres dolences. Potser en temps no llunyà blasmarem aquest sistema de buscar homes per a fer lleis i tindrem un xic de burla sarcàstica per aquesta infantilitat actual" (171) -, consideraven que no es podia romandre passiu davant d'uns comicis on es demanava "..... als pares com volen els seus fills, i a cadascú el que pensa fer-ne dels seus cabals, al pagès com vol que sigui la terra, a l'industrial si vol les seves màquines i al comerciant si pensa mantenir el seu comerç". Però, és que a més a més hi havia el ferm convenciment que en aquests comicis estava en joc la possibilitat d'iniciar la "revisió de la Constitució espanyola, que prohibeix l'ensenyament religiós, s'incauta dels convents o esglésies i porta a la socialització de tots els béns particulars" (172). La consigna dels catòlics no podia ser altre que votar la candidatura de la Unió de Dretes. Aquesta llista va restar formada per:

Manuel Florensa i Ferré	Lliga Catalana
Lluís G. Piñol i Agulló	Lliga Catalana
Lluís Massot i Balaguer	Lliga Catalana
Casimir Sargenis i Bertrand	Tradicionalista

Dels quatre candidats, el més conegut era l'advocat i propietari rural Manuel Florensa i Farré. Membre del comitè executiu del Partit Liberal de Lleida (1916), havia ingressat a la Lliga Regionalista durant el bienni 1917-1918. Entre 1911 i 1921 havia estat ininterrompudament diputat provincial pel districte de Solsona-Cervera. El 1915 era vice-president de la Diputació. El 1921 era anomenat governador civil de Logronyo i el 1923 guanyà l'elecció general d'aquest any al districte de Lleida, encara que mai no arribà al Congrés de diputats, car el Tribunal Suprem va canviar, com ja sabem, el sentit de la votació a favor del reformista governamental, Dualde. Membre de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i especialista en qüestions agràries, formava part del consell central de la secció agrària de la Lliga. Pertanyia a l'èlite política i social de la província i ocupà càrrecs a entitats com el Círculo Mercantil, de què fou president (1916), la junta d'administració del Canal d'Aragó i Catalunya (1932) o la Societat Econòmica d'Amics del País, de què el 1932 era comptador. Propagandista actiu de l'IACSI i de la Lliga per les terres de Lleida, es presentava als comicis d'aquest any sense fer promences -" indignes del que les fa i del partit que les empara en període electoral" deia - i amb un esperit conciliador, car assegurava que "sempre estarà al servei dels interessos permanents de Lleida, els quals no són de dreta ni d'esquerra, sinó de tots" (173).

Lluís G. Piñol i Agulló, era registrador de la propietat a Tremp i també membre dirigent de la Lliga Catalana. L'advocat gironí Lluís Massot i Balaguer també gaudia d'una bona

reputació com a polític regionalista. Era presentat com a representant dels Sindicats Agrícoles i com a ex-tinent d'alcalde de Barcelona. Afiliat primer a la Lliga Regionalista, havia passat a Acció Catalana per retornar de nou a la Lliga Catalana poc abans dels comicis de novembre de 1933 (174). Era l'únic candidat encasellat des de Barcelona i ignoro si tenia alguns lligams amb Lleida pels quals les dretes - generalment supersensibles a l'anomenat centralisme barceloní - poguessin justificar la seva proclamació.

Quant a l'advocat i gran propietari rural, el carlí Casimir Sangenís i Bertrand, l'única activitat política que se li coneix és la d'haver estat diputat titular a la Diputació provincial durant la Dictadura de Primo de Rivera (1924-25).

El front d'Obrers i Pagesos es presentava sota la consigna de "front obrer contra el feixisme", i com a salvaguarda de la revolució, condemnada al retrocés si no es treia de mans del "front burgès". Una aliança antimarxista constituïda per l'ERC i per la Lliga, però en opinió del BOC, també per les organitzacions que els feien el joc, com eren la FAI i el PCC.

El front d'Obrers preparà a Lleida una candidatura amb tres candidats del BOC i un de la USC (Federació del PSOE):

Joaquim Maurín Julià

Santiago Palacín i Nadal

Sebastià Garsaball i Falcó

Josep Solé i Cebrià

Josep Solé ja havia acudit als comicis de 1932 com a candidat del PSOE; posteriorment seria membre del comitè re-

gional del partit.

Pel que fa als candidats del BOC, tots havien estat proclamats en comicis anteriors. Maurín fou cap de llista el 1931 i el 1932; el secretari general de la Unió Agrària, Sebastià Garsaball, i el dirigent del BOC d'Alfarràs, Santiago Palacín, foren aspirants a un escó al Parlament de Catalunya.

La candidatura del PCC. també per majories, constava dels noms següents:

Pere Ardiaca Martí

Francesc Poca Baella

Joan Amades Bastos

Francisco Galán Rodríguez

Francisco Galán era l'únic candidat que el PCC presentava a les cinc circumscripcions catalanes; els altres tres noms foren seleccionats d'entre els militants del partit a les comarques lleidatanes.

Pere Ardiaca, ex-militant del BOC, era el representant de la Noguera; Francesc Poca representava Agramunt i Joan Amades, Lleida.

La seva tasca propagandística fou ben escassa i, encara, la poca activitat que desenvoluparen els fou interferida pels comunistes del BOC, de nou boicotejadors - segons "El País", ara com a observador neutral-dels seus mitings (175).

Sense ser proclamats candidats per la junta provincial, acudiren al comicis i recolliren votacions purament testimonials a pobles com la Sentiu de Sió, Balaguer, Almacelles, Gastellserà, Bellmunt, Llardecans, Montgai, la Fuliola... Només en aquest darrer municipi els sufragis superaren la

trentena i, en total, és difícil que se'n totalitzessin més d'un centenar (176). Realitzada la votació, i fet l'escrutini, la premsa provincial només donava notícia de les votacions de l'ERC, de la Unió de Dretes i del Front d'Obrers i Pagesos. Abans, però, de passar a veure quines van ser les votacions assolides per cadascun d'aquests tres agrupaments, cal parlar de les vicissituds que acompanyaren la jornada electoral i l'escrutini final.

3.4.- La jornada electoral: ressenya d'una votació plena d'irregularitats.

A més d'un municipi de la província la votació es va restir dels procediments que s'acostumaven a practicar durant el període monàrquic, tots de la més pura ortodòxia caciquil.

Per trencament de l'urna, va caldre repetir la votació a set pobles: Tàrrega, Tèrmens, Torres de Segre, Vilanova de la Barca, Sidamunt, Sant Martí de Maldà i Rocafort de Vallbona. Les urnes s'havien trencat per motius en apariència superficials: la discussió suscitada per tres vots, per dubtes sobre la personalitat d'un elector, per l'acció d'un individu desconegut que després es donà a la fuga, etc. En realitat, la clau d'aquestes actuacions ens la descobreix el mateix governador civil en dirigir-se al ministre de la Governació per tal de comunicar-li que els resultats dels comicis depenien exclusivament de les votacions parcials que s'havien de celebrar en aquests set pobles: "Los partidos izquierda y derechas han puesto gran interés luchas hoy, pues debido escasa mayoría que existe a favor izquierda, segun datos recibidos hasta aho-

ra, y faltando aún los de algunos pueblos que por su significación derechista podrían nivelar diferencia de votos, créese que de las elecciones referidas depende resultado final" (177).

Certament, l'orientació del vot d'aquests pobles havia passat de l'esquerra a la dreta entre 1931-1932 i aquest any, 1933, les dretes feren per evitar que la flexibilitat de vot d'aquests municipis decidís els fos adversa. Coneguts els resultats de la segona volta, les esquerres només triomfaren per 8 vots de majoria a Vilanova de la Barca. Les dretes s'enduïen definitivament les majories. A jutjar pels comentaris de l'ERC, sembla que implícitament va assumir ja abans de repetir-se la votació una derrota esperada com a inevitable, encara que "El País" assegurés que les eleccions parcials no canviarien uns resultats sensiblement favorables a les esquerres. No obstant això, al mateix temps que feia aquesta observació, demanava als republicans treballadors i homes liberals, alerta, tranquil·litat, calma, prudència i serenitat, car potser s'hauria de "defensar la República", perquè es podien perdre unes eleccions, però "no el sistema democràtic i parlamentari i les llibertats conquerides" (178). Per mil vots de diferència, l'esquerra restà sense les majories i només amb dos llocs de minoria.

L'escrutini donà el resultat següent:

* Cens electoral	181.544
* Nº votants	111.335
% participació	61.33 %

Esquerra Republicana de Catalunya

Lluís Bello Trompeta (AR)	52.579	vots
Epifani Bellí Castiel (ERC)	51.875	"
Josep Sastre i Torruella (ERC)	51.771	"
Ferran Zulueta Giberga	51.713	"

Unió de Dretes

Manuel Florensa i Farré (Ll.C.)	53.464	vots
Lluís Pinyol i Agulló (Ll.C.)	53.079	"
Lluís Massot i Balaguer (Ll.C.)	52.921	"
Casimir Sangenís i Bertrand (Tradc.)	51.869	"

Front d'obrers i pagesos.-

Joaquim Maurín i Julià (BOC)	5.521	vots
Jaume Palacín Nadal (BOC)	5.201	"
Sebastià Garsaball i Falcó (BOC)	4.822	"
Josep Solé i Cebrià (PSOE)	5.007	"
.		
Diversos	835	vots
Blanc	293	"

* Cens electoral= "Anuario Estadístico Espanya",
1934; pàg. 652.

* Nº votants= acta d'escrutini.

L'equilibri de vots estimulà una revisió microscòpica de les actes municipals de votació; una revisió que si més no palesà que les eleccions restaren lluny de ser netes i democràtiques a diversos indrets de la geografia provincial: per més vots que votants, l'ERC protestà les actes de Rocafort de

Vallbona, la Seu d'Urgell - aquí la diferència era ni més ni menys que d'un únic vot - i de Solsona. L'ERC també impugnà la votació de Clariana assegurant que a les set del matí l'urna d'aquest poble ja estava plena sense que ningú no hagués anat a votar. Pel cantó de les dretes, el senyor Rovira demostrà un gran interès a esbrinar si es podien comptar uns vots favorables a les esquerres quan, a més d'estar escrits en llapis, només constava a les paperetes de vot el nom i el primer cognom dels candidats. El motiu de màxim desacord es presentava quan s'havia de decidir si era o no procedent computar els vots d'un gran nombre de pobles a partir dels certificats de vot presentats pels candidats en lloc de fer-ho a través d'unes inexistentes actes de votació municipal. Gairebé sempre, i a pesar de les protestes de l'ERC, la Junta del Cens donava validesa a aquests certificats. Enviades aquestes protestes al Congrés no foren preses en consideració, unes per no ser de raó - en opinió de la comissió dictaminadora - i les altres, per no modificar el resultat de l'elecció (179).

Fets públics els resultats, començaren les corresponents interpretacions i valoracions. Per les dretes d'Acció Catòlica, s'estava davant de la victòria del "sentiment tradicional i religiós del poble espanyol", i "els milers de mans femenines que havien persignat les urnes havia estat un dels factors fonamentals de l'èxit"(180). Pels tradicionalistes, era la "unió" de tots els catòlics el motor del triomf; una unió que segons ells calia conservar més estretament que mai, car Espanya continuava amenaçada pel perill de la revolució social. Perill aquest que també era compartit pels regionalistes, interessats a atribuir la victòria a un vot interclassista, fidel expressió d'un ampli "estat de consciència", capaç d'organitzar "la convivència de tots, amb el concurs de tots,

per al bé de tots" (181). Per la Lliga, el seus diputats eren "els representants de tot el poble de Catalunya", perquè, com deia "La Veu de Catalunya", els regionalistes no oblidarien mai que "...ens han votat homes i dones de tots els estaments, de totes les classes, i que la nostra representació no és una representació estrictament partidista, sinó una representació patriòticament complementària" (182). Evidentment, haver-se endut les majories a tres de les cinc circumscripcions catalanes, suposava per a la Lliga l'antesala de la victòria definitiva sobre l'ERC. I això significava, amb vistes a una possible hegemonia política, presentar-se com una força de concòrdia social, posició que tan bons resultats havia comportat als regionalistes en els temps de la Solidaritat Catalana. "El catalanismo histórico" havia triomfat, deia "El Correo", i aquest, amb l'acord de tots els "bons catalans", havia de procedir a inhumar" ... ese cadáver de Esquerra que hiede y yace insepulto en los palacios de la Generalidad y de la Ciudadela".(183)

Però l'Esquerra no creia pas que ja havia arribat la seva hora. Coneguts els resultats, començà a revisar la seva actuació amb vistes al futur. Així, abandonà les seves valoracions demagògiques del primer moment - "el sexe dèbil, els convents, les esglésies...." havien estat els causants de la desfeta - i inicià la recerca seriosa d'altres factors més explicatius de la derrota. El vot de la dona a la dreta havia fet estralls - en l'opinió de "La Jornada" - a Solsona i Cervera, però en el resultat final creia que hi havia influït sobretot l'actitud dels votants d'Esquerra que "... els uns per

niciezes personals, altres per esperit de capelleta, o per dormir-se damunt d'una victòria que tothom veia segura, la qüestió és que molts no saberen posar-se a to del present moment...." (184). Aquest acte de contricció portà l'ERC a valorar el que en deia "catàstrofe del dia 19" com quelcom més que un contratemps passatger. Era una adversitat contra la qual calia reaccionar, car posava en perill la mateixa pervivència de la República. La solució futura passava per aprofitar la "llició passada" i caminar vers una "solidaritat republicana esquerrana", on hi haurien d'ingressar tots els partits que sense fins partidistes i personals tinguessin com a únic objectiu el de salvar la República. Aquesta era la consigna llançada per l'ERC de Lleida; consigna que un dels seus dirigents, Humbert Torres, no dubtà a proclamar en ple debat al Parlament català, quan a la sessió del dia 28 de desembre, en plena crisi de govern, demanava en nom del "sagrat dret" de la nostra terra a governar-se ella mateixa, que les esquerres de Catalunya es guardessin de donar de nou la impressió vista recentment en què, "havent pogut vèncer enormement les dretes, aquestes han pogut sisquera permetre's l'espectacle de discutir la potencialitat esquerrista de Catalunya". La seva proposta es concretava així: "A Catalunya, solidaritat entre tots els catalans per a salvar l'essència de l'Estatut"; en el camp estricte de les esquerres, iniciar "una política de concòrdia per a salvar els interessos de llibertat i d'esquerrisme que tots nosaltres defensem" (185).

Aquesta crida i d'altres llançades tant des dels rengles d'ERC com des de fora d'aquest partit serien ateses pels

republicans reformistes catalans que, el mes de gener següent, amb vista als comicis municipals, signaren una entesa electoral encaminada a recuperar el terreny perdut. D'altra part, calia seguir aquest camí perquè, com avisava el BOC, encara que no hi hagués un feixisme ben organitzat, hi havia "..... síntomas de un fascismo naciente que ahora, encontrádo protección oficial y ambiente propio, se desarrollará de una manera vertiginosa" (186). Per aquest partit, el gran perdedor dels proppassats comicis havia estat l'ERC: "Se liquida la Esquerra y empieza la contrarrevolución" deia. Proposava "la lucha extraparlamentaria, el abandono de las ilusiones democráticas, la plena convicción de que el Parlamento es opuesto a la Revolución y que la Revolución ha de ganarse por la acción de masas, por grandes movimientos que tengan unidad de acción....."(187). Aquesta era l'única perspectiva que podria conduir a la revolució socialista, i el BOC es creia en condicions de poder jugar un bon paper en aquest "Front Únic" que propugnava, car l'avenç assolit pel Front Obrer que ells comandaven així semblava augurar-ho. En realitat, però, no hi havia gaires motius d'optimisme perquè la votació màxima de comunistes i socialistas - tret del candidat de Girona Jaume Miravittles, amb més de 8.000 vots - en cap altre lloc superava els 6.000 sufragis. Electoralment, doncs, la batalla continuava establerta fonamentalment entre la Lliga i ERC, i així restaria palès en els comicis municipals de gener de 1934.

3.5.- Els resultats circumscripcionals.

3.5.1-Evolució de la participació:

El descens participatiu juntament a la progressiva recuperació de les dretes, detectada ja a les eleccions al Parlament català de novembre de 1932, s'acabà de confirmar amb els comicis generals d'aquest any. Les dretes van guanyar les majories de Barcelona, Lleida i Tarragona, mentre les esquerres només triomfaven a Girona i la província de Barcelona.

D'un cens de 181.544 electors, n'acudiren a votar 111.335, cosa que dóna una participació del 61.33 %, prop de sis punts més baixa que la registrada el 1932 i gairebé 10 punts inferior a la de 1931. La situació de Lleida restava molt més propera a la de Girona que a qualsevol altra de les circumscripcions catalanes (188). En general, el descens participatiu va seguir gairebé criteris geogràfics: la reducció més alta - 21 punts respecte al 1932 - es va donar a la Vall d'Aran, seguida de la del Pallars Jussà - 16 punts -, la Cerdanya - 13 punts -, l'Alt Urgell - 12 punts -, i el Pallars Sobirà - 11 punts. A mesura que s'anava descendant cap a la plana, la participació s'allunyava menys dels percentatges assolits el 1932: la diferència major es localitzà a la Noguera - 9 punts inferior al 1932 -, seguida del Solsonès - 7 punts -, de les Garrigues - 7 punts - de l'Urgell - 6 punts -, del Segrià - 1 punt - per acabar amb una estabilitat participativa d'un any a l'altre a la Segarra.

Sembla que això permet establir una relació entre disminució de la participació i menor grau de desenvolupament

polític i econòmic. A major activitat política, econòmica i cultural corresponia una major aflluència a les urnes i una menor variabilitat de les cotes participatives.

S'ha dit que la baixa general de la participació d'aquest any s'ha d'atribuir més a la retracció de les esquerres republicanes que no pas a una major participació de les dretes. En realitat, la interpretació del índexs de correlació entre participació i vot a dreta o esquerra als pobles de més de 500 habitants, és compatible amb dues hipòtesis, ja que mentre dreta i participació apareix amb una correlació de (.30), l'existent entre esquerra i participació és de signe negatiu i més baixa (-.25).

3.5.2.- Orientació del vot implantació de les forces polítiques.

Pel que fa a l'orientació del vot, la circumscripció de Lleida va observar el que Leleu anomena "orientació incerta", tot i que les esquerres - republicanes i obreres - sumaven més del 50 % dels vots emesos (189). Però, a nivell provincial, el Front d'Obrers i Pagesos tot just reunia un 5 % dels vots, mentre l'equilibri assolit per l'ERC i la Unió de Dretes - 47.37 % i 47.84 respectivament - no arribava ni a un punt de diferència. En canvi, a nivell comarcal, i tret del cas de la Noguera, es difícil que aquesta situació es tornés a repetir enlloc.

De menys a més, l'ERC assolí majoria de vots a la Noguera, el Segrià, les Garrigues, el Pallars Jussà, la Vall d'Aran i la Cerdanya. La dreta, superà l'esquerra - també

de menys a més vots - a l'Urgell, l'Alt Urgell, la Segarra, el Pallars Sobirà i el Solsonès, únic indret on la Unió de Dretes aconseguí més del 70 % dels sufragis. Quant a les forces obreres, només aplegaren prop d'un 10 % dels vots al Segrià.

Comparant l'orientació del vot amb l'evolució de la participació és possible arribar a establir una certa correlació entre aquestes dues variables. Per exemple, la comarca de la Cerdanya, amb prop del 70 % de vots a favor de l'ERC, resultà ser la zona amb un índex de participació més baix, mentre la Segarra, amb una cota participativa constant i bastant elevada -64 %-, transformà l'equilibri dreta-esquerra del 1932 en un comportament totalment favorable a la dreta. Per tant, és possible creure que les esquerres restaren a casa mentre les dretes sortien a votar. El que sí és més evident és que als llocs on les dretes triomfaven, hi assolien una implantació molt més clara que l'enregistrada per l'ERC a les seves àrees d'influència. És a dir, mentre les esquerres - reformistes i obreres - només aconseguien al Segrià el vot favorable de prop del 40 % dels electors, les dretes quasi arribaven a aquesta xifra a la Segarra i la sobrepassaven al Solsonès.

A partir de totes aquestes consideracions s'ha arribat als punts conclusius següents:

. Des del punt de vista participatiu, continua existint una clara diferència entre la muntanya i la plana lleidatana, la primera molt més abstencionista que la segona.

. Dins de la zona muntanyosa i en relació a l'orientació del vot, continuen diferenciant-se les comarques de la Cerdanya i la Vall d'Aran on, tot i disminuir considerablement la participació, l'orientació es decantà vers les esquerres reformistes.

. La resta del pobles de la zona muntanyosa es caracteritzava per una inestabilitat participativa i d'orientació. Molts pobles de l'Alt Urgell i del Pallars Sobirà havien passat d'una orientació cap a l'esquerra a un acusat predomini dretà, cosa que fa suposar que les dretes van poder campar a gust per aquests indrets deprimits i mal comunicats, presumiblement, amb la complicitat involuntària dels que uns anys endarrera les havien desplaçades de les urnes. Els índexs de correlació entre els vots esquerra-dreta (-.98) als pobles de menys de 500 habitants - força nombrosos en aquestes comarques - indica que la dreta creix exclusivament en perjudici de l'ERC, essent-hi absents les forces comunistes.

. Les esquerres republicanes només podien sentir-se segures a les comarques de la plana totes amb una orientació de vot indiscutiblement pro esquerra. No obstant això, en aquesta zona el republicanisme reformista patia, a més de l'ofensiva de les dretes, l'acció negativa de les esquerres obreres. L'índex de correlació esquerres republicanes-esquerres obreres mostra que ambdós agrupaments es treien vots mútuament en disputar-se el mateix terreny electoral. Això ja va passar el 1932 i torna a a observar-se el 1933. El 1932 l'índex de cor-

relació ERC-BOC havia estat de(-.41) als pobles de més de 500 habitants i el 1933 l'índex ERC-Front d'Obrers i Pagesos fou de(-.33) mentre que la relació Unió de Dretes- Front Obrer no-més arribà a(-.24).

QUADRE N ° 5 : ELECCIONS LEGISLATIVES 1933. RESULTATS COMARCALS

COMARQUES	CENS 1936	% P.	△	E. R. C.		U. D.		F.O.P.	
				% C.	% V.	% C.	% V.	% V.	% V.
La Cerdanya	2372	49.59	-13	34.69	69.98	14.62	29.51	0.50	
L'Alt Urgell	11924	52.16	-12	23.84	45.71	28.17	54	0.29	
El Pallars Sobirà	7275	49.49	-11	19.16	38.71	30.17	60.96	0.53	
La Vall d'Aran	3700	50.78	-21	28.18	55.51	22.05	43.43	1.06	
El Pallars Jussà	14811	41.49	-16	21.98	52.98	19.24	46.39	0.63	
El Solsonès	6561	54.99	-7	14.49	26.35	40.46	73.59	0.06	
La Noguera	29358	61.16	-9	28.74	47.00	28.43	46.48	6.52	
L'Urgell	23628	63.83	-5	28.29	44.32	34.35	53.82	1.86	
La Segarra	12712	63.90	0	24.41	38.20	38.94	60.94	0.86	
El Segrià	51342	63.79	-1	32.47	50.90	25.09	39.33	9.77	
Les Garrigues	19576	64.34	-6	33.46	52.00	28.72	44.64	3.36	
TOTALS	131544	61.30	-9	28.53	47.37	28.81	47.84	4.79	

Els totals inclouen les dades de Gósol i la Molnosa, municipis de les comarques del Berguedà i de l'Anoia respectivament

QUADRE Nº6 : E.LEGISLATIVES 1933. ÍNDEXS DE CORRELACIÓ A LA PROVÍNCIA I POBLES DE +500 I -500 HABITANTS

<u>PROVINCIAL</u>				
% P.	1			
% E.R.C.	-0.08	1		
% U.de D.	0.06	-0.05	1	
% F.O.P.	0.07	-0.13	-0.18	1
<u>+500 HABITANTS</u>				
% P.	1			
% E.R.C.	-0.25	1		
% U.de D.	0.30	-0.83	1	
% F.O.P.	-0.08	-0.33	-0.24	1
<u>-500 HABITANTS</u>				
% P.	1			
% E.R.C.	-0.07	1		
% U.de D.	0.05	-0.08	1	
% F.O.P.	0.09	-0.05	-0.12	1
	% P.	% E.R.C.	% U. de D.	% F.O.P.

1934: ELECCIONS MUNICIPALS

4.- LES ELECCIONS MUNICIPALS DE 14 DE GENER DE 1934

4.1.- L'actitud de les esquerres republicanes davant l'avancada de les dretes.

Aprovada pel Parlament català la llei municipal de 5 de gener de 1934, foren celebrades les eleccions per a la renovació total dels Ajuntaments catalans (190). Uns comicis que tant per a les esquerres com per a les dretes constituïen el colofó de les eleccions ordinàries del mes de novembre anterior.

Les esquerres hi acudien amb el temor de veure minvar encara més la seva situació hegemònica i, alhora, amb l'esperança de poder rectificar els resultats de novembre. Les dretes, sense ignorar el perill que significava una contraofensiva de l'esquerra, confiaven consolidar i ampliar el terreny guanyat dos mesos enrera.

A Lleida, la "concordia republicana" era l'estratègia llançada pels partits republicans després de la seva última derrota electoral. A final de novembre de 1933, Joventut Republicana responia positivament a la crida del PRRS en pro de la unió de totes les forces d'esquerra. Els preparatius del front d'esquerres s'iniciaren al restaurant de l'estació i d'aquí que l'entesa sigui coneguda a Lleida com el "pacte de l'estació". Inicialment, assistiren a aquesta primera reunió el PRRS, la Joventut Republicana, el PRR i ACR. El EOC i els socialistes també hi foren convocats, però rebutjaren d'assistir-hi perquè no acceptaren que el PRR hi estigués present com a

força d'esquerra (191).

Pocs dies abans de les eleccions municipals, el Front d'Obrers i Pagesos de 1933 es va trencar i, mentre els socialistes ingressaven al front d'esquerres, el BOC romania sol en defensa del front únic obrer contra el feixisme.

Reincorporats els socialistes a la coalició republicana, el PRR se'n deslligava definitivament i s'apropava a tradicionalistes, catòlics, regionalistes i UDC per a formar una Concentració Lleidatana contra el predomini de l'Esquerra a l'Ajuntament de la ciutat.

Segons la legislació vigent, l'elecció s'havia de fer pel sistema electoral majoritari, amb districte únic i amb llistes de partit o coalició. Serien electors tots els ciutadans majors de 23 anys i amb dos anys d'antiguitat en el cens. Feta la votació, a les poblacions de més de 10.000 habitants correspondria el 65% dels llocs a la llista més votada, el 65% dels llocs restants a la segona força i així successivament sempre que les llistes aspirants arribessin a reunir pel cap baix un 10% dels sufragis emesos. A les poblacions de menys de 10.000 habitants, el 65% dels llocs seria per a la primera llista i la resta per a la segona (193).

A la ciutat de Lleida entraren en litigi tres llistes de candidats per a cobrir els 24 llocs que corresponien al seu Ajuntament. Cadascuna comptava amb un total de 16 noms, tants com llocs s'havien assignat a la llista que resultés guanyadora (194).

La llista més difícil de confeccionar va ser la de les esquerres republicanes. El motiu del conflicte va recaure, un

cop més, en el criteri a seguir a l'hora de repartir els llocs dins de la candidatura de coalició. Joventut Republicana havia acceptat la tantes vegades demanada unió electoral; però l'entesa entre un grup poderós -si més no molt més important que els altres- i uns diminuts grupuscles republicans portava implícita la direcció del front que s'arribés a pactar per part dels primers. Dirigir volia dir, en aquesta situació, imposar condicions, i Joventut Republicana disposà que li havia de correspondre un total de 13 llocs, dels quals un mínim de set encapçalarien la candidatura. O sigui, Joventut Republicana s'assegurava majoria pròpia si guanyaven els comicis o passava a convertir-se en gairebé l'única minoria -a la segona llista li corresponien 6 llocs i a la tercera 2- si els perdien. A més, en cas de victòria, Joventut havia de tenir l'alcaldia i tres dels quatre llocs dirigents dins de la futura comissió de govern municipal (195).

Unes exigències que només foren contestades pel PRRS, que forçà una transacció per la seva disposició a trencar l'entesa si no se li donava almenys un dels set primers llocs de la llista. Aquesta no es va confeccionar de manera definitiva fins la incorporació dels socialistes. Llavors es deixà amb 12 candidats de Joventut Republicana, 2 del PRRS, 1 d'ACR i 1 socialista. Tanmateix, aquests tres partits minoritaris ocuparen un lloc entre els set primers de la llista.

Finalment, s'havia arribat a l'elaboració d'una candidatura que, com deia "El País", podia ser votada per tothom "que se senti català, liberal, republicà i que estimi l'eficàcia d'incorporar a l'actuació política partits que podien ésser únicament de classe...". Una candidatura que volia representar

"la continuïtat de l'obra de pau que inicià la República"(196). En definitiva, una candidatura que demanava el vot més en nom d'una República i d'una Catalunya en perill d'un triomf feixista, que no pas en defensa d'un programa municipal, que es basava a prometre una administració austera, competent i honrada, un increment de les escoles públiques, un embelliment de la ciutat i una transformació de l'assistència social, potser com a punt més ideològic i polític. En qualsevol cas el programa polític passava al davant de l'acció administrativa.

Per a les dretes, "només les coaccions de l'Esquerra, només les tupinades fetes a l'empar del poder..." podien falsejar uns resultats que necessàriament els havien de ser favorables. Uns resultats que devien de representar per a la ciutat de Lleida el que les passades eleccions legislatives havien representat a les comarques, "una passa endavant del retrobament de la nostra personalitat catalana i lleidatana, esvaït el pesombre d'aquesta sempiterna subjecció als partits barcelonins..." (197). En realitat, però, pressentien que estaven davant del "perill d'un triomf esquerrà (...), d'un atac fort com mai contra les nostres organitzacions", atac que calia contestar votant contra ERC per tal de neutralitzar el "comunisme i el desordre social que la seva victòria reportaria" (198).

Fora de la capital i segons fos la correlació de forces de cada indret en particular, l'actuació de dretes i esquerres va poder adoptar diverses modalitats. Les instruccions donades per l'ERC, per exemple, possibilitaven aquesta diversificació. Segons l'ERC s'havia de lluitar amb candidatura de partit només "allí on hi havia seguretat de triomf"; si aquesta possi-

bilitat era dubtosa, es podien establir aliances amb d'altres forces locals d'esquerra, sempre que es procurés barrar el pas a la reacció i s'impedís que la Lliga "s'apoderés dels Ajuntaments i prengués posicions contra la República" (199). Decidir, però, quines eren les possibles forces aliades depenia dels comitès comarcals i locals del partit, als quals, lògicament, els era difícil seguir criteris selectius homogenis.

Es probable que, en línies generals, les coalicions es fessin seguint la pauta marcada per les forces de la capital, però a bon nombre de pobles el nom que adoptaven les candidatures fa difícil decidir quins havien estat els seus impulsors. No obstant això, també val a dir que en la major part dels casos el nom és prou revelador per a intentar una aproximació a la sociologia d'aquestes eleccions de caràcter local. Una aproximació plantejada fonamentalment per tal de fixar quins van ser els extrems que comportà la recuperació de les esquerres a les terres de Lleida.

4.2.- Les candidatures: peculiaritats de la seva terminologia.

Generalment, hi havia pobles on la Lliga i l'ERC apareixien sota aquesta denominació, encara que és possible que, en la pràctica, les seves llistes fossin representatives d'un front de dreta i d'esquerra respectivament. En tot cas, no ha estat possible esbrinar -com podia fer-se en el cas de Girona (200)- quan una candidatura dita de "Esquerra" s'havia de considerar adherida a l'ERC.

Les candidatures de dretes podien adoptar alguns dels

noms següents: Grup Republicà Independent, Centre Autonomista, Acció Republicana, Unió Administrativa, Grup d'Electors de..., Grup Catalanista Republicà, Sindicat Agrícola, Popular Administrativa, Unió Ciutadana, Pau Republicana, Casal de Germanor, Concòrdia Republicana, etc.

Però algun d'aquests noms només poden qualificar-se inequívocament de dreta —amb presumible predomini regionalista— quan davant hi havia una llista específica d'esquerra. Si no succeïa així, el confusionisme es tornava considerable, especialment en els casos d'aparèixer l'adjectiu "republicà", emprat indistintament per dretes i esquerres. Tammateix, també s'ha pogut detectar la presència de llistes presumiblement més a la dreta que la mateixa Lliga: Servei del Poble, Grup Defensa, Defensor Patrimoni Públic, Acció Rural, etc., llistes que tenien com a contrincant una candidatura explícitament adscrita a la Lliga. Per contra, no ofereixen cap llum clarificadora noms com Grup Unió de Poble o Agrupació Veïnal, etc., si són presentades com a candidatures úniques; o bé noms com Unió Pacificadora o Acció Ciutadana enfrontats a una Acció Popular o a una Unió Popular.

La rica terminologia de les candidatures locals porta que un intent d'interpretació del seu caràcter polític esdevingui molt complex. Encara que moltes denominacions recordin organitzacions partidistes, és molt probable que algunes només fossin jocs semàntics per a amagar candidatures de tipus individual o de grups locals de pressió.

Per la banda de les esquerres reformistes, la situació

és potser menys equívoca. El nom "Esquerra" és molt freqüent quan no es fa referència al nom d'alguna secció local o casino d'un partit: proliferen noms com Centre Republicà, Unió Republicana, Agrupació Republicana, Centre Republicà Català, Centre Republicà Federal, etc., que en alguns casos competeixen també amb agrupacions identificables com d'esquerra obrera: Front de Treballadors, Obrers i Pagesos, Front d'Obrers i Pagesos, Sindicat de Treballadors, Extrema Esquerra, etc.

Observant quina era en particular la correlació de forces de cadascuna de les comarques de la circumscripció provincial és possible trobar una major claredat en relació amb el nom i la tendència política de les candidatures presentades a cada municipi.

4.3.- Els resultats a les comarques de Lleida

LA CERDANYA

QUADRE Nº 7 RESULTATS ELECCIONS MUNICIPALS DE 1934

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
314	Bellver de Cerdanya	Esquerra(6) Unió Administrativa(2)	221 138	359
317	Èller	Grup independent(4) Lliga(1)	27 1	28
320	Lles	Grup Electors Viliella- -Travesseres(4) Esquerra(1)	75 15	90
313	Montellà de Cadí			-
310	Misser i Arànsér	Grup Electors d'Aransà(5)		21
316	Prats i Sampsor	Llista n.1(Esquerra)(5)		14
319	Prullans			-
315	Riu del Pendís	Llista n.2(Esquerra)(4) Llista n.1(Dreta)(1)	21 20	41
318	Talltendre	Esquerra(5)		16
311	Vil·lec i Estana			-
312	Gósol	Esquerra(4) Unió Gosolana(2)	88 72	160
TOTAL DE VOTANTS			729	
MITJANA DE PARTICIPACIÓ			45,91%	
VARIACIÓ RESPECTE 1933			(-4)	

La tendència participativa a la baixa -la mitjana comarcal (46%) disminuí 4 punts respecte el 1933- no pressuposà una inflexió en la seva orientació del vot, que continuà clarament pro esquerra. Només al municipi de Lles, fins aquest any sempre d'esquerres, va guanyar un Grup d'Electors Viliella-Travesseres,

presumiblement de dreta. L'ERC es presentava com Esquerra, mentre les dretes evitaven el nom Unió de Dretes i adoptaven una terminologia poc compromesa amb la seva significació política: Unió Administrativa, Grup d'Electors, Grup Independent...

L'ALT URGELL

QUADRE Nº 8 RESULTATS ELECCIONS MUNICIPALS DE 1934

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
302	Alàs	Lliga Catalana(4) Esquerra(1)	91 <u>76</u>	167
283	Alinyà	Esquerra(4) Unió de Dretes(2) Acció Republicana	91 88 <u>81</u>	260
297	Anserall	Coalició Republicana(5)		28
294	Aravell	Grup. Rep. Independent(5)		23
300	Arcavell			-
287	Arfa	Esquerra(4) Lliga(1)	99 <u>98</u>	197
308	Aristot	Lliga(4) Esquerra(1)	60 <u>51</u>	111
298	Ars			-
306	Arsèguell	Esquerra(4) Acció Catalana(1)	51 <u>2</u>	53
271	Bassella	Defensa Interessos Mun.(4) Grup de Dretes(2)	142 <u>19</u>	161
309	Bescaran	Acció Ciutadana(4) Acció Popular(1)	125 <u>1</u>	126
279	Cabó	Lliga(4) Electors de Dretes(2) Esquerra	85 76 <u>61</u>	222
292	Castellbò			-

QUADRE Nº 8 (cont)

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
295	Castellciutat	Esquerra(4) Lliga(2)	98 92	190
305	Cava	Acció Administrativa(4) Lliga(1)	24 5	29
303	Cerc	Esquerra(4) Lliga(2) Acció Popular	111 94 2	207
299	Civís			-
276	Coll de Nargó	Concordia Ciutadana(4) Esquerra(2)	236 201	437
301	Estimariu			-
277	Figols d'Organyà	Esquerra(4) Sindicat Agrícola(2) Acció Catalana	75 62 22	159
286	Fornols			-
274	Gavarra	Unió Democràtica(5)		15
281	La Guàrdia d'Ares			-
280	Tàrris			-
290	Guals del Cantó			-
304	Josa de Cadí	Esquerra(4) Dretes(1)	18 5	23
275	Montanissell	Concordia Ciutadana(4) Esquerra(2)	64 38	102
289	Noves de Segre			-
273	Oliana	Grup Administratiu(5) Esquerra(2)	271 180	451
278	Organyà	Unió Republicana(5) Esquerra(2)	255 108	363
291	Pallerols del Cantó			-
293	La Parròquia d'Hortó	Acció Ciutadana(4) Grup Aut. Rep. Català(2)	88 58	146
272	Peramola	Unió Comarcal Repub.(4) Unió Peranolenca(2)	16 14	30

QUADRE Nº 6 (cont.)

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots
288	El Pla de Sant Tirs	Lliga(4) Grup Autonomista Rep.(2) Esquerra	69 57 45 <u>171</u>
296	La Seu d'Urgell	Concentració Adm. Rep.(8) Esquerra(4)	759 566 <u>1325</u>
307	Toloriu		-
282	Tost	Lliga(4) Esquerra(2)	98 92 <u>190</u>
285	Tuixén	Esquerra(5)	36
284	La Vansa	Lliga(4) Republicà Independent(2) Esquerra	99 66 28 <u>193</u>
TOTAL DE VOTANES		5.415	
MITJANA PARTICIPACIO		54,10%	
VARIACIO RESPECTE 1933		(+2)	

Els resultats d'aquesta comarca són bastant incomplets i això dificulta les valoracions referides a la variació o estabilitat de l'orientació del vot, decantat a partir de 1933 cap a la dreta. No obstant això, sí que és possible parlar d'una implantació regionalista sostinguda des de 1932 a Aristot, Bescaran, Cabó, Oliana, Organyà, la Parròquia d'Hortó, el Pla de Sant Tirs i la Vansa. Així mateix, les dretes mantenen les posicions guanyades el 1933 a Alàs, Coll de Nargó, Montanisell, la Seu d'Urgell i Tost. Com succeïa a la Cerdanya, algunes candidatures de la dreta procuraven presentar-se amb unes etiquetes que semblaven voler fugir dels seus principis, fent-ho freqüentment mitjançant una incursió en la terminologia dels contraris. Així, a la Seu d'Urgell, hi trobem una

Concentració Administrativa Republicana i a Organyà, una Unió Republicana davant de sengles candidatures dites simplement d'Esquerra.

Amb tot, la Lliga no mostrà tanta culpabilitat de presentar-se com a tal davant d'altres candidatures. Cal assenyalar, finalment, que si bé en alguns pobles l'ERC i ACR semblaven anar coalitzades, també és possible trobar-les enfrontades, com passava a Arsèguel o Figols d'Organyà.

En relació amb la mitjana participativa de la comarca, és de destacar que, tot i que no es van recuperar els valors de 1931 i 1932, l'índex va augmentar en dos punts respecte el 1933. Restava, doncs, estabilitzada una participació lleugerament superior al 50%.

EL PALLARS SOBIRÀ

QUADRE Nº 9 RESULTATS ELECCIONS MUNICIPALS DE 1934

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
29	Alins	Llista 2(dreta)(4) Llista 1 (1)	16 14	30
35	Altron	Grup Unió de Poble(5)		15
47	Baén	Dreta Catalana(5)		33
48	Castellàs			-
36	Enviny			-
32	Escaló	Grup Electors Lliga Cat.(4) Lliga(1)	78 53	131
25	Espot	Lliga(4) Grup Electors(1)	22 10	32
43	Estac	Grup Independent Repub.(4) Lliga(1) Esquerra	69 63 37	169

QUADRE Nº 9 (cont.)

Nm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
27	Estaon	Agrupació Republicana(6)		13
24	Esterra d'Àneu	Esquerra(4) Lliga(2)	117 42	159
30	Esterra de Cardós	Unió Republicana(5)		54
40	Ferrera de Pallars	Esquerra(6)		28
46	Gerri de la Sal	Lliga(4) Esquerra(1)	107 52	159
19	Gil	Esquerra(5)		19
26	Jou	Esquerra(4) Lliga(1)	81 1	82
28	Lladorre			-
38	Llavorsí	Lliga(4) Servei del Poble(2) Esquerra	94 80 58	232
34	Llessui	Grup Independent(5)		26
44	Montcortès de Pallars	Dreta Catalana(6)		33
45	Peramea	Dreta Catalana(5)		31
37	Rialb de Noguera	Esquerra(4) Lliga(2)	22 16	38
31	Ribera de Cardós			-
23	Son			-
41	Soriguera	Esquerra(4) Lliga(2)	123 106	229
20	Sorpe	Una Candidatura(5)		7
42	Sort	Candidatura Administ.(4) Esquerra(2)	203 196	399

QUADRE Nº 9 (cont.)

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
33	Surp	Esquerra(4) Lliga(1)	25 <u>1</u>	26
39	Tirvia	Esquerra(4) Lliga(1) Grup Defensa	59 40 <u>5</u>	104
21	Unarre	Esquerra(4) Lliga(1)	75 <u>46</u>	121
22	València d'Àneu	Lliga(4) Esquerra(1)	32 <u>30</u>	62
		TOTAL DE VOTANTS	2.232	
		MITJANA PARTICIPACIO	36.13%	
		VARIACIO RESPECTE 1933	(-13)	

El descens participatiu observat el 1933 encara s'accentuà més en aquests comicis locals, que només enregistraren una participació mitjana del 36%, 13 punts inferior a la de les eleccions de novembre de 1933. Quant a l'orientació del vot, aquests comicis afermaren definitivament la implantació de les forces de dreta ja iniciada el 1932 i consolidada el 1934. Segons això, les dretes -sovint amb el nom de Dreta Catalana- conservaren els pobles guanyats el novembre, i fins i tot avançaren posicions, com ho acredita el triomf aconseguit a la capital comarcal -Sort- i a València d'Àneu, per una candidatura dita Administrativa, que va endur-se les majories d'ambdós municipis.

LA VALL D'ARANQUADRE Nº 10 RESULTATS ELECCIONS MUNICIPALS DE 1934

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots
14	Arties	Esquerra(5)	54
5	Arrés		-
8	Arròs i Vila	Llista Núm. 1(5)	43
17	Bagergue	Esquerra(5)	95
1	Bausén	Esquerra(4) Grup Repub. Independent(1)	230 185 <hr/> 415
9	Betlan	Llista Núm. 1(5)	34
7	Les Bordes		-
4	Bossost	Agrupació Aranesa(4) Democràcia Aranesa(2)	186 148 <hr/> 334
3	Canejan	Esquerra(4) Lliga(1)	120 80 <hr/> 200
12	Escunyan	Lliga(4) Esquerra(1)	39 28 <hr/> 67
10	Gausac	Llista Núm. 2(4) Esquerra(1)	51 48 <hr/> 99
15	Gessa	Esquerra(5)	45
2	Les	Grup d'Acció Aranesa(4) Esquerra(2)	141 139 <hr/> 280
16	Salardú	Acció Republicana(4) Centre Republicà(1)	80 55 <hr/> 135
18	Tredòs	Lliga(4) Esquerra(1)	160 145 <hr/> 305
11	Viella	Centre Auton. de la Vall(4) Esquerra(2)	- - <hr/> -
13	Vilac	Llista Núm. 1(5)	24
6	Vilamòs		-
		TOTAL VOTANTS	2.30
		MITJANA PARTICIPACIÓ	68.49%
		VARIACIÓ RESPECTE 1933	(+17)

En relació amb el 1933, la mitjana comarcal -68%- augmentà en 17 punts sense, però, arribar a recuperar les cotes de 1931 i 1932, ambdues superiors al 70% de mitjana comarcal.

Pel que fa a l'orientació del vot d'aquesta comarca, de forta implantació de l'Esquerra, val a dir que si bé globalment pot continuar considerant-se d'aquesta tendència, les dretes també van saber conservar els guanys assolits el 1933 i potser, fins i tot, van poder incrementar-los, ja que no queda gaire clara la tendència política de candidatures com Acció Aranesa de Les o les Llistes núm. 1 d'Arròs i Vila i de Betlan.

EL PALLARS JUSSÀ

QUADRE Nº 11 RESULTATS ELECCIONS MUNICIPALS DE 1934

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots
76	Abella de la Conca	Grup Catalanista Repub.(6)	35
73	Aramunt	Agrup. Local Republicana(5)	19
56	Barruera	Extrema Republicana de la Vall de Bof(5) Esquerra(2)	178 <u>156</u> 334
90	Benavent de Tremp	Grup Catalanista Rep.(4) Grup Republicà Federal(1)	106 <u>96</u> 202
62	Benés		-
50	Claverol		-
78	Conques	Una Llista(5)	30
61	Durro	Grup Catalanista Rep.(4) Esquerra(1)	48 <u>37</u> 85
65	Espluga de Serra		-
70	Fígols de la Conca	Esquerra(4) Sindicat Agrícola(2) Acció Catalana	75 62 <u>22</u> 159
79	Figuerola d'Orcau	Esquerra(1) Grup Catalanista Rep.(1)	110 <u>33</u> 143
85	La Guàrdia de Tremp		-
69	Gurp de la Conca	Llista Núm.1(4) (Josep Miret Castells) Llista Núm.2(1) (Gabriel Saurina Borrell)	89 <u>30</u> 119
49	Hortoneda de la Conca		-
77	Isona	Esquerra(4) Grup Catalanista Rep.(2)	233 <u>159</u> 402
58	Llesp	Grup Catalanista Rep.(4) Front d'Esquerres(1)	65 <u>21</u> 86

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
87	Llimiana			-
60	Malpàs	Grup Catalanista Rep.(4) Esquerra(1)	14 4	18
54	Mont-ros	Esquerra(6)		124
83	Mur			-
74	Orcau	Esquerra(4) Grup Catalanista Rep.(1)	74 53	127
82	Palau de No- guera	Esquerra(5)		69
51	La Pobla de Segur	Grup Autonomista Rep. Adm.(6) Coalició d'Esquerres(3)	423 388	811
53	La Pobleta de Bellveí	Dreta(4) Grup Català Republicà(1)	90 73	163
59	Pont de Suert	Esquerra(4) Grup Catalanista(1)	14 7	21
68	Salàs			-
86	Sant Serni	Grup Republicà d'Esquerra(4) Esquerra(1)	94 32	126
84	Sant Esteve de la Sarga			-
88	Sant Miquel de la Vall			-
75	Sant Romà d'A- bella	Esquerra(5)		19
89	Sant Salvador de Toló	Majories(4) Minories(1)	93 56	149
66	Sapeira	Una llista (4) Una altra llista(sic)(1)	30 7	37
63	Sarroca de Bellera	Esquerra(4) Grup Catalanista Rep.(1)	- -	-
52	Senterada	Esquerra(4) Republicà Catalanista(2)	60 39	99
67	Serradell			-
80	Suterranya			-

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
72	Talarn	Independent Administ.(4) Esquerra(2) Grup Independent	96 70 <u>45</u>	.211
55	La Torre de Caodella	Centre Comarcal(4) Centre Rep. Catalanista(2)	201 <u>188</u>	389
71	Tremp	Esquerra(7) Popular Administrativa(3)	490 <u>453</u>	953
57	Vilaller	Aliança(4) Republicà Radical(2) Esquerra	36 21 <u>2</u>	59
81	Vilamitjana			-
64	Viu de Llevata	Esquerra(4) Catalanista Republicà(2)	129 <u>6</u>	135
		TOTAL DE VOTANTS	5.134	
		MITJANA PARTICIPACIÓ	46,89%	
		VARIACIÓ RESPECTE 1933	(+6)	

Amb una participació mitjana -47%- sis punts superior a la de 1933, l'orientació del vot sembla més aviat encarrilada de nou cap a l'esquerra, encara que les forces de dreta hi assoliren una bona votació. La fragmentació en què s'han recollit els resultats permet de fer ben poques observacions. No obstant això, els resultats permeten constatar que la confrontació més freqüent va ser la produïda entre l'Esquerra i una llista anomenada Grup Catalanista Republicà. Això mereix un breu comentari, donada la relativa presència del PCR - vegi's eleccions constituents de 1931- en aquesta comarca, no és forassenyat atribuir aquest nom a les llistes presentades per aquest partit, que només a Figols de la Conca es presentava com a Acció Catalana. S'hauria, doncs, de descartar una entesa republicana davant les dretes, que apareixerien o bé retirades d'aquesta zona o bé coalitzades amb les candidatures catalanistes republicanes. D'altra part, els resultats

semblen corroborar aquesta suposició, car les candidatures catalanistes republicanes triomfaren a diversos municipis on el 1933 havien assolit la victòria les dretes: Abella de la Conca, Benavent de Tremp, Llesp, Malpàs, la Pobla de Segur, etc., sense que el 1931 aquests pobles haguessin tendit majoritàriament vers el "panachage" PCR i Lliga. Més aviat es decantaren per combinacions de la Coalició Republicana i el PCR. Així, la base política de la dreta s'hi comença a conformar després del primer any republicà.

EL SOLSONÈS

QUADRE Nº12 RESULTATS ELECCIONS MUNICIPALS DE 1934

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots
264	Castellar de la Ribera	Grup Popular(5)	40
261	Clariana de Cardener		-
269	La Coma i la Pedra	Grup Popular(4) Esquerra(2)	32 16 <hr/> 48
267	Guixers	Esquerra(4) Popular(2)	20 5 <hr/> 25
265	Lladurs	Unió Dretes(4) Esquerra(2)	50 41 <hr/> 91
255	Llanera	Lliga(4) Radicals(2) Esquerra	76 72 68 <hr/> 216
257	Llobera de Solsonès	Grup d'Electors(5)	95
266	Navès	Popular de Dretes(4) Grup d'Electors(2)	26 22 <hr/> 48
270	Odèn	Grup d'Electors(6)	30
262	Olius	Grup d'Electors(5)	43

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots
256	Pinell	Grup Popular(4) Lliga(2)	47 40 <hr/> 87
258	Pinós	Coalició Agrària(4) Coalició Republicana Ind(2)	214 75 <hr/> 289
260	Riner	Grup Popular(6)	16
268	Sant Llorenç de Morunys	Lliga(4) Esquerra(2)	179 86 <hr/> 265
263	Solsona	Unió de Dretes(8) Unió Ciutadana(4) Esquerra	454 306 266 <hr/> 1.126
259	La Molsosa		-
		TOTAL DE VOTANTS	2.419
		MITJANA PARTICIPACIÓ	38,03%
		VARIACIÓ RESPECTE 1933	(-17)

Amb una participació mitjana -38%- 17 punts inferior a la del mes de novembre, el Solsonès es confirma indiscutiblement com el reducte principal de les forces de dreta a la província de Lleida. Fins i tot, un dels dos únics municipis d'anterior predomini esquerrà, la Pedra i la Coma, donava també les majories a una candidatura de dreta. Així, només a Guixers triomfà una llista de l'Esquerra.

A jutjar pel nom de les candidatures, sembla que la lluita d'aquesta comarca es lliurà entre l'extrema dreta, la dreta regionalista i l'esquerra. Però, generalment, no és fàcil endevinar quan les dretes formaven un bloc compacte o anaven en llistes separades, ja que normalment apareixen en litigi en llistes com Popular de Dretes davant d' un Grup d'Electors, o un Grup Popular en lluita amb una llista de la Lliga o una Coalició Agrària.

LA NOGUERA

QUADRE Nº13 RESULTATS ELECCIONS MUNICIPALS DE 1934

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots
95	Àger	Centre Autonomista Rep.(6) Esquerra Republicana(2)	348 <u>286</u> 634
117	Albesa	Partit Catalanista Ind.(6) Esquerra(2)	339 <u>315</u> 654
116	Alfarràs	Agrupació Pau Republicana(6) Front de Treballadors(2)	348 <u>305</u> 653
114	Algerri	Esquerra(4) Unió Ciutadana(2)	225 <u>151</u> 376
100	Alders de Bala- guer	Esquerra(4) Lliga(2) Grup Defensa	83 76 <u>75</u> 234
92	Anya	Esquerra(6) Lliga(2)	380 <u>308</u> 688
101	Artesa de Segre	Esquerra(7) Lliga(3)	731 338 <u>1.069</u>
98	Les Avellanes		-
121	Balaguer	Esquerra(11) Lliga(5) Front d'Obrers i Pagesos	1.084 1.041 254 <u>2.379</u>
91	Baronja de Rialb		-
124	Belcaire d'Ur- gell	Agrupació Republicana(6) Lliga(2)	396 <u>242</u> 638
126	Bellmunt d'Ur- gell	Centre Republicà Català(4) Lliga(2)	139 <u>91</u> 230
130	Bellvís	Lliga(7) Esquerres(3) Front d'Obrers i Pagesos	473 391 256 <u>1.120</u>
106	Cabanabona	Lliga(4) Centre Català Republicà(1)	92 <u>88</u> 180
112	Camarasa	Llista Núm.1(6) Llista Núm.2(3)	354 <u>229</u> 583

QUADRE Nº 13 (cont.)

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
113	Castelló de Farfanya	Esquerra(5) Lliga(2)	325 250	585
111	Cubells	Centre Republicà de Dreta(5) Esquerra(2)	259 224	483
94	Fontllonga	Centre Català Republicà(4) Esquerra(2)	132 115	247
110	Foradada	Esquerra(4) Coalició Republicana(2) Acció Catalana	106 79 76	261
115	Ivars de Noguera	Esquerra(4) Pau Republicana	135 92	227
128	Linyola	Esquerra(6) Centre Republicà(3)	434 341	775
120	Menàrguens	Centre Catalanista(5) Centre Republicà Federal(2)	280 249	529
125	Montgai	Esquerra(6) Lliga(2)	226 24	250
107	Oliola	Unió Popular(4) Unió Pacificadora(2)	208 123	331
97	Os de Balaguer	Lliga(6) Esquerra(2)	327 222	549
127	Penelles	Ciutadania de Penelles(5) Esquerra(2)	300 245	545
131	El Poal	Lliga(4) Esquerres(2) Grups d'Electors del Poal	126 115 112	353
103	Ponts	Centre Republicà(6) Foment de Ponts(2)	485 445	930
118	La Portella	Esquerra(4) Lliga(2)	150 116	266
109	Preixens	Esquerra(5) Acció Republicana(2) Lliga	221 163 -	384
99	Santa Linya	Centre Republicà Federal(4) Lliga(1)	91 90	181

QUADRE Nº 13 (cont.)

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots
123	La Sentiu de Sió	Esquerra(4) Foment Social Agrari(2)	<u>176</u> <u>151</u> 337
129	Térmens	Lliga(6) Esquerra(2)	<u>357</u> <u>324</u> 681
104	Tiurana	Grup d'Electors(4) Lliga(1)	<u>107</u> <u>34</u> 141
119	Torrelameu	Pau Republicana(4) Obrers i Pagesos(2)	<u>140</u> <u>129</u> 269
102	El Tossal	Acció Popular(4) Grup d'Electors de Def.(1)	<u>41</u> <u>6</u> 47
96	Tragó de Noguera	Joventut Republicana(4) Grup Independent(2)	<u>229</u> <u>180</u> 409
108	Tudela de Segre	Front de Pagesos(4) Unió Republicana(2) Lliga(1)	<u>133</u> <u>7</u> <u>1</u> 141
122	Vallfogona de Balaguer	Centre Republicà(4) Esquerra(2)	<u>243</u> <u>213</u> 456
105	Vilanova de l'Aguda	Unió Popular(4) Esquerra(2)	<u>145</u> <u>37</u> 182
93	Vilanova de Meià	Esquerra(5) Lliga(2)	<u>260</u> <u>143</u> 403
TOTAL DE VOTANTS		19.400	
MITJANA PARTICIPACIÓ		68,72%	
VARIACIÓ RESPECTE 1933		(+8)	

Amb un increment participatiu de vuit punts, es produïa un retorn als índexs dels dos primers anys de la República. Tant per la participació com per les característiques de la

lluita electoral, les eleccions d'aquesta comarca de la plana tenien de nou un tret diferencial respecte als comicis celebrats a les comarques de la zona muntanyosa.

Les llistes de candidats concorrents foren molt més variades: dretes, esquerres republicanes i esquerres obreres es disputaven el control del poder municipal. Aquesta lluita, moltes vegades tripartida, podia adoptar diverses modalitats i donar, també, resultats de vegades inesperats.

Difícilment les dretes van retrocedir respecte a l'avenç experimentat el 1933. Fins i tot consolidaren el seu predomini a pobles on la no entesa entre les esquerres republicanes i obreres l'havia fet possible el 1933. El cas de Bellvís, on la Lliga tornava a endur-se les majories mentre l'ERC restava amb les minories i el Front d'Obrers i Pagesos era derrotat tot i assolir una relativament bona votació és el més representatiu. D'altra part, tampoc no pot descartar-se que Lliga i Esquerra formessin coalició davant d'un Front de Treballadors, com així sembla que va succeir a Alfarràs i Torrelameu, pobles d'esquerra, on una llista dita Agrupació Pau Republicana derrotava un Front d'Obrers i Pagesos.

Respecte a la implantació dels partits obrers, només és possible assenyalar com victòria clara l'assolida a Tudela de Segre, on un Front de Pagesos triomfava sobre Unió Republicana i Lliga. D'altra banda, tampoc no s'ha de descartar la possibilitat d'una coalició de totes les esquerres davant les dretes, encara que no sigui fàcil detectar-ho. El caràcter que

presenten algunes llistes a pobles tradicionalment d'esquerra indueix a creure això com a possible: per exemple, al Tossal, hi havia com a guanyadora una candidatura d'Acció Popular oposada a un Grup d'Electors de Defensa. Malgrat tot, resta en peu el dubte no resolt sobre el veritable caràcter d'aquestes candidatures "populars", car a Oliola o a Vilanova de l'Aguda -pobles tradicionalment de dreta- la victòria fou per a una llista d'Unió Popular. L'únic que sembla indiscutible és que l'orientació global del vot de la comarca continuava essent majoritàriament favorable a l'esquerra.

L'URGELL

QUADRE Nº 14 RESULTATS ELECCIONS MUNICIPALS DE 1934

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
227	Agramunt	Esquerres Dretes	609 323	932
216	Anglesola	Unió Republicana (6) Lliga (3)	400 331	731
215	Barbens	Agrup. Republicana Cat. (5) Esquerra (2)	228 174	402
200	Belianes	Centre Obrer Rep. D'Esq. (5) Grup d'Electors (2)	197 155	352
211	Bellpuig d'Urgell	Avenç Republicà (7) Ateneu Democràtic (3)	730 526	1.256
212	Castellnou de Seana			-
226	Castellserà	Llista Núm. 2 (5) Llista Núm. 1 (2)	407 377	784
206	Ciutadilla	Unió Socialista (4) Agrupació Veïnal (2)	153 117	270

QUADRE Nº 14 (cont.)

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots
223	Claravalls	Unió de Dretes(4) Esquerra(2)	<u>134</u> 74 208
229	Donzell	Lliga(4) Esquerra(2)	<u>47</u> 22 69
222	La Figuerosa		-
225	La Fuliola	Front d'Esquerres(5) Centre Català Republicà(2)	<u>279</u> 241 520
205	Guimerà	Catalanista Republicana(5) Esquerra(2)	<u>346</u> 224 570
214	Ivars d'Urgell	Esquerra(6) Unió Ciutadana(2)	<u>400</u> 265 665
201	Maldà	Joventut Repub. Federal(4) Esquerra(2)	<u>280</u> 196 476
219	Montornès de Segarra		-
207	Nalec	Esquerra(4) Sindicat Agrícola(1)	<u>175</u> 5 180
202	Els Omells de Na Gaia	Lliga(4) Esquerra(2)	<u>165</u> 108 273
230	Ossó de Sió	Esquerra(5) Lliga(2)	<u>127</u> 122 249
210	Preixana	Esquerra(4) Unió de Dretes(2)	<u>198</u> 100 298
228	Puigverd d'Agramunt	Grup Agrari(4) Esquerra(2)	<u>96</u> 91 187
208	Rocafort de Vallbona	Centre Autonomista Rep.(4) Esquerra(2)	<u>217</u> 81 298
204	Rocallaura	Dreta Esquerra	<u>99</u> 85 184
209	Sant Martí de Maldà	Grup Republicà Indep.(5) Esquerra(2)	<u>277</u> 229 506
221	El Talladell	Esquerra(4) Lliga(2) Defensor Patrimoni Públic	<u>132</u> 87 46 265
220	Tàrraga	Centre Autonom. Rep.(11) Front Rep. Obrer(5)	<u>1.298</u> 954 2.252

QUADRE Nº 14 (cont.)

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
224	Tornabous	Esquerra(5) Lliga(2)	360 60	420
203	Vallbona de les Monges			-
218	Verdú	Unió Verdufina(6) Esquerra(2) Agrupació Independent	362 126 63	551
217	Vilagrassa	Unió Republicana(4) Lliga(2)	168 94	262
199	Vilanova de Bellpuig	Unió de Dretes(6) Esquerra(2)	409 273	682
213	Vila-sana	Joventut Republicana(4) Lliga(2)	163 118	281
		TOTAL DE VOTANTS	14.123	
		MITJANA PARTICIPACIÓ	64,16%	
		VARIACIÓ RESPECTE 1933	(0)	

Comarca sense variacions participatives -64%- respecte al 1933, esdevé de nou amb una orientació esquerra-dreta lleugerament favorable a les dretes.

La confrontació estava plantejada a la majoria dels pobles com una lluita entre l'Esquerra i la Lliga, forces que tenien i conservaven, ambdues, els seus respectius centres d'influència.

La presència de forces obreres era minoritària, encara que no cal descartar una entesa amb l'Esquerra allí on gaudien d'alguna implantació. A Ciutadilla, la USC triomfava sobre una Agrupació Veïnal; a la Fuliola un Front d'Esquerres derrotava un Centre Català Republicà, mentre a Tàrrrega un Front Republicà Obrer era derrotat per un Centre Autonomista Republicà.

LA SEGARRA

QUADRE Nº 15 RESULTATS ELECCIONS MUNICIPALS DE 1934

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
233	L'Aranyó			-
254	Biosca	Lliga(4) Grup Radical(2) Esquerra	111 61 36	208
241	Cervera			-
242	Estaràs	Lliga(4) Esquerra(1)	80 34	114
231	Florejacs	Esquerra Dreta	246 206	452
238	Freixanet de Segarra	Grup Unió(5) Lliga(2)	196 90	286
234	Granyanella	Lliga(4) Esquerra(1)	133 67	200
235	Granyena de Segarra	Acció Catalana(6)		53
247	Guissona	Concordia Guissonesa(6) Esquerra(2)	439 335	774
250	Ivorra			-
252	Massoteres			-
236	Montoliu de Segarra			-
243	Les Oluges	Lliga(4) Esquerra(2)	139 101	240
232	Les Pallargues	Esquerra(4) Lliga(2)	146 94	240
244	La Prenyanosa			-
253	Sanaüja	Unió Ciutadana(5) Esquerra(2)	268 167	435
239	Sant Antolí i Vilanova	Acció Rural(4) Lliga(2) Esquerra	136 105 101	342

QUADRE Nº 15 (cont.)

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
248	Sant Guim de la Plana			-
240	Sant Pere dels Arquells	Esquerra(4) Lliga(1)	95 80	175
249	Sant Ramon del Portell	Lliga(4) Esquerra(2)	138 59	197
237	Talavera	Agrupació Popular(4) Agrupació Rural(2)	196 180	376
245	Barroja de Segarra	Esquerra(4) Independent d'Esquerres(1)	86 6	92
251	Torà de Ribregós	Lliga(5) Esquerra(2)	293 257	550
246	Torrefeta	Unió Popular(5) Esquerra(2)	241 225	466

TOTAL DE VOTANTS 5.200
 MITJANA PARTICIPACIÓ 62,96%
 VARIACIÓ RESPECTE 1933 (-1)

L'estabilitat participativa d'aquesta comarca de la plana encara va ser més notòria que la detectada a l'Urgell: la mitjana comarcal va mantenir-se de 1932 a 1934 en un 63% i disminuïí només en cinc punts respecte al 1931. Per contra, l'incert equilibri dreta-esquerra de 1931 restava definitivament trencat a favor de la dreta. Dels pobles que es coneixen els resultats, només a tres -Florejacs, les Fallargues i Sant Pere dels Arquells- va guanyar l'Esquerra, mentre a Guissona Acció Catalana obtenia el "copo". A la resta dels municipis, guanyava la Lliga o una Acció Ciutadana, Rural o Popular.

EL SEGRIÀ

QUADRE Nº 16 RESULTATS ELECCIONS MUNICIPALS DE 1934

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
164	Aitona	Lliga(7) Esquerra(3)	591 493	1.084
139	Els Alamús			-
156	Albatàrrec	Agrupació de Dretes(4) Esquerra(2) Extrema Esquerra	172 99 80	351
172	Alcanó	Esquerra(5)		34
153	Alcarràs	Esquerra(8) Front Republicà d'Esquer(4)	597 541	1.138
140	Alcoletge	Esquerra(4) Lliga(2)	145 103	248
160	Alfés	Esquerra(4) Lliga(2)	138 115	253
148	Alguaire	Esquerra(10)		374
150	Almacelles	Esquerra(8) Concordia Republicana(4)	788 507	1.295
168	Almatret	Front d'Esquerres		199
149	Almenar	Grup Administratiu(7) Esquerra(3) Front d'Obrers i Pagesos	580 577 75	1.232
157	Artesa de Lleida	Esquerra(5) Sindicat Treballadors(2) Casal de Germanor	175 144 127	446
159	Aspa	Grup d'Electors(5)		14
138	Bell-lloc	Centre Republicà Fed.(6) Agrup. Republicana Ind.(2)	382 254	636
143	Benavent de Segrià	Esquerra(4) Dreta Republicana(2)	150 107	257
142	Corbins	Esquerres i Obrers(5) Grup de Dretes i Treb.(2)	216 190	406

QUADRE Nº 15 (cont.)

Mm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots
136	Fondarella	Esquerra (4) Lliga (2)	107 100 <u>207</u>
133	Golmés	Esquerra (5) Bloc Obrer (2)	343 294 <u>637</u>
167	La Granja d'Escarp	Esquerra (5) Unió Socialista (2)	287 54 <u>341</u>
170	Llardecans	Unió de Dretes (5) Front de Treballadors (2)	343 247 <u>590</u>
152	Lleida	Esquerres (15) Concentració de Dretes (8) Front d'Obrers i Pagesos	6.822 4.991 635 <u>12.448</u>
169	Maials	Joventut Republicana (7) Casal Republicà (3) BOC Agrupació d'Esquerres	573 429 22 39 <u>1.063</u>
166	Massalcoreig	Esquerra (4) ACR (2)	62 21 <u>83</u>
134	Miralcamp	Esquerra (5) Unió de Dretes (2)	242 229 <u>471</u>
135	Mollerussa	Esquerra (8) Centre Republicà Català (4) Unió de Dretes	468 408 387 <u>1.263</u>
155	Montoliu de Lleida	Esquerra (5)	116
132	El Palau d'An- glesola	Llista Mm. 1 (5) Llista Mm. 2 (2)	1.257 237 <u>1.494</u>
158	Puigverd de Lleida	Esquerra (5) Sindicat Treballadors (2)	285 200 <u>485</u>
146	Rosselló	Administració Local (5) Esquerra (2)	233 18 <u>251</u>
171	Sarroca	Lliga (4) Joventut Republicana (2) Obrers i Camperols	156 121 91 <u>368</u>

QUADRE Nº 16 (cont.)

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots
155	Serbs	Foment Republicà(8) Lliga(4)	501 462 <u>1.023</u>
137	Sidamon	Dretes Catalunya(4) Republicà Independent(1)	105 52 <u>167</u>
154	Sonadell	Unió Socialista(4) Unió Democràtica Pop.(2)	165 148 <u>314</u>
163	Soses	Sindicat Agrícola Rep.(5) Catalanista Independ.(2)	309 262 <u>571</u>
161	Sunyer	Grup d'Electors d'Esq.(5)	15
173	Torrebeßes	Lliga(4) Esquerra(2)	215 181 <u>396</u>
145	Torrefarrera	Sindicat(5) Centre Cultural(2)	343 178 <u>521</u>
162	Torres de Segre	Democrata(5) Esquerra(3)	515 430 <u>945</u>
144	Torre-serona	Esquerra(5)	65
151	Vilanova d'Alpicat	Front de Treballadors(5) CRC de l'ERC(2) Lliga	246 101 12 <u>359</u>
141	Vilanova de la Barca	Front d'Esquerres(4) Lliga(2)	181 178 <u>359</u>
147	Vilanova de Segrià		

TOTAL DE VOTANTS 32.419
MITJANA PARTICIPACIÓ 64,05%
VARIACIÓ RESPECTE 1933 (0)

Tampoc aquí no s'experimentà cap canvi participatiu o d'orientació respecte al novembre de 1933. El Segrià conti-

nuava essent d'esquerra i prosseguia amb un 64% de mitjana de participació comarcal. Tanmateix, igual que esdevingué a la Noguera, les lluites tripartides hi foren ben freqüents: Lliga, Esquerra i esquerres obreres foren les forces contrincants més importants.

D'una banda, era possible que esquerres republicanes i obreres entressin en coalició: a Almatret, les esquerres unides assoliren el "copo"; a Corbins recuperaren el terreny perdut el 1932 en favor de les dretes; i a Torrefarrera i Soses obtingueren la victòria formant junts una llista dita Sindicat i Sindicat Agrícola Republicà respectivament. Però la tipologia de les coalicions de les esquerres fou la més diversificada de totes les comarques de Lleida, amb candidatures d'unió, com s'acaba d'assenyalar, però també d'enfrontament, amb una llista de dretes com a tercera alternativa, o de lluita plantejada només entre candidatures d'esquerra.

En el primer cas, la divisió de les esquerres afavoria -com també passava a la Noguera- les dretes: a Albatàrrec, poble fins aleshores d'esquerra, les majories van ser per a una Agrupació de Dretes tot i que la suma de vots d'Esquerra i d'Extrema Esquerra era major. La mateixa situació es produí a Almenar, on un Grup Administratiu derrotà l'Esquerra i un Front d'Obrers i Pagesos, i a Sarroca, on la Lliga assolí per primera vegada les majories, derrotant les llistes de Joventut Republicana i Obrers i Pagesos.

Quant als pobles on majories i minories van ser només per a candidats d'esquerra, les combinacions detectades són

també variades: a Alcarràs són candidatures d'esquerra reformista les triomfadores; a Massalcoreig el repartiment es va fer entre l'ERC i l'Acció Catalana; a Golmés, Esquerra i BOC eren els únics contrincants, i a la Granja d'Escarp la lluita va estar entre l'Esquerra i la Unió Socialista.

La presència de dues candidatures republicano-reformistes en un mateix municipi era la situació menys corrent, encara que no tenia per què ser una anormalitat, prou és sabut que a més d'un poble l'ERC comptava amb dos o més centres adherits i, generalment, mal relacionats: Alcarràs i Maials són els exemples més clars d'aquesta situació.

Certament, els partits d'esquerra estaven dividits, però malgrat això eren aquestes forces les millor implantades a aquesta comarca, que continuava gaudint d'una orientació de vot netament d'esquerra. Fins i tot, és possible detectar un retrocés de les dretes en benefici de les esquerres: a Sonadell la USC s'enduia les majories —quan el 1932 i el 1933 hi havien guanyat les dretes—, i a Mollerussa, Miralcamp, Corbins i Benavent de Lleida l'esquerra recuperava un predomini que només havia tingut el 1931.

LES GARRIGUES

QUADRE No 17 RESULTATS ELECCIONS MUNICIPALS DE 1934

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots
183	L'Albagés	Esquerra (6)	120
192	L'Albi	Joventut Republicana (5) Grup Repub. Democràtic (2)	75 57 <u>142</u>
198	Arbeca	Unió Republicana (8) Lliga (4)	792 454 <u>1.246</u>
176	Bovera	Llista Núm. 1 (4) Llista Núm. 2 (2)	181 138 <u>319</u>
194	Les Borges Blanques	Esquerra (6) Unió Ciutadana (4) Front d'Obrers	1.251 752 144 <u>2.147</u>
182	Castelldans	Grup de Dreta (6) Front Agrícola Repub. (2)	383 362 <u>745</u>
184	Cervià	Esquerra (6) Defensa Propietat Dretes (2)	388 269 <u>657</u>
181	El Cogul	Grup Independent (4) Esquerra (1)	114 94 <u>208</u>
190	L'Espluga Calba	Unió de Dretes (5) Esquerra (2)	304 233 <u>537</u>
193	La Floresta		-
189	Fulleda	Grup d'Electors Independ (4) Esquerra (1)	106 53 <u>159</u>
175	La Granadella	Esquerra (6) Grup d'Electors (2)	268 239 <u>507</u>
174	Granyena de les Garrigues	Unió de Dretes (4) Esquerra (2)	165 131 <u>296</u>
178	Juncosa		-
195	Juneda	Democràtica Independent (8) Esquerra (4) Administrativa Pagesos	716 668 86 <u>1.470</u>
191	Els Omellons	Grup d'Electors (5)	6

Núm.	Municipi	Candidatures/consellers	Vots	
185	La Pobla de Cérvoles	Foment Republicà(4) Unió Republicana(2)	111 37	148
177	La Pobleta de Granadella	Joventut Republicana(6)		123
197	Puiggròs	Grup Popular(5)		31
180	El Soleràs	Grup Catalunya(4) Esquerra(2)	66 3	69
188	Tarrés	Lliga(4) Esquerra(1) Dretes	94 27 3	124
179	Els Torms	Esquerra(4) Dretes(1)	127 81	208
196	Torregrossa	Esquerra(7) Lliga(3) Front de Treballadors	713 538 28/1.279	
186	El Vilosell	Foment Republicà(4) Republicà Cultural(2)	197 186	383
187	Vinaixa	Llista Núm.1(7) Llista Núm.2	277 0	277
		TOTAL DE VOTANTS	11.201	
		MITJANA PARTICIPACIÓ	60,42%	
		VARIACIÓ RESPECTE 1933	(-4)	

La participació mitjana -60%- havia disminuït quatre punts respecte al 1933 i les dretes hi mantenien les posicions avançades aquell any, conquistant-ne, fins i tot, algunes de noves. Així, per exemple, les esquerres, suposadament unides, foren derrotades a Castellldans, i Esquerra, triomfadora habitual fins aleshores, apareixia en segon terme al Cogul, l'Esplugu Calba, Fullella, Juneda i el Soleràs.

Sembla, doncs, que les Garrigues s'allunyaven del capteniment observat per les comarques veïnes de la plana lleidatana. D'altra part, la lluita tripartida localitzada a bastants pobles de la Noguera i del Segrià tampoc no hi va ser

gaire freqüent. Només a les Borges Blanques, Jùbeda i Torregrossa es va produir una confrontació amb tres llistes: dues d'esquerra i una de dretes.

L'escrutini provincial significà la victòria de l'Esquerra per, segons la premsa dretana, només 8.000 vots de majoria gràcies, sempre en paraules de la dreta, a l'abstenció d'aquells ciutadans qualificats d'inconscients, indecisos i còmodes que amb la seva actuació havien fet el joc als altres ciutadans enemics de les tradicions, sectaris i antireligiosos (201). Per les dretes, un altre dels factors clau de la victòria dels contraris havia estat les coaccions practicades arreu de la província. Absència de l'autoritat al carrer, presència d'escamots, petards contra les monges ..., eren els fets més denunciats. "El Correo" no dubtava a assegurar als homes de l'ERC que "Los Soldavila, los Vivanco, los Agelet, quedan minúsculos en su caciquismo ante vuestro desperpajo" (202). Fora de consideracions pejoratives no sembla insòlit pensar que dretes i esquerres recuperessin part de les pràctiques falsejadores de la voluntat popular emprades durant la Monarquia, mai del tot desterrades a molts municipis de la província, si jutgem per les irregularitats produïdes en les consultes del període republicà. Però en tot cas, l'Esquerra va posar més cura en totes les operacions electorals. Fins i tot, i referent-se Lleida ciutat, "La Jornada" s'ocupa de ressaltar que l'exemplar actuació d'electors i interventors d'Esquerra, sobretot d'aquests darrers, dels quals destacava el respecte que van demostrar per la decisió de la Joventut Republicana de mantenir la cafeteria de la societat tancada fins tocades les

quatre de la tarda per tal d'evitar que la gent estigués entretinguda i descuidés la vigilància dels col·legis (203).

Després de l'escrutini, i a desgrat de les irregularitats denunciades, les dretes reconegueren el triomf de l'esquerra com a inevitable, i, com deia "Acció Popular" de Tàrraga, "les eleccions haguessin pogut entrar dins de la categoria de les sinceres", perquè, segons aquesta publicació, el poble català tenia un "fons d'esquerrisme" que no es podia menysprear (204).

Per l'ERC, la victòria era sobretot "una evident esperança per a les forces polítiques d'esquerra". Era un triomf republicà - "Catalunya pot ésser anomenada terra mestra de la República" - i nacional - "Catalunya s'aferma com a nació" -. Es a dir, el triomf significava salvaguarda de la República i de l'autonomia davant l'amenaça de les dretes (205). Per contra, els comunistes del POUM entenien que els resultats del dia 14 eren ni més ni menys que "un compàs d'espera en la marxa de la revolució i de la contrarevolució" (206).

L'absència d'una inequívoca especificitat partidista en el nom adoptat per les candidatures impossibilita un còmput exacte dels resultats per totes les forces participants. Però, com a resum final, es poden extreure algunes valoracions generals:

Amb aquestes eleccions municipals, l'avenç de la dreta de 1933 restava confirmat. Només al Segrià, les esquerres recuperaren la major part de la seva anterior influència. Aquesta situació no era diferent a la produïda a la província de Girona, on segons l'estudi de la professora Mª Rosa Virós, la Lliga re-

cuperà molta de la seva força electoral històrica, "en cuanto la novedad republicana deja paso a la permanente lucha en favor de la intangibilidad del derecho de propiedad agraria" (207).

- A Lleida, però, més que la Lliga, fou la dreta catòlica, agrarista i tradicionalista la que va recobrar la força perduda amb el triomf republicà de 1931. El front únic de totes les dretes, intentat i fracassat el 1932 per la indecisió de la Lliga a esdevenir una clara alternativa de dretes, va ser assolit el 1933 i restà consolidat amb els comicis de 1934, preàmbul immediat del Front d'Ordre de 1936.

- La divisió de les esquerres facilità de nou la victòria de les dretes a pobles molt esquerrans i constituí un avís sobre el futur que podia esperar a la República si totes les esquerres no encaminaven els seus esforços vers una entesa com la que, finalment, quallaria en el Front d'Esquerres de febrer de 1936.

- Entre la dreta i l'ERC a penes van existir alternatives electorals de centre-esquerra o de centre-dreta. El PCR només presentà algunes llistes a pobles del Pallars Jussà i de la Noguera. S'ha de creure que l'actitud dels nuclis addictes a l'esmentat partit va ser la d'entrar en coalició amb d'altres agrupaments, encara que el seu comportament no va ser massa definit, depenent de les particulars condicions polítiques de cada poble o comarca. Quant al PRR, aliat de la Lliga, només aconseguí endur-se en solitari les minories de tres pobles: Llanera

(el Solsonès), Vilaller (el Pallars Jussà) i Biosca (la Segarra).

- La implantació de socialistes i comunistes també es confirmà minoritària. Es previsible, en el cas dels socialistes, que als indrets on gaudien d'alguna força ajudessin les candidatures de l'ERC, complint així l'entesa signada a la capital provincial. La Unió Socialista només guanyà en solitari les majories de Sonadell (el Segrià) i de Ciutadilla (la Segarra), i les minories de la Granja d'Escarp (el Segrià). Els comunistes del BOC només obtingueren la primera posició a Tudela de Segre i Vilanova d'Alpicat.

- En resum, als pobles políticament i socialment més actius de la plana lleidatana restava perfilada una bipolarització que, des del punt de vista electoral, s'havia anat dibuixant des de la proclamació de la República. A tot Catalunya aquesta bipolarització es transformava progressivament en un enfrontament classista que s'accentuà quan la Lliga - animada per la recuperació assolida entre 1933 i 1934 - va adoptar una postura bel·ligerant davant el conflicte que esclatà amb motiu de la promulgació pel Parlament català de la Llei de Contractes de Conreu, encaminada a iniciar una reforma agrària al camp català. La victòria republicana de 1936 convertiria de nou l'ERC en la alternativa electoral i política majoritària, però això no fou garantia suficient per a evitar una agudització d'una lluita de classes que esdevindria cruenta i que, en definitiva, suposaria per a Espanya el segon fracàs de la revolució democràtica.

1936: ELECCIONS LEGISLATIVES

5.- LES ELECCIONS LEGISLATIVES DE 16 DE FEBRER DE 1936

El 7 de gener de 1936, el president de la República signava el decret de dissolució de les Corts sorgides dels comicis generals de novembre de 1933. El "bienni negre" havia entrat en una fase de continuats fracassos ministerials i escàndols governatius que feien imminent la celebració de noves eleccions legislatives. Aquestes foren convocades per al 16 de febrer i en cas de caldre la celebració d'una segona volta, per a l'1 de març de 1936.

En els preparatius d'aquests comicis, hi intervindria una dreta poc unida -desgastada pels dos anys d'exercici del poder i sense acord unitari quant a la forma de govern-, un intent de centre governamental, i una esquerra que reunia les forces republicanes reformistes i obreres dins una unió electoral dita Front Popular o, en el cas de Catalunya, Front d'Esquerres (208). Un plantejament triangular que en la pràctica resultà fallit a la majoria de les circumscripcions, perquè el centre governamental es mostrà incapaç de sostenir una situació d'equilibri entre unes dretes i unes esquerres radicalitzades en les seves posicions de classe des de la crisi d'octubre de 1934.

Astúries i Catalunya havien posat de manifest les dificultats d'una convivència pacífica sota un règim democràtic amenaçat per l'oligarquia i el seu mateix exèrcit. El febrer de 1936 encara restaven detinguts 30.000 presos polítics, mentre a Catalunya no s'aixecà l'estat de guerra fins l'abril

de 1935, sense que això hagués de significar el retorn a la Generalitat dels serveis retirats després de la suspensió indefinida del règim autonòmic que tant havia costat d'assolir (209).

5.1.- El Front Català d'Ordre i el Front d'Esquerres: els preparatius electorals

Després de la crisi de 1934, la Lliga Catalana va col·laborar amb la CEDA i el PRR en les tasques de govern de la Generalitat de Catalunya. Quan el president de la Cambra de Comerç de Barcelona, Fèlix Escalas, va ser nomenat president de la Generalitat, una vegada dissoltes les Corts de la República, la Lliga recuperà l'hegemonia sobre les dretes catalanes, en presentar-se-li l'oportunitat de formar un govern monocolor i preparar, en aquesta situació, les pròximes eleccions generals. Des d'aquest moment, els regionalistes resolgueren deixar de jugar un paper pretès de centre-dreta per tal de convertir-se en el partit dirigent d'una coalició electoral -Front Català d'Ordre- amb tradicionalistes, monàrquics i republicans de dreta. La CEDA i els grups d'extrema dreta no van arribar a gaudir mai d'una força mínimament important a Catalunya; per això, aquí més que enlloc de l'Estat, la pròxima contesa electoral s'establia entre dos agrupaments perfectament delimitats: les dretes dirigides per la Lliga i les esquerres comandades pels republicans reformistes d'ERC.

Arran dels fets d'octubre de 1934, les esquerres catalanes havien endegat un procés de reunificació que portà a la creació, a mitjan 1935, d'un comitè d'enllaç integrat per ERC,

ACR, PNRE i USC. El setembre d'aquest mateix any, el BOC i l'Esquerra Comunista es fusionaren en el Partit Obrer d'Unificació Marxista. Alhora, s'assentaven les bases que, després dels comicis de febrer, donarien lloc al reingrés del PNRE a l'ERC i a la formació del Partit Socialista Unificat de Catalunya (210). Mentrestant, en els preparatius del front electoral de les esquerres, la pauta la va poder assenyalar l'ERC, per tal com tant els seus aliats republicans com les forces obreres continuaven essent partits minoritaris. És per aquest motiu que la coalició electoral va rebre el nom de Front d'Esquerres i no el de Front Popular. La finalitat immediata dels integrants del Front d'Esquerres o Front Popular va ser la mateixa: coalició dels partits obrers i les esquerres burgeses per a lluitar contra el feixisme, enderrocar-lo, i restaurar la democràcia burgesa. Sols a partir d'aquest punt se separaven les vies entre els qui havien assolit el fi de la seva estratègia i els qui els calia avançar cap a la revolució proletària. En definitiva, les forces obreres van seguir la pauta adoptada per la Internacional Comunista en el seu setè congrés de juliol de 1935. Una tàctica que, encara rebent l'oposició inicial del POUM, per qui era incompatible l'Aliança Obrera i el Front Popular, va ser finalment subscripta per tothom. El poc pes orgànic dels partits obrers, donada l'afiliació majoritària dels obrers a la CNT, no els deixava obertes massa alternatives. Així, el 4 de febrer de 1936, el Front d'Esquerres feia públic un manifest electoral signat per l'ERC, el PNRE, ACR, PRdE, la USC, la Unió de Rabassaires, el PCP, el PCC i el POUM. Aquest manifest se solidaritzava amb el programa electo-

ral de les esquerres espanyoles i resumia els objectius fonamentals a assolir en quatre punts: "Amnistia, Estatut, Llei de Contractes de Conreu i República del 14 d'abril" (211). S'aspirava retornar al procés reformador del primer bienni republicà i, per això, el programa de les esquerres procurava deixar ben clar que no s'estava en pro d'una transformació revolucionària de les estructures econòmiques i socials, i s'especificava, conjuntament amb les mesures reformistes presentades, la no acceptació de les propostes plantejades pels partits obrers i referides a la nacionalització de la terra i el seu lliurament gratuït als camperols, al subsidi d'atur, a la nacionalització de la banca o al control obrer, com molt bé es constatava perquè "la República que conciben los partidos republicanos -deia al manifest del Front Popular- no es una República dirigida por motivos sociales o económicos de clase, sino un régimen de libertad democrática, impulsado por razones de interés público y progreso social " (212). Quedava, doncs, ben reflectida quina era la força que imposava condicions a la coalició.

Però les dretes no estaven disposades que fos recuperada la República del 14 d'abril, cosa que portà a extremar els preparatius dels comicis per tal d'evitar-ho a través d'una nova victòria electoral. La virulència de la campanya electoral va ser la nota més sobresortint dels fets que precediren la votació. Les esquerres demanaven el vot perquè "... era la clau de les presons" o perquè "Macià et diria: 'vota el Front d'Esquerres'", o perquè "la candidatura del Front d'Esquerres és la candidatura del 6 d'octubre". Per les dretes, calia re-

soldre la contradicció que, en la seva opinió, el poble estava patint: "Caldrà aleshores decidir-se entre l'Estatut i el 6 d'octubre, és a dir, entre la legalitat estatutària o la revolta subversiva, entre la llei o la violència, entre l'ordre o el desordre (213). Dretes i esquerres s'acusaven mútuament de ser impulsors d'una anunciada guerra civil i d'anar en contra de l'autonomia catalana. Uns i altres es presentaven com l'única possibilitat d'ordre. "La Veu de Catalunya" presentava la lluita entre dos grans partits, "el de la revolució i el de l'ordre". Les esquerres no dubtaven a dir que "l'ordre som nosaltres" (214).

A Lleida, els preparatius electorals seguien la mateixa tècnica que a la resta de Catalunya. No obstant això, van existir també algunes particularitats circumscriptorials que analitzarem.

5.2.- Les dretes de Lleida i el Partit Republicà Radical: la candidatura de Daniel Riu i Periquet

El Front Català d'Ordre de Lleida va preparar la seva candidatura sense el concurs del PRR, partit que a la resta de les circumscripcions catalanes estava incorporat dins del conglomerat dretà o, com deia "Justícia Social", dins de la coalició "Lligacedomonarquicocarlinostraperlista" (215).

El dia 12 de gener de 1936 el PRR va celebrar una assemblea provincial per tal de preparar les eleccions a Corts. Hi assistiren Daniel Riu, com a president del consell regional i com a delegat especial de Lerroux, Ramon Barbat, ex-conseller de la Generalitat i secretari del consell regional, i els de-

legats de les comarques de Lleida. El tema fonamental de l'assemblea va ser el de procedir a la reorganització del partit amb vista als pròxims comicis. Calia donar estructura orgànica als efectius radicals a Lleida, que en aquest moment romanien sense direcció, perquè el cap provincial, Josep Estadella, se n'havia separat després de molts anys de continuada direcció. La separació d'Estadella devia ser ben recent perquè, l'abril de 1935, encara havia assistit, com a cap provincial, a un acte celebrat al Saló Catalunya de Lleida, en el qual s'havia acordat trametre l'adhesió incondicional a Lerroux i suggerir la necessitat de convocar una assemblea nacional per tal de fer una revisió programàtica, que precisés la posició doctrinal i pràctica del partit respecte al problema de les autonomies, ja que els radicals de Lleida entenien que "éstas no pueden ser negadas en un régimen de libertad a las agrupaciones colectivas, históricas o étnicas, siempre que la voluntad de los demandantes sea espontánea y comprobada" (216).

Sembla que el problema autonòmic català, tot i ser entès pels radicals de Lleida com una qüestió de pura descentralització administrativa -la proposta concreta a portar a l'esperada assemblea nacional era que Lleida podia "atender debidamente a las comarcas en sus necesidades político-administrativas, descentralizando todos los servicios, a fin de evitar la colaboración de Barcelona"- originà novament diferències entre la directiva lleidatana i l'orientació política dels òrgans superiors del partit. Aquestes diferències degueren agreujar-se arran dels escàndols parlamentaris de l'estraperlo i Nombela fins al punt que, quan Santiago Alba s'encarregà,

després de la crisi, de reorganitzar les esmicolades forces radicals, els radicals històrics de Lleida restaren al marge del partit mentre ex-liberals albistes en prenen la direcció. El gener de 1936, el nou comitè provincial estava presidit per Daniel Riu i Periquet, i tenia Josep Matheu i Farrer i Antoni Agelet i Romeu com a vice-presidents. Tots tres eren ex-albistes i ex-diputats de la Restauració monàrquica (217).

La política electoral adoptada després de la reorganització establia la decisió de presentar-se a les eleccions i es donava un ample marge de confiança al comitè provincial perquè formés les coalicions o aliances pertinents, sempre que fossin respectats aquests punts: defensa de la República com a forma democràtica de govern, de l'ordre social, de la propietat privada, de la justícia social, de l'autonomia de Catalunya, i de la de les comarques lleidatanes per tal d'alliberar-les del que en deien "absorbent centralisme barceloní".

La coalició amb les dretes s'intentà abans que no fracassés. El manifest electoral de Daniel Riu als electors de la circumscripció de Lleida ens aporta elements per a aproximar una explicació del desacord. Riu vol justificar la seva presentació en solitari al·ludint al que considerava orgull, egoisme, deslleialtat, poca visió política de les dretes de Lleida que, creient-se prou fortes havien "...prescindido del PRR y de mi persona, que tiene una significación política sobradamente conocida en todos los lugares y pueblos de las comarcas leridanas" (218). En opinió de Daniel Riu, el PRR no podia oblidar que si el 1933 les dretes havien guanyat havia estat gràcies al seu ajut i, per tant, considerava que calia

respondre " con un gesto de dignidad y nobleza colectiva la innoble y egoísta actitud de los hombres de derecha de Lérida", encara que el compliment del que creien "deure polític" els causés "pena i dolor". En definitiva, és probable que les dretes es neguessin a incloure Riu en la seva llista de candidats, optant aquest per fer-los la competència, convençut que, almenys allí on anteriorment havia tingut una considerable influència política, els podria destorbar els vots. Per això, preparà un extens programa electoral on, a més de declarar-se defensor de l'ordre social, partidari de protegir l'agricultura, de la reforma fiscal a base de desgravar les terres de cultiu i les rendes del treball, i de reformar la política social amb un augment i la retribució de la jubilació de l'obrer, al·ludia també a èpoques passades i demanava el vot del pagès de les comarques que recordaven les seves idees de tota la vida i els resultats pràctics de les seves gestions. "No soy un desconocido sin tradición histórica . Las comarcas leridanas están llenas de recuerdos de mis actos" deia després d'atribuir-se la construcció de carreteres, camins i ferrocarrils per tot el Pirineu lleidatà. Fins i tot, tornà a desenterrar el sempitern tema del ferrocarril de la Noguera Pallaresa, argument electoral de dretes i esquerres en el passat i recuperat en aquest moment per un home que assegurava que gràcies a les seves anteriors gestions aquest ferrocarril va arribar fins a Tremp. Tanmateix, recordava que de 1923 a 1936 l'obra havia restat paralitzada perquè ningú no s'havia preocupat d'endegar-la, motiu evident, segons ell, de l'abandó en què s'havien tin-

gut les comarques lleidatanes durant aquest període.

Com un home representatiu del sector "centro" de la República, Daniel Riu signava el seu manifest com a ex-diputat a Corts per Solsona, Sort-Viella i Tremp, ex-director general de Duanes, ex-director general de Treball, ex-governador del Banc Exterior d'Espanya, conseller de l'Estat de la Compañía Arrendataria del Monopolio de Petróleos, president del Consell d'Economia Nacional i president del consell regional del PRR de Catalunya. Millor hauria estat, però, que el darrer dels seus nombrosos càrrecs l'hagués precedit de la partícula "ex", perquè la seva actuació li valgués la desautorització de Lerroux i la seva exclusió de les files del partit (219).

Sense la col.laboració dels radicals, les dretes de Lleidavan anaren als comicis amb una llista de quatre noms:

- Manuel Florensa i Farré	Lliga Catalana
- Lluís G. Pinyol i Agulló	Lliga Catalana
- Casimir Sangenís i Bertrand	Tradicionalista
- José Abizanda Puntos	Acció Popular

Dos foren designats per la Lliga, mentre Acció Popular Catalana i tradicionalistes comptaren amb un lloc cadascú. Tret del candidat d'Acció Popular Catalana, els altres tres membres ja havien integrat la candidatura de dretes de 1933.

Florensa es presentava aquest any com a president de la junta de la Lliga de Lleida. Quant a Abizanda, cal assenyalar que havia estat el representant de Lleida en el manifest fundacional de l'APC d'octubre de 1934.

La manca de premsa de l'època fa difícil resseguir la

101

campanya desenvolupada per les dretes, però "La Veu de Catalunya" informava constantment d'una activitat frenètica de la Lliga per comarques. Així, dos dies abans de la votació, afirmava que el triomf de la Lliga a Lleida era segur i prenia com a punt de referència el ressò tingut en un acte propagandístic a Tarrega, on destacava com a gran excepcionalitat que davant el teatre de l'Ateneu d'aquesta ciutat "hi havia més de 200 cotxes" aparcats (220). Però, és que no endebades, l'òrgan carlí "Terra Ferma" havia amenaçat: "Qui pugui oferir l'automòbil i no ho faci, que pensi que pot quedar-se sense ell, i sense el que necessita per a mantenir-lo" (221). Pel cantó d'Acció Popular, l'acte més important de la campanya sembla que el realitzà el dia 13 de febrer quan, amb motiu de la transmissió del discurs pronunciat per Gil Robles a Saragossa, convocà un míting al Teatre Victòria de Lleida. Després de la transmissió va intervenir el candidat Abizanda per assegurar als electors congregats que davant d'unes eleccions on només existien dues candidatures, "...una, los que creemos en Dios y la otra, los incrédulos", no havia de perdre's la calma ja que considerava que "el enemigo, cuando ve hombres que dan la cara y el pecho, corre enseguida a esconderse" (222).

5.3.- El Front d'Esquerres de Catalunya: la candidatura de Lleida

Les esquerres, però, també confiaven en la victòria i empraren tots els mitjans a la mà perquè això fos possible. Fins i tot, l'ERC havia organitzat per als electors lleidatans residents de poc a Barcelona i encara censats a Lleida, un re-

- Joan Banyeres i Cateura ERC
- Joan Comorera i Soler USC

Segons l'ERC de Lleida, Ferran Zulueta i Giberga, candidat derrotat el 1933, era designat de nou per ser cap de l'organització a la Seu d'Urgell i a més per considerar-lo "una personalitat d'indiscutible prestigi en l'estament agrícola de Catalunya"; Francesc de Paula Jené i Aixalà, advocat, era presentat pel mèrit d'haver intervingut en la defensa dels empresonats pels fets d'octubre. Les dretes, per la seva banda, s'ocuparen de recordar als electors el seu origen monàrquic. Havia estat -entre 1912 i 1916- redactor de l'òrgan conservador de Lleida "La Prensà" i passà a ocupar la direcció de "El Pallaresa" en la desaparició del primer, en uns moments - 1917 i 1918- en què aquesta publicació presentava una certa confusió en la seva trajectòria, per tal com havia de deixar de ser aviat el portaveu dels liberals i entrar en l'òrbita de la Lliga (226). El tercer candidat, Joan Banyeres i Cateura, industrial fill d'Alguaire i resident a Barcelona, era considerat un militant d'ERC de primera hora i un home amb forta reputació a la comarca del Segrià.

La comissió del Front d'Esquerres de Barcelona proposà per ocupar el quart lloc el socialista Joan Comorera i Soler, nat a Cervera, ciutat on desenvolupà, com a republicà, la seva primera activitat política. Era presentat com a president de la USC, i com a presoner pels fets d'octubre de 1934, ja que formava part del govern de la Generalitat que va viure els esdeveniments d'aquest any.

Ignoro si la candidatura d'esquerres va ser acceptada

sense discrepàncies per part d'ACR i del CRFS; en canvi els comunistes del POUM manifestaren el seu descontent, ja que creien que la seva força els permetia aspirar, com a mínim, a tenir un candidat per cada circumscripció de Catalunya (227). Tampoc no ha estat fàcil, en el cas del Front d'Esquerres, de resseguir la seva campanya electoral. El setmanari d'ERC, "La Jornada", havia romàs suspès fins desembre de 1935. A partir del 7 de gener de 1936 va reaparèixer "El Ideal", tot dient-se continuador de "La Jornada" i setmanari de l'ERC (228), però no ha estat possible localitzar-lo. Quant a "El País", també suspès l'octubre de 1934, tornà a reaparèixer el 1936, però tampoc no l'he pogut consultar. La informació l'he recollida a través de "La Tribuna", diari d'informació aparegut l'1 de desembre de 1934.

El míting de presentació pública dels candidats va tenir lloc el 2 de febrer en un acte als Camps Elisis de Lleida, en el qual van participar-hi, a més dels candidats proclamats, Carles Pi i Sunyer, president de l'acte, el cap provincial de l'ERC, Humbert Torres i Claudi Ametlla. Els oradors van demanar el vot en nom dels tres principis bàsics que guiaven el programa d'esquerres: amnistia, Estatut i recuperació de la República. Humbert Torres, preocupat per reunir a l'entorn del front d'esquerres el vot d'un ample espectre polític, va procurar atreure's el vot de les classes populars tot reconeixent que si bé l'ERC no era un "partit obrer", si que se l'havia de considerar un "partit obrerista", car defensava els interessos de la classe a més dels de les capes petit burgeses, la seva base electoral més fidel (229). Els treballs encaminats a moure vers les urnes

una ampla base electoral foren, com deia "La Humanitat", frenètics; els recorreguts propagandístics degueren convertir-se per a republicans i comunistes en unes excursions fatigoses, car era normal que en un mateix dia es fessin més de sis mítings a sis pobles diferents. A més, els comunistes no s'intimidaren per la manca de recursos i procuraren completar la campanya desenvolupada als seus feus tradicionals de la plana regada amb "concentracions comarcals" per pobles de la muntanya, La primera d'aquestes concentracions fou l'organitzada el 11 de febrer a Artesa de Segre. D'altra part, l'Agrupació Socialista de Lleida, també féu la seva aportació propagandística, i el 30 de gener va celebrar un acte electoral en pro del Front d'Esquerres al teatre dels Camps Elisis de Lleida (230).

5.4.- L'escrutini: la lluita per l'escó entre els candidats del Front d'Ordre com a constant actuació de les dretes al llarg de la Segona República.

Arribat el dia de la votació, la jornada electoral va transcórrer amb total normalitat i amb molta animació. A comarques, només hi hagué alteracions d'ordre a Isona, Torrefeta i Pobleta de Bellveí i, en aquest darrer poble, encara s'aconseguí detenir el qui va trencar l'urna (231).

Els resultats significaren la victòria del Front d'Esquerres segons la votació següent:

Núm. electors : 183.386 - Sumes parcials dels electors de cada poble.
 Núm. votants : 131.248 - Acta d'escrutini.
 % participació: 71,41

Front d'Esquerres de Catalunya

- Francesc de P. Jené	ERC	70.237	vots
- Ferran Zulueta	ERC	70.127	"
- Joan Banyeres	ERC	69.833	"
- Joan Comorera	USC	69.701	"

Front Català d'Ordre?

- Manuel Florensa	Ll.C.	58.279	vots
- Lluís Pinyol	Ll.C.	58.249	"
- José Abizanda	APC	57.965	"
- Casimir de Sangenis (tradicionalista)		57.889	"

Daniel Riu i Periquet 4.636 vots

L'acta d'escrutini general només va recollir algunes protestes i reclamacions, totes procedents del camp de la dreta. La poca diferència de vots entre els candidats del Front d'Ordre podia donar un resultat desfavorable als homes de la Lliga i aquest partit, com ja havia fet el 1932, no estava disposat a tolerar-ho (232). La lluita s'establí bàsicament entre el regionalista Lluís Pinyol i el candidat d'Acció Popular, José Abizanda, tots dos aspirants a un dels escons corresponents a les minories. La tècnica emprada per la Lliga va consistir a atribuir els vots d'alguns municipis - Pobleta de Bellveí, Lladorre, Tremp, etc. - només als seus candidats. Aquesta era una pràctica que amb motiu de les eleccions al Parlament català ja havia estat denunciada pels companys d'aquella conjuntura i

que aquest any es tornava a repetir. La premsa es va fer ressò d'aquesta lluita interna de la candidatura de dretes. "La Humanitat" assegurava que la disputa entre Pinyol i Abizanda va estar tan acalorada que fins i tot va caldre reclamar la presència de la guàrdia civil (233). Però la millor informació sobre aquest afer ens la proporciona el diari tradicionalista "Terra Ferma", el qual, després d'expressar la seva sorpresa pel triomf inesperat de les esquerres, assegurava que si les minories de Lleida passaven a mans de la Lliga era només degut a "burdos pucherazos que manifiestamente prueban una deslealtad". Ahora, sense acusar directament ningú, demanava que s'iniciessin les investigacions necessàries per a descobrir quines van ser les veritables votacions dels pobles protestats, i confiava que en aquesta empresa serien ajudats pels mateixos candidats de la Lliga si és que aquests eren "...vestales guardadoras de la pureza electoral" (234).

No obstant això, les investigacions es descartaren i aquests fets passaren aviat a ocupar la categoria d'esdeveniments anecdòtics. Els candidats **regionalistes** foren proclamats triomfadors mentre "La Veu de Catalunya", reconeixia la seva derrota - "Derrotats, però amb el cap alt" - i desitjava resignadament que les esquerres poguessin afrontar el que en deia enemic comú : "la revolució" (235).

5.5.1.- Anàlisi circumscripcional dels resultats la participació

L'afluència a les urnes va ser considerablement superior a la de 1933. Amb un 71% de participació, la circumscripció de

Lleida registrava un percentatge participatiu gairebé deu punts superior al d'aquell any. Aquest increment va ser general a tot el país. Quant a les altres circumscripcions catalanes, només la ciutat de Barcelona deixà de sobrepassar el 70%, tot i que augmentà en cinc punts la votació assolida el 1933.

En general va produir-se un retorn a la situació immediatament posterior a la proclamació de la República. A Lleida, a igual que a la província de Barcelona, s'arribava al percentatge participatiu més elevat de tot el període republicà. No obstant això, la geografia del vot permet observar de nou com les diferències que cada any s'havien descrit entre la plana i la muntanya seguien inalterades. Continuava existint una alta densitat i una homogeneïtat participativa entre els pobles de la plana, i una accentuada disparitat de valors als municipis de la muntanya, tot i que el Solsonès, dins de la baixa participació, va perdre el contrast de tonalitats que els seus mapes acostumaven a presentar, i es va encaminar cap a una major uniformitat participativa. Potser també és destacable l'augment de l'abstenció a la Cerdanya, comarca que en anterior comicis havia mostrat la major concurrència electoral de província. Quant a la muntanya, continuen mantenint-se algunes microzones geogràfiques definibles pel seu peculiar comportament participatiu: Sort i els seus voltants, l'àrea de Tremp, la carretera de Balaguer a la Seu d'Urgell, etc.

5.5.2.- Orientació del vot. Implantació geogràfica de les candidatures

17

Els resultats demostraven que s'havia recuperat la confiança popular en la República, però, a la vegada, aquests resultats posaven arreu de manifest un enfrontament antagònic entre dos blocs classites acarats obertament en unes eleccions altament bipolaritzades. A Lleida, el Front d'Esquerres només assolí poc més de la meitat dels vots emesos - 53% -, mentre que un 44% va anar a favor del Front d'Ordre i un 4% - ponderat pel procediment de càlcul dels votants - per al radical Daniel Riu.

El portaveu oficial dels tradicionalistes, "Terra Ferma", deia: "El triunfo en Lérida lo ha forjado el comunismo . Los votos que éste ha aportado a la candidatura de izquierdas han decidido la elección (236). I això no deixava de ser cert: a molts municipis, els disciplinats vots del POUM havien anat a parar a la coalició d'esquerres exercint una lleu, però determinant influència en el resultat final. Si més no, això va passar a pobles com Almenar, Sarroca, Juneda ..., on a les eleccions municipals de 1934 havien guanyat les majories les dretes tot i que les esquerres, presentades per separat, reuniren majoria de sufragis.

La millor implantació relativa republicana - o més concretament, d'ERC - continuava localitzant-se a la Cerdanya, mentre que les esquerres unides havien guanyat terreny al Segrià. El Solsonès es considerava com a feu indiscutible de les dretes, les quals, i dins d'un major equilibri de forces, continuaven mantenint reductes importants a l'Urgell, la Segarra i l'Alt Urgell. La Noguera, les Garrigues i el Pallars Sobirà mostraven també una orientació imprecisa, però més sensiblement favorable a l'esquerra. El Pallars Jussà i la Vall d'Aran, a part de con-

tinuar fidels a l'ERC, destinaven una important proporció de sufragis a Daniel Riu. Es palesava, doncs, la pervivència d'alguns lligams personals amb el caciquisme de la Restauració Monàrquica, difícils de trencar pel simple fet d'haver canviat el règim polític.

Cap candidatura no arribà a representar en cap comarca la meitat del cens electoral, encara que la participació hagués augmentat. Això demostrava com havia estat d'encontrada l'elecció, fins i tot a indrets com la Cerdanya o el Solsonès, extrems superiors d'implantació d'esquerres i dretes respectivament.

La geografia electoral mostra que hi hagué bon nombre de pobles on es denotà l'existència d'un equilibri de forces resultant d'una bipolarització política sense precedents. L'esquerra es distribueix a l'entorn de reductes propis - Lleida, el sud de les Garrigues, el centre del Pallars Jussà, etc. -, on assolí índexs de votació molt elevats, mentre el Front d'Ordre ennegreix el mapa del Solsonès i voltants, per a repartir-se després de manera irregular per la resta de la província. Però, és en el cas de l'esquerra que es va perdre en major grau l'homogeneïtat de distribució assolida amb anterioritat.

Aquest any no va existir cap relació determinant entre participació i orientació del vot. Com passava el 1932 o el 1933, ja no s'ha d'atribuir l'abstenció al predomini d'esquerra o a la dreta. La correlació entre aquestes dues variables és pràcticament nul·la i el 29% d'abstenció provincial pot molt bé ser, en la seva major part, de caràcter estructural: un percentatge format per aquells que mai no van a votar, per causes no polí-

tiques, sinó tècniques - no figurar en el cens ... -, sòcio-culturals, topogràfiques, etc. Aquesta hipòtesi pot avançar-se a la vista de les comarques que presenten menor concurrència. Qualsevol intent de cercar paternitat anarquista a l'abstencionisme està fora de lloc, especialment en relació amb les comarques menys participatives de la muntanya.

Respecte a la bipolarització esquerra-dreta, els índexs de correlació demostren que va ser major als municipis petits - menors de 500 habitants - que no als més grans. La correlació entre els primers era de l'ordre de -0.93 , i l'existent entre els segons només de -0.76 , mentre que la provincial arribava a un -0.89 . Aquesta diferència podria atribuir-se, en part, a l'acció del "panachage" a alguns municipis grans - que només una minuciosa observació de les actes de votació permet observar -, mentre que els petits tindrien una major proclivitat a emprar les paperetes de vot preconfeccionades. Alhora, la tendència dels pobles petits a presentar escrutinis extremats, explica aquesta diferència. D'igual manera, existí una tendència molt feble a no votar candidatures completes de quatre noms, encara que sí que es va fer, de manera poc acusada, als pobles del Pallars Jussà, de la Vall d'Aran i del Pallars Sobirà, zona on la candidatura solitària de Daniel Riu recollí els seus sufragis i, per tant, on els percentatges d'utilització dels vots assoliren cotes més baixes. Els índexs de correlació indiquen que la presència de Daniel Riu suposava una feble oposició a les dretes (-0.28 era la correlació entre Riu i Front d'Ordre als pobles de menys de 500 habitants) mentre que no afectava gaire

les esquerrès encara que les actes de votació permeten descobrir tota mena de combinacions. Per exemple, a Canejan, mentre la candidatura del Front d'Esquerres era votada completa, els candidats del Front d'Ordre assolien votacions diverses, ja que Pinyol era votat conjuntament amb Daniel Riu. Per contra, a Guils del Cantó uns 50 electors optaren per votar només Riu i Zulueta. I a Eroles, més d'un centenar de votants borrarren del Front d'Esquerres Comorera i hi situaren Riu. Costa atribuir aquestes atípiques situacions a incidentals casos d'original voluntat col·lectiva. Potser la lluita interna entre candidats de la mateixa coalició - com ja s'ha assenyalat i demostrat pel cas dels de dreta - explica que, sempre en llocs ben apartats, fossin distribuïdes algunes llistes poc convencionals. I essent casos puntuals, no deixa de tenir importància en la distribució final dels escons quan les diferències de vots esdevenien mínimes.

Sembla, doncs, que a Lleida s'havia consolidat el bipartidisme entre dues forces principals: ERC i Lliga Catalana, a l'entorn de les quals giraven totes les altres. La Lliga cap dirigent de les dretes, s'havia instal·lat dins d'una zona molt definida, mentre l'Esquerra, amb un clar predomini electoral, havia d'atribuir els seus millors resultats a forts reductes repartits per tota la província. La banda de predomini dretà sortia de la part meridional del Pallars Sobirà, s'estenia per quasi tota la comarca del Solsonès, i es perllongava cap a la Segarra, l'Urgell i, en menor mesura, les Garrigues.

En resum, cada vegada es produïa una aproximació més acusada de la "Lleida pobre" a la geografia de l'hegemonia de la Lliga,

i de la "Lleida rica" - zones regades, petits nuclis industrials, municipis amb bones comunicacions, etc. - a la pròpia de l'ERC. Les eleccions de 1936 van tenir a tot Espanya un caràcter classista, però a províncies com Lleida i d'altres d'estructura similar resulta difícil fer una extrapolació convencional dels conceptes "burgèsia" i "proletariat" a les estructures socials que allí predominaven. Només a zones molt localitzades - com la ciutat de Lleida, Alfarràs. Balaguer, etc. - es pot parlar de l'adquisició d'un cert grau de consciència "de classe", entre aquells que creien veure en perill la pervivència de la propietat, i entre els que assumien postulats de caire revolucionari, formant-se un espai polític-ideològic que tractà d'assumir, per l'esquerra, l'ERC, en un paper obrerista que no li correspondria en un context de lluita més aguditzada.

QUADRE Nº 18 : E LEGISLATIVES 1936. RESULTATS COMARCALS

COMARQUES	CENS	% P.	△	% C.	% V.	% C.	F.d'O	D.Riu	U.V.
							% V.	% V.	%
La Cerdanya	2372	65.47	+ 15	46.08	70.38	19.27	29.43	0.39	99.91
L'Alt Urgell	11924	62.15	+ 10	29.38	47.28	32.17	51.77	1.79	99.50
El Pallars Sobirà	7275	61.25	+ 12	30.41	49.64	27.18	44.36	13.61	97.40
La Vall d'Aran	3700	69.05	+ 18	40.16	58.16	22.11	32.02	24.31	92.26
El Pallars Jussà	14811	60.99	+ 20	34.69	56.88	20.47	33.58	17.06	94.71
El Solsonès	6561	60.92	+ 6	15.78	25.89	44.79	73.53	2.25	99.98
La Noguera	29358	71.85	+ 11	36.70	51.08	32.14	44.74	3.42	96.67
L'Urgell	23628	75.91	+ 12	34.62	45.61	39.84	52.49	0.91	98.33
La Segarra	12712	66.29	+ 2	27.75	41.85	37.37	56.38	2.21	98.78
El Segrià	51342	76.30	+ 12	47.38	62.09	27.90	36.57	1.38	99.00
Les Garrigues	19576	75.66	+ 12	40.53	53.58	35.26	46.60	0.31	100
TOTALS	183786	71.17	+ 10	37.74	53.02	31.62	44.42	3.55	98.33

Els totals inclouen les dades de Gósol i la Molnosa, municipis de les comarques del Berguedà i de l'Anoia respectivament

QUADRE Nº 19: E.LEGISLATIVES 1936. ÍNDEXS DE CORRELACIÓ A LA PROVÍNCIA I ALS POBLES DE +500 I DE -500 HABITANTS

<u>PROVINCIAL</u>				
% P.	1			
% F.d'E.	-0.07	1		
% F.d'O.	0.03	-0.89	1	
% D. Riu	-0.15	0.00	-0.24	1
<u>+ 500 HABITANTS</u>				
% P.	1			
% F.d'E.	-0.10	1		
% F.d'O.	-0.06	-0.76	1	
% D. Riu	-0.19	0.13	-0.27	1
<u>- 500 HABITANTS</u>				
% P.	1			
% F.d'E.	-0.10	1		
% F.d'O.	0.09	-0.93	1	
% D. Riu	-0.09	0.01	-0.28	1
	% P.	% F.d'E.	% F.d'O.	% D. Riu

1936: ELECCIONS DE COMPROMISSARIS

6.- LES ELECCIONS DE COMPROMISSARIS DE 26 D'ABRIL DE 1936

Tot just dos mesos després de la victòria frontpopulista es convocava de nou els electors a les urnes per elegir els compromissaris, que, juntament amb els diputats, havien de buscar substitut al president de la República, Niceto Alcalá Zamora.

El 3 d'abril, una vegada constituïdes les Corts, el cap de la minoria socialista, Indalecio Prieto, plantejava la destitució d'Alcalá Zamora, un president que en aquest moment ja no satisfesia ni esquerres ni dretes. Tanmateix, el Front Popular necessitava un president addicte per tal de tirar endavant el seu programa. La destitució va ser plantejada argumentant en el sentit que la darrera dissolució de les Corts havia estat improcedent. La Constitució disposava que el president podia dissoldre dues vegades les Corts, però després de la segona les noves Corts podien examinar les raons que l'havien portat a fer-ho. Si aquestes no eren prou convincents, el president seria immediatament destituït. Les esquerres optaren per considerar que Niceto Alcalá Zamora havia esperat massa a dissoldre les últimes i per tant votaren en contra de la seva permanència (237). El 7 d'abril, quatre dies després de l'apertura de la Cambra legislativa, per 238 vots a favor i 5 en contra era substituït provisionalment pel president del Congrés, Martínez Barrio. Tot seguit començaren els preparatius per a l'elecció d'un nou president de la República. Les eleccions dels compromissaris que havien d'intervenir en l'elecció del nou mandatari

foren convocades per al 26 d'abril (238).

Les dretes espanyoles decidiren abstenir-se de concórrer a aquests comicis perquè consideraven que la situació de l'ordre públic no garantia la seva normal celebració i perquè creien - que el que valoraven com a inevitable elecció, la d'Azaña, significava elegir molt més un home de partit que no pas un president de tots els espanyols.

L'elecció d'Azaña era considerada segura per dretes i esquerres, ja que encara que la seva candidatura no es va fer pública fins a darrera hora, hom el creia l'únic aspirant possible. El fet que les esquerres es presentessin encara unides dins el Front Popular ajudava a formar en l'opinió pública aquesta creença.

A Catalunya, i a diferència del que esdevingué a la resta de l'Estat, les eleccions no serien, com deia "La Vanguardia", "...un monótono solo de izquierdas, ante un inmenso bostezo intempestivo del cuerpo electoral" (239).

Era previsible que a les circumscripcions catalanes el cos electoral també romangués indiferent davant uns comicis plantejats molt més entre organitzacions polítiques amb una certa presència al Congrés - úniques que podien aspirar a treure un candidat presidencíal - que entre els interessos dels electors que només havien d'elegir uns delegats que, alhora, participarien juntament amb els diputats a l'elecció final del nou president. No obstant això, les eleccions de compromissaris no serien un "solo de izquierdas", perquè els regionalistes, independentment de l'actitud presa per les dretes, es de-

cantaven per participar amb candidatura de partit a totes les circumscripcions.

La Lliga creia que la destitució d'Alcalá Zamora, "pitjor que una il.legalitat", era, ni més ni menys que "una equivocació". Això no obstant, creia que els partits polítics, com a "organismes vivents", s'havien d'adaptar al medi si volien subsistir i, com que en aquest moment era època de lluita, calia respondre positivament a aquest estat d'"esperit". La resposta va ser presentar les seves llistes de candidats com a garantia, en cas de victòria, de l'"estabilitat del règim polític general, de l'Estatut d'Autonomia i de la defensa dels principis fonamentals de l'ordre davant tota amenaça de subversió revolucionària". Els regionalistes demanaven el vot argumentant en el sentit que l'elecció d'un nou president era un fet transcendental per al futur de l'autonomia catalana, perquè davant el fet català, el president de la República havia de ser "...un convençut, no un renegat". Tanmateix, deien que calia anar a votar çar es volia que els compromissaris elegits fossin homes que tinguessin l'encert d'escollir un president que pogués ser "el president de la normalitat constitucional i republicana, el president de tots els ciutadans espanyols". En última instància, però, votar els compromissaris de la Lliga significava una porta oberta a la rectificació dels resultats del febrer proppassat (340).

Per a les esquerres, la votació dels candidats del Front d'Esquerra significava evitar aquesta rectificació pretesa per les dretes i consolidar la victòria de febrer. Les

eleccions eren presentades com "una nova jornada de lluita civil". La consigna era votar un president que "...consolidarà, en ratificar la victòria de febrer, la vida del règim" (241).

La campanya de les esquerres va comptar amb fortes dosis de demagògia: "Segons qui sigui el nou president serà el futur del règim. Un error en l'elecció del primer, costà a la República rius de sang i dramàtiques jornades de dolor (...). Amb un altre home a la presidència no s'hauria produït la tragèdia d'Astúries ni la sagrada rebel·lió de Catalunya. Traf la Constitució i estigué a punt d'esfonsar la República. Amb resolució heroica, les Corts actuals destituïren el culpable" (242).

6.1.- Les candidatures

A la circumscripció de Lleida i a causa del caràcter que adoptaren, aquests comicis tingueren l'especial interès de servir per a poder localitzar de manera més precisa quins eren els reductes fidels a les esquerres o a les dretes i quins els més versàtils, ja que el vot adoptava ara un significat molt més polític, perquè era possible una considerable abstenció per part de l'electorat neutre, del qual s'ha de reconèixer que no va trobar uns motius realment mobilitzadors davant les urnes.

La mecànica de l'elecció establí que fossin elegits tants compromissaris com diputats a Corts corresponia a cada circumscripció. Segons això, les candidatures a preparar havien de ser de quatre noms, ja que Lleida tenia un total de sis diputats: quatre per majories i dos per minories.

La candidatura presentada pel Front d'Esquerres estaria formada per tres militants de l'ERC - cap d'ells de la rellevància avantguardista dins de l'àmbit provincial -, i un del POUM;

- Antoni Torres i Companys	ERC
- Josep Català i Guasch	ERC
- Joan Ricart i Marich	ERC
- León Luengo Muñoz	POUM

En un primer moment, s'havia preparat una llista amb els tres homes designats per l'ERC i un quart - Ramón Farreron i Viles - de la USC. No obstant això, les pressions dels comunistes portaren a la seva substitució pel capità Luengo, presentat per "La Batalla" com un dels insurrectes d'octubre (243). Sembla que "Justícia Social" acusà el POUM de baixa maniobra perquè imposava el seu candidat en perjudici del socialista, però "La Batalla", a més de negar aquesta acusació, deixava molt clar que si el febrer passat els comunistes havien claudicat davant la USC - una organització que tenia molt poca base orgànica a Lleida - havia estat perquè el candidat Comorera era un empresonat que calia treure vencedor; però valoraven que la situació era diferent en aquestes eleccions, cosa que feia que "...lo que sucedió en las elecciones generales no volverá a darse otra vez. El peso de la organización será una razón poderosísima para que no vivan entelequias y partiditos completamente artificiales (244).

"La Vanguardia" presentava Joan Ricart com a ex-cap superior de les forces de seguretat de Catalunya; respecte als al-

tres dos homes d'ERC només asenyalava que Josep Català era d'Arbeca i Antoni Torres Companys del Terròs (245).

La llista preparada per la Lliga constava dels candidats següents:

- Joan Rovira i Roure
- Joan Fornesa i Puigdemasa
- Antoni Sas i Cugat
- Josep Me Sanuy i Ramonich

Només l'advocat Joan Rovira i Roure pertanyia als quadres provincials del partit i, a més, com a secretari del comitè, era l'encarregat de la política electoral del partit a Lleida. Durant la Dictadura de Primo de Rivera havia estat diputat a la Diputació provincial. El 1932 va ser elegit diputat al Parlament de Catalunya i després dels fets d'octubre de 1934 gaudí d'una intensa activitat política. Nomenat alcalde de la ciutat, ocupà el càrrec fins el gener de 1936, data en què fou designat comissari delegat de la Generalitat. El juliol de 1936 seria jutjat per un tribunal popular i condemnat a mort a l'edat de 36 anys. Pel que fa als altres tres companys de candidatura, suposadament militants meritoris de base, no ha estat possible recollir cap tipus d'informació biogràfica.

6.2.- L'escrutini general

La migrada alfluència a les urnes posa en evidència el poc ressò que sobre l'opinió pública van tenir aquests comicis. Les esquerres van triomfar arreu i la Lliga va valorar el resultat com una victòria particular, ja que, tot

i reconèixer que no havia pensat imposar cap candidat propi, la votació li havia demostrat que l'electorat conservador era capaç de complir amb el seu deure, "presagi - en la seva opinió - del que la Lliga podrà obtenir quan demani als electors llur concurs, aixecant una bandera i davant un objectiu concret, amb possibilitat de triomf" (246).

La junta provincial del cens es va reunir el 30 d'abril. L'acte d'escrutini es va celebrar sense que fos formulada cap reclamació contra les actes municipals. A més, i com a prova de l'evident desinterès dels candidats d'aquestes eleccions, l'acte es desenvolupà sense comptar amb la presència dels candidats o de llurs apoderats.

Els sufregis assignats als candidats a compromissaris foren els expressats a continuació:

Cens electoral	184.244	= Sumes parcials dels electors de cada poble.
Núm. votants	75.652	= Acta d'escrutini.
% participació	41.04	

Front d'Esquerres de Catalunya

- Antoni Torres i Companys	ERC	55.558	vots
- Josep Català i Guasch	ERC	55.530	"
- Joan Ricart i Marich	ERC	55.534	"
- León Luengo Muñoz	POUM	55.439	"

Lliga Catalana

- Joan Rovira i Roure		19.811	vots
- Joan Fornesa i Puigdemasa		19.688	"
- Antoni Sas i Cugat		18.041	"
- Josep Mè Sanuy i Ramonich		17.977	"

Els proclamats foren, doncs, els quatre candidats del Front d'Esquerres i els dos primers homes de la Lliga. A partir de les votacions assolides per cadascun dels aspirants es pot comprovar que l'aproximació en el nombre de vots assignats als candidats d'esquerra esdevé una mostra que va haver-hi un vot a llista gairebé generalitzat, sense que s'hagués realitzat "panachage" o esborrat noms. En canvi, es pot comprovar que entre els integrants de la Lliga hi havia certes diferències numèriques. La raó d'això no és altra que la circulació de llistes que contenien només Rovira i Fornesa, llistes utilitzades principalment a les comarques de la Cerdanya i l'Alt Urgell. Tret d'això, i a desgrat de l'apatia que aquests comicis despertaren, va haver-hi municipis que continuaren votant massivament, amb un vot generalment de qualitat política, la manifestació del qual va ser marginal a la poc rellevant personalitat dels candidats.

6.3.- Els resultats circumscriptorials

6.3.1.- La participació: Dels 184.244 electors de la província, n'acudiren a les urnes 75.652. Es produí, doncs, una participació general del 41%. Tant aquest índex com el de la resta de les circumscripcions catalanes guarda certa proporció - dintre del descens - amb l'assolit a les eleccions de febrer. La província de Barcelona va tornar a mostrar-se la demarcació més participativa - 50% -, mentre la ciutat de Barcelona renovava el rècord abstencionista amb un 34%. Tarragona, amb un 46%, i Girona, amb un 40%, romanien en situació equiparable a la de Lleida.

Sobre el mapa que representa aquesta variable a nivell municipal, és possible constatar a primer cop d'ull els extrems superior i inferior de l'abstenció detectada: són especialment els pobles de la muntanya els que més es desinteressaren per l'elecció, mentre el nucli de població de la part septentrional de la plana concentrà la concurrència participativa més elevada. La majoria dels centres comarcals registraren un índex participatiu superior a la mitjana provincial. Per comarques, tot i evidenciar-se una manca d'homogeneïtat de comportament entre els seus municipis, la Cerdanya, el Segrià i l'Urgell mostren els índexs més elevats de participació, mentre l'Alt Urgell, la Vall d'Aran i la Segarra esdevenien les més abstencionistes.

6.3.2.- L'orientació del vot i la implantació geogràfica de les candidatures:

El triomf de les candidatures d'esquerra va ser unànime a totes les circumscripcions catalanes i, en cada cas, es rebasà espectacularment els vots de les llistes de la Lliga. L'eufòria de la victòria del Front Popular, encara que no hagués servit per a atraure electors a comicis tan peculiars com els de compromissaris, sí que va obrar en el sentit de canviar radicalment l'orientació del vot de molts dels electors que hi van concórrer, i que pocs mesos abans probablement haurien votat la dreta. L'ambient del carrer denotava l'imminència de profundes reformes i, per a molts, de la revolució. La reacció feia poc temps que havia estat derrotada a les urnes i només li quedava el recurs - en ocasions públicament reclamat - de la força. No ha d'extranyar, doncs, la pèrdua de la popularitat entre l'anomenat electorat

neutre, que emitia un sufragi versàtil, d'acord amb la conjuntura política del moment o que, com ja s'ha dit abans, no votava si no trobava uns motius clars.

A la província de Lleida, aquestes eleccions van servir, en certa manera, per a localitzar quins eren els reductes fidels a l'esquerra o a la dreta i quins els versàtils. El Front d'Esquerres va obtenir un 73% dels vots davants un 25% adjudicats a la Lliga. Les majors proporcions de vots en pro de l'esquerra es localitzaren a la Vall d'Aran, al Segrià i a les Garrigues, totes amb més del 75% dels vots emesos a favor del Front d'Esquerres. La Lliga només aconseguia triomfar amb un 60% dels vots a la seva fidel comarca del Solsonès.

De totes maneres, l'alt percentatge d'abstenció d'algunes comarques distorç les interpretacions immediatament fetes sobre les proporcions respecte al nombre de votants, i en aquest cas esdeven més significatives les deduïdes dels percentatges de vots sobre els electors. Segons el cens electoral, la Cerdanya i el Segrià continuen essent les comarques més fidels a l'esquerra, i l'Alt Urgell, el Solsonès i la Segarra les més allunyades de la seva influència. Hi ha, en conseqüència, una certa aproximació als escrutinis de les legislatives de 1936 quant al manténiment de les implantacions, i no un retorn al comportament de 1931, no obstant l'aperiència unitària manifestada.

L'anàlisi de correlació de les diverses variables electorals permet extraure les aproximacions següents:

Existeix un elevat índex d'oposició entre el Front d'Esquerres i la Lliga, però aquest esdevé més elevat (-.89) als mu-

107

nicipis més grans de 500 habitants que no pas als inferiors a aquesta xifra. Les diferències poden deure's al grau de circulació de paperetes de la Lliga amb candidatura incompleta.

Es produeix una relació de signe negatiu entre el percentatge de vots de l'esquerra i la participació, mentre que la relació Lliga-participació esdevingué de signe positiu. La disparitat va ser major als pobles de més de 500 habitants ($Fd'E/\%P = -.36$; $Lliga/\%P = .47$). La raó pot cercar-se mirant els mapes electorals, per tal com permeten constatar que molts municipis que observen alts percentatges participatius - fins i tot per sobre del 80% -, s'inclinaren vers la Lliga, mentre la victòria de l'esquerra s'ha d'atribuir al fet que la seva candidatura fou votada massivament a molts pobles, però gairebé en tots ells amb baixa participació. En aquest sentit, s'ha de concloure que el vot a la dreta, tot i ser més escàs, va tenir un caràcter extremadament bel.ligerant. No obstant això, alguns percentatges han de valorar-se amb tota la prevenció, ja que la unilateralitat dels municipis on foren recollits els fa sospitosos d'haver estat intervinguts fraudulentament, sense que això pugui confirmar-se de manera conclouent.

En resum, l'activitat electoral dels comicis de compromissaris va estar localitzada gairebé en exclusiva als nuclis de població importants i als municipis privilegiats per alguna característica econòmica, mitjans de comunicació, etc. Aquesta afirmació no és sinó resultat de l'observació de les zones geogràfiques que descriu el mapa de participació: a excepció de Tàrraga i Cervera, totes les poblacions de pes demogràfic elevat són altament participatives, dins dels límits normals de qualsevol altra elecció. Tanmateix, les franges d'un elevat índex de participació, o coincideixen amb el pas de vies importants de

comunicació, o de canals de reg .

Si no va haver-hi interès per part de l'electorat de la majoria dels municipis a participar a l'elecció, tampoc les forces polítiques concorrents no van preocupar-se d'estendre una campanya electoral a tot l'àmbit provincial. Sembla que no hi ha altra explicació a la manca d'homogeneïtat del vot que la de l'existència d'una selecció prèvia de zones sobre les quals realitzar una campanya possibilista. Probablement, ni tan sols van arribar paperetes de vot als racons més amagats. Simultàniament, podem interpretar que l'electorat de Lleida precisava d'alguna força que el mobilitzés a les urnes. Si se'l deixava abandonat, sembla que es quedava a casa, i més en unes eleccions en què l'interés no estava massa explicitat.

Davant aquesta tàctica, les dretes hi sortiren perdent, ja que els seus centres d'influència eren precisament els més afilats i amb un nivell de desenvolupament més baix. De totes maneres la Lliga ja degué preveure des d'un començament que poc podia fer en unes eleccions com aquestes, amb un Congrés amb majoria d'esquerra i uns futurs compromissaris l'actuació dels quals no seria molt diferent. És possible que plantegés disputa més per qüestió de prestigi que per qualsevol altra motiu, als mateixos indrets on ho feien les esquerres, a excepció, evidentment, del Solsonès.

Al mateix temps, les llistes incompletes de la Lliga - que abans s'esmentaven - tenien certa raó de ser, tenint en compte una òptica pragmàtica, d'acord amb la línia d'actuació d'aquest partit: o s'esperava treure més vots deixant només els homes de

més prestigi, o es pretenia induir l'elector a completar la papereta incompleta amb dos noms de la candidatura d'esquerra. Precisament, van repartir-se als llocs on podia presumir-se més proclivitat a preferir un candidat lligaire a un pumista, ja que del POUM era el candidat que tancava la llista del Front d'Esquerres .

Finalment, només comentar que a la Vall d'Aran i als dos Pallars es va fer notar l'absència de Daniel Riu en els preparatius pre-electoralis; així aparegueren comportament electorals força diferents als presentats quan aquest personatge intentava fer valer la seva influència per tal de guanyar una acta o de donar suport a determinades candidatures.

QUADRE Nº 20: E. COMPROMISSARIS 1936. RESULTATS COMARCALS.

COMARQUES	CENS	% P.	△	F. d'E.		LL.C.		Blancs U.V.	
				% C.	% V.	% C.	% V.	% V.	% V.
La Cerdanya	2572	55.99	- 9	39.46	70.48	10.40	18.57	0.30	89.35
L'Alt Urgell	11624	20.23	-42	13.87	68.53	5.22	25.79	0.63	94.95
El Pallars Sobirà	7643	38.90	-22	28.52	73.31	10.34	26.58	0.36	100
La Vall d'Aran	3700	28.58	-40	27.50	96.21	0.67	2.33	1.46	100
El Pallars Jussà	14811	33.79	-27	25.19	74.56	7.67	22.69	0.65	97.90
El Solsonès	6561	37.06	- 1	14.57	39.31	22.19	59.88	0.25	99.44
La Noguera	29360	45.20	-18	33.35	73.77	11.17	24.71	0.16	98.64
L'Urgell	23434	45.75	-18	29.56	64.61	15.89	34.74	0.22	99.57
La Segarra	13246	30.73	-32	17.80	57.92	12.33	40.11	1.06	99.09
El Segrià	51394	48.94	-15	39.32	80.34	8.89	18.16	0.56	99.06
Les Garrigues	19572	43.31	-17	52.82	75.78	8.62	19.92	0.58	96.28
TOTALS	184244	41.93	-29	30.66	73.12	10.45	24.91	0.48	98.51

Els totals inclouen les dades de Gósol i la Molsosa, municipis de les comarques del Berguedà i de l'Anoia respectivament

QUADRE Nº21 : E. COMPROMISSARIS 1936. ÍNDEXS DE
CORRELACIÓ A LA PROVÍNCIA I ALS POBLES DE + 500
I DE - 500 HABITANTS

<u>PROVINCIAL</u>			
% P.	1		
% F. d' E.	-0.14	1	
% LL. C.	0.29	-0.32	1
<u>+ 500 HABITANTS</u>			
% P.	1		
% F. d' E.	-0.56	1	
% LL. C.	0.47	-0.89	1
<u>- 500 HABITANTS</u>			
% P.	1		
% F. d' E.	-0.09	1	
% LL. C.	0.25	-0.79	1
% P.		% F. d' E.	% LL. C.

1931-1936: LES VARIABLES ELECTORAIS

7.- L'EVOLUCIÓ DE LES VARIABLES ELECTORALS FONAMENTALS DURANT EL PERÍODE 1931 - 1936.

L'estudi de l'evolució del comportament electoral dels lleidatants durant la Segona República es farà de manera gradual i a partir de tres nivells d'anàlisi. Primer, i prenent com a base el marc provincial, s'expressarà l'estat general de les variables electorals més importants. Aquestes mateixes variables seran estudiades, en un segon pas, dins l'àmbit comarcal i municipal, a fi d'arribar a descriure uns blocs geogràfics - geoelectorals -, amb característiques diferencials i tipificables.

7.1.- La participació.

QUADRE Nº 22: Resum general de la participació (247)

ELECCIONS	LLEIDA	CATALUNYA	ESPANYA
E. Constituents 1931	70.76	67.69	70
E. Parlament Català	66.04	59.66	-
E. Legislatives 1933	61.33	62.67	67.40
E. Compromissaris 1936	41.06	41.34	-

De 1931 a 1933 va haver-hi un descens sostingut dels nivells participatius. Amb les eleccions del Front Popular va produir-se una recuperació que podria induir a creure en una reproducció, el 1936, de la situació político-electoral de 1931. No obstant això, la correlació dels índex de participació de 1931 amb els assolits en eleccions immediatament posteriors obre el camí a un altre tipus d'explicació (248).

QUADRE Nº 23: Matriu de correlació dels % de participació de la circumscripció de Lleida

1931	1			
1932	.38	1		
1933	.20	.48	1	
1936	.26	.45	.54	1
	1931	1932	1933	1936

Es pot observar que existeix un baix coeficient de correlació entre el conjunt de percentatges de participació locals de 1931 i els corresponents a 1936, la qual cosa indica que els municipis abstencionistes i participatius d'aquests dos anys no van ser necessàriament els mateixos. Per contra, la correlació existent entre els índexs locals de 1932 i 1933 amb els de 1936 esdevé molt més significativa. Això permet interpretar que va haver-hi una estabilització del comportament participatiu d'un any a l'altre. La conducta electoral de 1931 havia estat peculiar i irrepetible, i, moltes zones

de la província, la van modificar radicalment al llarg de la Segona República. Per aquest motiu els índexs de correlació manifesten que hi ha una relació més forta entre els municipis que mostraren una major concurrència a les urnes el 1932 i els de similar conducta el 1933 i el 1936, que no entre aquests i els de 1931, a desgrat que la participació provincial de 1931 s'assembla a la de 1936 molt més que a les de 1932 i 1933. Dins de l'àmbit comarcal, les demarcacions situades al sud de la circumscripció s'han mostrat menys abstencionistes que les del nord. Durant la República, doncs, s'havia invertit una mica el comportament participatiu de l'època de la Monarquia, període del qual es podia arribar a establir una certa relació entre una alta participació localitzada a una zona muntanyosa i deprimida, i l'existència de major nombre de manipulacions fraudulentas del sufragi. Aquesta nova circumstància - major participació a la plana - no deixava, però, de ser coherent amb uns comicis cada vegada més democràtics i les estructures geogràfiques, econòmiques, sòcio-culturals i polítiques que defineixen la realitat extraelectoral de cada demarcació. Segons això, poden establir-se les següents valoracions:

- . La manca de barreres geogràfiques entre municipis i comarques determina homogeneïtat de comportament electoral entre pobles limítrofes, i és la variable "participació" la que acusa un major grau de similitud. (Vegi's el mapa corresponent de la tipologia de comportament electoral).

El fet que les forces polítiques poguessin accedir amb facilitat a tots els racons de la plana era garantia que els pobles d'aquesta zona disfrutessin d'una activitat pre-electoral i d'una interacció entre escrutinis més intensa que els de la muntanya. L'anàlisi de les campanyes electorals desenvolupades per les diverses forces polítiques així ho ha constatatat.

- . D'altra part, eren les zones de major densitat de població els centres d'atenció preferent de totes les forces polítiques.

La concentració demogràfica a les comarques de la plana de Lleida va parella a una major activitat electoral i a conductes participatives més intenses que les observades a les àrees més despoblades de la muntanya. És evident que, a les candidatures, els era molt més rendible exercir la seva activitat allí on es concentrava la major part del cens electoral. A la província de Lleida, densitat demogràfica i absència d'accidents topogràfics són variables que van estretament lligades per raons fonamentalment pecuniàries a l'hora de fer campanya (Vegin-se mapes de densitat i altitud inclosos a la tercera part d'aquest treball).

- . El nivell d'abstencionisme "estructural" o constant esperable en qualsevol tipus de consulta electoral es pot observar en major grau a les comarques de la muntanya que no a les de la plana. És a dir, en cadascuna d'aquestes zones

torner a recaure múltiples coincidències que fan que el sentit d'aquesta afirmació no sigui dogmàtica. Junt al factor "inaccessibilitat de la urna", n'hi ha d'altres extrapolítics: analfabetisme, baix nivell de desenvolupament de les forces productives, major possibilitat d'errors tècnics sovint deguts a irregularitats electorals-, etc., que condicionen aquest tipus d'abstenció.

Les eleccions de compromissari per a l'elecció del president de la República, que en aquestes valoracions s'han deixat una mica al marge donat el seu peculiar caràcter, constitueixen un bon indicador per tal de comprovar on la participació i també l'orientació del vot podien ser més versàtils. De la Noguera cap al nord són molt nombrosos els pobles on la participació no arribà ni a un 20 % i cal pensar que van ser aquests pobles de la muntanya els més ignorats per unes forces polítiques que concentraren més que mai una escassa activitat electoral a la plana, on fou possible recollir fins i tot, alguns percentatges participatius superiors al 80 %. Però aquesta, i d'altres que no s'han esmentat, són excepcions notables dins de les observacions generals descrites.

Finalment, només cal ressaltar que si dins de l'àmbit circumscripcional lleidatà va haver-hi una estabilització participativa respecte als valors inicials de 1931, això no va ser característica exclusiva d'aquesta circumscripció. A tot Catalunya la participació segueix un camí semblant: alta a les Constituents, descens a les eleccions al Parlament català de

novembre de 1932, que s'accentuà a les legislatives de novembre de 1933 per incrementar-se el febrer de 1936 superant fins i tot la mitjana de 1931-, i tornar a baixar en picat l'abril de 1936, amb més d'un 50 % d'abstenció (249).

Quant a les diferències o similituds circumscriptorials tenim que Girona, Tarragona i Lleida es destaquen per observar una participació més elevada que les circumscripcions barcelonines, - on s'hi ha de valorar l'acció de la CNT, fortà a Barcelona ciutat i a alguns indrets de la província, com l'alt Llobregat - especialment, en el cas de la ciutat de Barcelona que només el 1936 va estar prop d'un 65 %. En suma, arreu es votava més o menys segons fos el caràcter de l'elecció, però dins de cada circumscripció la tendència va ser la d'assolir, després del primer moment d'eufòria, unes pautes de comportament electoral sostingudes fins el 1936 (250).

7.2.- L'orientació del vot i la implantació de les forces polítiques.

La suma de vots a les candidatures d'esquerra sempre va representar més del 50 %, tot i que els escons per majories de 1933 van ser guanyats per la candidatura de la dreta.

QUADRE Nº 24: L'orientació del vot (251)

ELECCIONS	% FORCES D' ESQUERRA	% FORCES DE DRETA
E. Constituents 1931	99.40	6.41
E. Parlament Català	58.56	38.97
E. Legislatives 1933	51.30	47.45
E. Legislatives 1936	53.02	47.97
E. Compromissaris 1936	73.12	24.91

L'extraordinària implantació demostrada a les eleccions constituents de 1931 i a les de compromissaris de 1936 per ERC és atípica. En el primer cas, ERC era l'única alternativa que a Lleida gaudia d'un aparell organitzatiu, especialment fort a la capital. No hi havia alternatives de dreta. Les dretes es reorganitzaren a l'entorn de la Lliga només quan aquest partit va assumir clarament d'esdevenir una alternativa electoral de dreta, abandonant l'aspiració d'ocupar un possible espai de centre entre les forces catòliques i integristes més antirepublicanes i l'ERC. Això s'assolí el 1933, primer any que la Lliga i les dretes més reaccionàries participaven

unides a les eleccions i en condicions de plantejar batalla a l'Esquerra. La Lliga havia comandat el 1932 una candidatura de centre-dreta amb republicans i independents que, per manca d'opcions més conservadores, va assumir el paper d'oposició a l'Esquerra i, com a tal, li va prendre el vot d'un sector de l'electorat. Molts dels municipis guanyats o consolidats per ERC el 1932 romangueren ininterrompudament amb la mateixa tendència de vot. Però, entre 1932 i 1936, foren les dretes les que seguiren augmentant la seva base implantativa i, el febrer de 1936, l'electorat lleidatà manifestà una forta inclinació - sense que, per poc, fos majoritària - vers aquests partits de l'espectre conservador. No obstant això, la derrota que les dretes van patir a tot Catalunya i a la majoria de les províncies espanyoles es va resoldre, convocats els comicis per a l'elecció de compromissaris, en una acceptació unànime - sense oblidar les limitacions d'interpretació que comporten aquest comicis- i militant dels nous triomfadors, votats, potser també per part de l'electorat denominat "neutre", dipositari a les urnes d'un sufragi mutable d'acord amb la conjuntura política vigent.

D'elecció a elecció es pot tornar a apreciar que hi ha un major índex de correlació entre les eleccions legislatives de 1932 i 1933 amb les de 1936 que no d'aquestes darreres amb les de 1931.

QUADRE Nº 2.5: Matriu de correlació de la variable % de vots a les candidatures d'ERC

1931	1			
1932	.27	1		
1933	.35	.53	1	
1936	.41	.57	.63	1
	1931	1932	1933	1936

QUADRE Nº 26: Matriu de correlació de la variable % de vots a les candidatures de dreta

1931	1			
1932	.33	1		
1933	.28	.54	1	
1936	.39	.64	.68	1
	1931	1932	1933	1936

Sembla que la conducta de l'electorat d'aquesta circumscripció s'inserí sempre - tant durant la Restauració com durant la Segona República - dins les estructures político-electorals vigents en cada moment. Fins el 1907, el marc d'aquestes estructures venia definit des de Madrid; a partir d'aquesta data el centre d'atenció es traslladà a Barcelona, ciutat

des d'on es rebien instruccions i des d'on s'organitzaven coalicions, campanyes ..., en oposició continuada amb el centralisme estatal, que mai no deixà de tenir la seva àrea d'influència. Amb tot, Lleida no reflectia res més que la realitat electoral catalana, ja que, en línies generals, havia seguit la mateixa evolució que les altres províncies. Certament, i així resta palès en aquesta història electoral, la província de Lleida adoptava fàcilment esquemes polític-ideològics no autòctons i recanviabls. Però, com sempre, tota generalització s'ha de prendre amb prevenció, car l'anàlisi geogràfica del vot constata l'existència d'unes zones electorals amb municipis que gaudien d'una tradició de vot definible i constant. Tanmateix, el mateix paper jugat per l'Esquerra o la Lliga i les diminutes i localistes agrupacions satèl·lits d'ambdues obliga, si més no, a particularitzar aquest esquema polític qualificat de no autòcton.

L'ERC, partit de la petita burgesia republicana, assumeix el paper de succedani d'un partit de la classe obrera - del camperolat no propietari o petit propietari en el cas de Lleida - quan no existeix una alternativa electoral organitzada a la seva esquerra.

Com els mateixos líders de la Joventut Republicana reconeixen, l'ERC pretenia ser un partit obrerista i procurava presentar-se sota aquest aspecte, sense que mai no arribés a reunir una forta militància de base obrera. L'ERC se sustentava a Lleida en una intel·lectualitat reformista, homes de professions liberals, administradors de l'autonomia catalana que, amb un liberalisme republicà petit burgès i anticler-

rical, gaudia d'un gran carisma entre les classes mitjanes i entre un sector important del proletariat allunyat de la CNT i dels partits obrers. S'ha comprovat que als municipis on el BOC tenia una presència apreciable, en el terreny electoral, es produïa una bel.ligerència entre aquest i l'ERC que gairebé no afectava - i en alguns casos arribà a afavorir - el nombre de sufragis esperats per la dreta. Sense un partit classista de masses, donada la feblesa dels comunistes del BOC, l'ERC va ser sense dificultats l'alternativa electoral majoritària. Situació hegemònica que, no obstant això, es va veure minvada des del 1931 a mesura que per l'esquerra i per la dreta s'afermaven alternatives disposades a disputar-li el vot dels sectors més conservadors i més esquerrans que havien votat ERC en un primer moment per manca d'altres opcions electorals capaces de mobilitzar els sufragis més afins a llurs respectives opcions polítiques.

Així, de 1931 a 1932 les esquerres reformistes van perdre prop de 29.000 sufragis, mentre les dretes en van guanyar més de 19.000 i les esquerres obreres solament uns 500.

QUADRE Nº 27: Votacions mitjanes de les candidatures

E .	(Dretes)						
	ERC	PCR	LLIGA	PAC	BOC	PSOE	D.Riu
1931	54257	6401	2029	2049	2934	-	-
1932	31682	-	23383	-	3101	389	-
1933	51984	-	52833	-	5137	-	-
1936	69974	-	58095	-	-	-	4636
1936 (C)	55520	-	18879	-	-	-	-

A partir de 1932, doncs, va establir-se un equilibri favorable a les esquerres només ni aquestes ajuntaven els seus efectius. Abans de 1936 van haver-hi tres alternatives electorals, però la bipolarització entre ERC i Lliga-dretes mai no seria trencada per comunistes i socialistes, perquè, tot i adoptar una postura bel·ligerant, mai no van superar la seva condició de forces minoritàries.

El BOC era l'únic partit de classe amb una relativa implantació a determinades zones de la plana lleidatana que va poder mantenir un vot escàs però disciplinat.

Els municipis amb més d'un 10 % de vots a favor dels comunistes durant les tres eleccions que es presentaren amb candidatura de partit es localitzen, gairebé en exclusiva, a la Noguera i el Segrià. Només un poble de l'Urgell - la Fuliola - i un de les Garrigues - Juneda - mantingueren aquesta mateixa proporció (252). D'altra part, a tres pobles del

Segrià i un de la Noguera el BOC hi assolí majoria de vots alguna vegada: a Alfarràs i Vilanova d'Alpicat va ser el 1932 i el 1933, a Almenar el 1932, i a Torrelameu el 1931. A les municipals de 1934 aquesta relació es va modificar a causa bàsicament de la no entesa entre les esquerres: només a Vilanova d'Alpicat les majories foren per als comunistes; a Almenar restaren sense cap regidoria mentre les dretes, amb majoria de vots, prenién la davantera a l'ERC; a Torrelameu i Alfarràs el candidats comunistes s'endugueren només les minories enfront d'una única candidatura dita a tots dos pobles Pau Republicana, possiblement integrada per dretes i esquerres reformistes potser conciliades davant d'un previsible predomini comunista en l'àrea de poder municipal.

Certament, la implantació comunista era reduïda i estava molt localitzada; però és indubtable que el BOC féu a Lleida el que cap altra força política i sindical intentà o potser ni tan sols es plantejà: incorporar, davant l'absència d'un proletariat industrial, part del camperolat lleidatà a les lluites polítiques. I aquesta base camperola, centre neuràlgic del partit, li guardà fidelitat al llarg de tota la República. Per contra, els socialistes no van saber o no van poder exercir cap grau d'atracció sobre el camperolat que, des d'un punt de vista electoral, els ignorà contínuament. A jutjar pels resultats de 1932, únic any que presentaren candidatura per minories, només el nucli de la ciutat de Lleida reunia 300 militants o simpatitzants. Fora de la capital, a més

de tenir a una quinzena de municipis un únic votant, va reunir 15 sufragis a Tèrmens, 6 a Mollerussa, 5 a Vilaller i 4 a Tàrrrega com a xifres màximes de tota la província.

Completant aquesta correlació de forces, la Lliga fou el partit que va rebre el suport, gràcies a les candidatures d'unió amb les dretes, d'un ample espectre polític que anava des de la dreta més reaccionària - catòlica i tradicionalista - fins un hipotètic centre polític, disputat directament a l'ERC. Era la manca d'opcions consolidades situades més a la dreta el que va fer de la Lliga un partit susceptible de ser votat pels estrats més reaccionaris de la societat lleidatana. A d'altres circumscripcions, la Lliga podia ser el partit de la gran burgesia catalana, i presentar-se amb una vocació centrista o, si més no, diferenciable amb la de la dreta més antirepublicana. Però a Lleida no és possible considerar-la - com s'ha fet alguna vegada (253) - en una posició de centre. A més, la seva geografia implantativa es localitzava a zones tradicionalment conservadores, aproximadament allí on les dretes monàrquiques havien sumat més vots durant la Restauració. Segons això, tenim que per una banda li va correspondre canalitzar el sufragi de l'electorat més desinformat, el de les àrees més deprimides, aquell que s'acostuma a designar amb l'afortunat nom de "dreta sociològica". Però, alhora, esdevé a les zones més desenvolupades un contrincant de talla de l'Esquerra i, en aquestes zones, es pot presumir l'existència d'una dreta conscient junt a un bon nombre de sufragistes "neutres" que condicionaven el sentit del seu vot a cada situació concreta. D'altra part, els resultats pa-

lesen que la Lliga es va esforçara aprofitar arreu aquest vot dretà. No hi hagué any que els seus candidats no entressin en conflicte amb els seus propis companys de llista, dels quals reben l'acusació d'haver manipulat l'escrutini en benefici propi. La manipulació era ben simple i, alhora, innegable després d'un examen dels escrutinis municipals. Consistia a assegurar-se la victòria repartint paperetes de vot pre-confecionades que oblidaven incloure el nom dels candidats que no eren de la Lliga. És possible que els electors que votaven aquestes llistes incompletes haguessin decidit lliurement esborrar els noms que hi mancaven. No obstant tot, recordant la tradició dels llocs on fou més habitual aquesta actuació, és fa difícil no posar en entredit el fet que alguns electors, fent ús de la llibertat decisòria que els donava la llei electoral, optessin pel vot creatiu i rebutgessin fer ús de tots els noms que tenien dret a incloure en la seva papereta de vot. Les eleccions de 1931 a la comarca del Solsonès no fan més que reafirmar aquesta impressió quan la votació conjunta dels dos candidats del PAC amb els dos retirats de la Lliga porta a pensar en un "panachage" preparat potser per a mesurar - en el cas de la Lliga - com continuava la seva implantació electoral en un indret que durant la Restauració Monàrquica li havia estat altament favorable. Els resultats demostraren que el Solsonès continuava essent un reducte de dreta, ramificat cap a d'altres comarques veïnes.

L'ERC, més votada al sud-oest de la província, comptà amb nuclis addictes amb el mateix grau que el Solsonès n'era a la Lliga; però estaven menys concentrats i es distribuïen

de nord a sud per tota l'àrea provincial. Per tant, l'Esquerra obtenia les seves victòries electorals gràcies, especialment, a l'equilibrada situació de les poblacions més grans i més participatives de la circumscripció que, donant a la dreta bones proporcions de vots, sempre solien inclinar-se vers la candidatura de l'Esquerra.

L'anàlisi comarcal i municipal dels resultats ens permetrà delimitar amb més detall els principals nuclis de predomini de dretes i esquerres.

7.3.- L'evolució del comportament electoral a les comarques de Lleida.

La Cerdanya.

Era la comarca amb el pes electoral menor de tota la província (1.25 % i 1.29 % el 1931 i el 1936 respectivament). La seva participació fou globalment alta, encara que evolucionà de manera discontinua: els extrems se situen entre un 50 % (1933) i un 76 % (1931). En aquest sentit, s'invertí l'actuació observada per aquesta comarca durant la Restauració. En aquell període s'havia mostrat més abstencionista que la resta dels municipis del districte electoral de la Seu al qual pertanyia. La Cerdanya es mostrà constantment orientada cap a l'esquerra, millor dit a l'ERC, car si bé era la comarca més desenvolupada de la muntanya, poc inclinada a les forces polítiques més conservadores, tampoc les forces obreres no hi arrelaren mai. El BOC, o el Front d'Obrers i Pagesos de 1933, no arribaren ni a un 1 % dels vots emesos; sembla,

doncs, que dins d'aquest reduït marc geogràfic no existien conflictes socials que possessin en perill la "conservació" de les estructures econòmiques, motiu que explica que un camperolat predominantment compost per petits propietaris es trobés còmode entre opcions polítiques reformistes.

Així, pot parlar-se d'una ferma implantació de l'ERC, primer, perquè el percentatge de vots sobre el cens electoral va ser sempre elevat, fins i tot el 1933 l'ERC va reunir el vot favorable d'un 35 % dels electors i, en segon lloc, perquè l'Esquerra hi assolí entre un mínim d'un 70 % i un màxim d'un 99 % dels sufragis emesos en cada elecció.

A més, ens trobem davant d'una comarca amb un comportament electoral homogeni i estable. Per això, l'índex de variació només apareix relativament elevat a dos municipis - Músser i Arànsér i Riu del Pendís - pobles que deuen la seva inestabilitat estadística molt més a observar una discontinuïtat participativa al llarg dels anys que no a haver canviat l'orientació del seu vot. La Cerdanya s'apropa, en la seva conducta electoral, més a les comarques de la plana que no a les altres de la muntanya.

L'Alt Urgell.

Després del Pallars Jussà, era la comarca de la muntanya amb major pes electoral, tot i que mai va reunir més del 7 % dels electors de Lleida. Aquests només es van mostrar altament participatius el 1931 i, fins i tot aquest any, la mitjana comarcal va restar per sota de la mitjana provincial:

durant les quatre primeres eleccions el màxim i el mínim van ésser un 68 % i un 52 % respectivament, mentre que a les eleccions de compromissaris de 1936 va anar a les urnes només un 20 % de votants.

Quant a l'orientació del vot, l'Alt Urgell va canviar d'un inicial decantament vers l'ERC - les forces obreres sempre hi foren absents - a un lleuger predomini de les alternatives més de dreta, per tornar, amb les poc significatives eleccions de compromissaris de 1936, a mostrar-se majoritàriament favorable al Front d'Esquerres, dins dels límits que comporta l'escassa participació d'aquest any. Els resultats locals demostren que els municipis amb majoria de dreta el 1932 ratifiquen aquestes forces el 1933 i el 1936, essent pocs d'ells recuperats per l'Esquerra en els comicis de compromissaris d'abril de 1936. Des de molt aviat, dretes i esquerra delimitaren unes àrees particulars d'influència que conservaren al llarg de tota la República sense que mai no es pugui parlar - tret de casos excepcionals - d'una forta implantació de dreta o d'esquerra. A nivell comarcal, l'ERC només va representar més del 50 % del cens electoral el 1931, i la dreta, tot i tenir majoria de vots el 1933 i el 1936, només arribà aquest darrer any a representar un 32 % dels electors. L'Alt Urgell s'ha de caracteritzar, doncs, per haver observat una tendència participativa relativament baixa, amb un equilibri esquerra-dretes, lleugerament favorable a aquesta darrera i amb un comportament electoral estable només en alguns nuclis determinats i generalment decantats vers l'esquerra. Alhora constatem la heterogeneïtat de comportament que dificulta la tipificació zonal. En tot cas, es poden establir subzones de comportament

electoral relacionades, fonamentalment, amb l'existència de vies de comunicació.

Comparant els mapes de la tipologia electoral - i també els dels resultats particulars de cada elecció - amb un mapa de carreteres de l'Alt Urgell esdevé sorprenent l'elevat grau de relació que hi havia entre les pobles pels quals passava la carretera comarcal, el seu nivell participatiu i l'orientació del seu vot. Els pobles travessats per la carretera Lleida -la Seu- Puigcerdà, que ahora coincideix amb el curs del Segre, i també els del camí que en aquells temps unia Sort amb la carretera de la Seu, es mostraven més participatius, clarament orientats a l'esquerra, i amb un comportament electoral més estable que no l'observat pels pobles aïllats i mal comunicats. I era precisament per aquests darrers paratges on la Lliga tenia els nuclis addictes millor conformats. Indrets que també es manifestaren forts al sud de la comarca, en els límits del Solsonès, on pobles com Oliana i Bassella, tot i comptar amb bones comunicacions, es decantaren sempre en favor de la dreta. Caldrà, en aquest cas, no perdre de vista el possible grau d'influència d'un reducte dretà com ho era el Solsonès i, ahora, recordar que durant la Restauració els dos districtes - Solsona i la Seu - havien demostrat notoris paral·lelismes de comportament electoral, essent, ambdues zones, les de major activitat de la Lliga Regionalista.

El Pallars Sobirà

Més despoblat que l'Alt Urgell - el seu pes electoral

era d'un 4 % sobre el total provincial -, el Pallars Sobirà va observar, en relació amb aquesta comarca veïna, uns trets electorals força semblants. La participació comarcal també va ser sempre inferior a la mitjana provincial, oscil·lant entre un 49 % el 1933 i un 63 % el 1931, i baixant a un 39 % l'abril de 1936.

L'orientació del vot també evolucionà d'esquerra a dreta essent favorable a l'ERC el 1931, el 1932 i en els comicis de compromissaris de 1936.

Amb un marcat equilibri esquerra-dreta i amb una baixa participació es fa difícil parlar d'una implantació real d'alguna de les dues alternatives electorals en lluita: les dretes, encara que hi obtingueren majoria de vots el 1933 i el 1936 - aquest any gràcies a la suma dels vots del Front d'Ordre i dels de Daniel Riu -, mai no representaren més d'un 35 % del cens electoral, i les esquerres només el 1931 hi assoliren els vots de més de la meitat de l'electorat. Aquí, igual que es feia a l'Alt Urgell, s'ha d'assenyalar que el desplaçament de l'esquerra per part de la dreta comença a iniciar-se el 1932: Altron, Baén, Enviny, Escaló, Espot, Estac, Estaon i Unarre foren pobles guanyats per les dretes i no recuperats per l'esquerra fins l'abril de 1936. D'altra part, l'esquerra només va guanyar les cinc eleccions del període a vuit dels trenta municipis de la comarca: Esterri d'Àneu, Isil, Son, Soriguera, Sorpe, Sort, Surp, i Tírvia.

Potser la característica més acusada d'aquest conjunt comarcal sigui el fort índex de variació que el binomi orientació-participació va registrar a la majoria dels seus pobles.

Aquesta inestabilitat general de comportament s'uneix a la seva heterogeneïtat: els valors d'orientació i participació no sols oscil·len aleatòriament d'escrutini a escrutini sinó que, a més, cada municipi sembla tenir una conducta independent de la del veí, tot i que aquesta impressió sigui matisable de manera semblant a l'obtinguda a la comarca de l'Alt Urgell.

Els municipis on l'esquerra continuava millor implantada eren aquells per on passava la carretera de Viella a Lleida - paral·lela en aquest cas al curs del Noguera Pallaresa. Així mateix, aquesta àrea d'influència li era discutida en la part sud-oest del districte per la Lliga, el PCR i Daniel Riu i Periquet. És a dir, dretes i esquerres tornaven a concentrar la seva activitat política en la zona millor comunicada d'una comarca amb una orografia molt accidentada. Per això mateix no és estrany que l'aïllament topogràfic de la majoria de les valls condicionés un comportament, en general, poc homogeni i amb uns índex de variació amb valors força elevats.

Tanmateix, aquestes característiques del relleu i la incomunicació han de ser un element fonamental a l'hora de cercar una explicació a les freqüents irregularitats denunciades per la premsa provincial i, algunes, fàcilment localitzables a través d'una observació més o menys minuciosa de les actes d'escrutini local.

Irregularitats que fan pensar en una manipulació fraudulenta del sufragi i, val a dir, que això no s'ha de considerar matèria exclusiva de denúncia d'aquesta comarca - enca-

ra que hi foren més freqüents -, car s'han trobat distribuïdes per tot arreu actes poc meticulosament confeccionades: unes tenien més vots que votants, d'altres adjudicaven tots els vots a una única candidatura, i d'altres practicaven unes certes formes de "panachage" generalitzat que es fa difícil atribuir a la lliure decisió col·lectiva de l'electorat. En aquest sentit, i per aquesta comarca en particular, s'ha d'esmentar el "panachage" que el 1931 s'establí entre la Coalició Republicana - candidatura de "copo" - i el PCR, amb una llista només per minories, i el que el 1936 va tenir lloc entre el Front d'Ordre i Daniel Riu i Periquet.

No oblidem que la democràcia de la República donava instruments per a enfrontar-se al caciquisme amb poc risc, però el cacic va seguir existint i la voluntat d'enfrontament va mancar allí on estava més arrelat. No podem, doncs, estendre la presunció de neteja a cada lloc on es van celebrar eleccions, més amb la tradició electoral de la Restauració exercint encara el seu pes.

La Vall d'Aran.

Situada a l'extrem nord-occidental de la província i topogràficament decantada cap al vessant atlàntic, aquesta minúscula comarca - amb un 2 % dels pes electoral provincial - esdevingué una zona amb característiques electorals diferenciables de l'àrea on estava ubicada i, alhora, amb un comportament semblant, en molts aspectes, al de les comarques de la plana, i és possible també establir paral·lelismes amb la comarca

de la Cerdanya, de característiques semblants quant a la seva estreta relació geoeconòmica amb França.

La participació va evolucionar com a les altres comarques pirenenques; però la tendència participativa global va ser, en general, més alta, propera a la registrada a les comarques del sud: el 1931 i el 1932 van anar a votar més d'un 72 % dels electors; el 1933 l'índex participatiu va sofrir la reducció més accentuada de tota la província, 21 punts, que tornaven a recuperar-se el febrer de 1936 per baixar novament en picat en les eleccions de compromissaris. Aquestes oscil·lacions participatives no es correspongueren amb una variació de l'orientació del vot, sempre favorable a les esquerres. L'ERC - el BOC només va reunir el 1931 un 2 % dels vots - mai no obtingué menys del 55 % dels sufragis i, tret de les eleccions legislatives de 1933 i de compromissaris de 1936, representava més d'un 40 % del cens electoral. Pot parlar-se, doncs, d'una orientació clarament favorable a l'Esquerra i d'una relativa implantació d'aquest partit. El pes de la varianza de la participació fa que el coeficient de variació del comportament sigui relativament elevat en la majoria dels pobles.

La feble implantació de la dreta en aquesta comarca va ser més aviat una reminiscència de les fidelitats creades al llarg de la Restauració. La seva màxima expressió la va tenir en les candidatures de Daniel Riu el 1936 i del Front Proporcionalista de 1932. Daniel Riu assolí la seva millor votació comarcal -24 % dels vots- en aquesta zona, sostraint sufragis a un dels candidats del Front d'Ordre. La presència de Josep Llari en la candidatura del Front Proporcionalista de 1932

pot explicar que a set dels divuit pobles de la comarca l'ERC se situés tan sols amb un 50 % dels vots. Recordem que la presència del tàndem Riu-Llari va ser un dels trets més constants en els mecanismes de control del vot de la muntanya al llarg de la Restauració. Ja hem vist que Daniel Riu no deixava de reclamar aquesta fidelitat quan feia la campanya de 1936.

El Pallars Jussà

Des del punt de vista electoral poden assenyalar-se diferències de comportament entre els municipis de la part nord-occidental, pertanyents a la Ribagorça, i els corresponents al que estrictament s'anomena Pallars Jussà, localitzats a la part meridional de la comarca, integrats en el que fou antic districte electoral de Tremp, que durant la Restauració, i arran de la implantació personal de Josep Llari - llavors republicà federal - havia gaudit d'una tradició electoral diferent de la dels districtes de la muntanya que l'envoltaven. Durant la República, el Pallars Jussà continuarà electoralment a cavall entre les característiques de la muntanya i les de la plana.

El seu pes electoral era ja important, representava el 8 % del total provincial. En relació amb la seva tendència participativa, s'assemblava al Pallars Sobirà i a l'Alt Urgell. Mai no va superar les mitjanes provincials de participació. El seu índex més elevat, el de 1931, tot just fou d'un 65 %. L'evolució d'aquesta variable va seguir un camí similar al de les altres comarques de la zona: amb uns valors alts el 1931,

va decreïxer el 1932 i el 1933, es recuperà el febrer de 1936, sense, però, assolir els índexs dels primers comicis del període, i tornà a reduir-se considerablement l'abril de 1936.

ERC hi va obtenir en cada elecció més del 50 % dels vots emesos a la comarca, tot i que només el 1931 va representar més del 50 % dels electors. Després d'aquesta data, el seu percentatge de vots sobre el cens electoral, oscil·là entre un 22 % i un 35 %.

Amb tot, es pot parlar d'un predomini de l'esquerra reformista que, fins a cert punt, podria entendre's com conseqüència lògica d'un passat recent. Però establir aquesta relació té també la contrapartida de l'herència de part dels vicis que caracteritzaren els processos electorals de l'època monàrquica en aquest districte.

D'antuvi, semblava que la República s'inaugurava amb una vida política que gaudia d'una certa activitat partidista, ja que els comicis de 1931 mostraven com els electors de molts municipis havien estat disciplinats i votaven candidatures de partit, respectant les llistes minoritàries, encara que també va ser-hi present la pràctica del "panachage", establerta bàsicament entre el PCR i la Coalició Republicana. Aquesta disciplina de vot es pot confirmar a partir de l'índex d'utilització del vot de 1931, un dels més baixos de la província, que perdé prop d'un 5 % de sufragis parcials per no haver-se votat paperetes completes de quatre noms en benefici de candidatures de minories (9).

Els comicis de 1932 i 1933 tornen a confirmar aquesta disciplina partidista. Però arribades les eleccions legislati-

ves de 1936, la candidatura en solitari de Daniel Riu tornà a demostrar la importància que encara tenia "el candidat" per a molts electors, principalment de la zona sud-oest de la comarca, la de màxima influència del seu cunyat Josep Llari. Els electors dels pobles veïns a Tremp votaren Riu, ja sigui inclouent-lo en llistes d'esquerra, o de dreta, o en solitari.

Novament cal referir-se al factor modificador constituït per les vies de comunicació, reflectit en aquesta comarca en el comportament més participatiu dels municipis de la vall del Noguera Pallaresa i els situats en el camí de Tremp a Isona, conducta que va parcialment aparellada a un major grau d'estabilitat, alhora que els pobles més isolats s'apropen més a l'aleatorietat en la distribució en el temps dels valors de participació i orientació.

El Solsonès

Analitzant qualsevol dels escrutinis electorals de la República ens trobem amb uns trets diferencials que separen radicalment la comarca del Solsonès de totes les altres, i s'estableixen unes pautes de comportament molt peculiars. Solament els pobles de Guixers i la Pedra i la Coma - situats en el límit amb l'Alt Urgell - semblen restar exclosos d'aquesta generalització. En contrapartida, la conducta electoral del Solsonès travessa significativament les fronteres de comarques veïnes - la Segarra, est de la Noguera, sud de l'Alt Urgell -, de manera que es constitueix en una zona ben

ampla.

El Solsonès - reunit sols un 3 % de l'electorat provincial - i la seva àrea d'influència van ser l'única zona que va refusar sense paliatius qualsevol alternativa electoral de caire mínimament progressista, i es va moure persistentment a l'entorn de les següents característiques de comportament electoral:

Baixa participació comarcal - generalment la mínima de la província -, fet que resultà aguditzat en moments en què la participació adquiria més significació, com el 1931, quan no votar podia ser interpretat com una actitud militant de refús a la República. Aquest any tant sols van anar a votar el 59 % dels electors del Solsonès, mentre la participació provincial fou superior al 70 %. Amb tot, aquesta variable gaudeix d'una forat varianza en cada poble, tret de Solsona i els esmentats municipis del nord de la comarca.

L'orientació del vot s'encaminà clarament a la dreta: no-més el 1931 - quan les candidatures de dretes eren pràcticament testimoniales - l'esquerra superà en un 10 % la votació de la Lliga i el PAC, candidatures presentades per separat, però específicament coalitzades al Solsonès, on van aparèixer en llistes conjuntes tot i estar la Lliga retirada. De 1932 a 1936 l'avenç de la dreta fou progressiu. De representar un 32 % del cens en 1932 i un 40 % el 1933, va passar a representar un 45 % en les legislatives de 1936.

La inestabilitat de comportament fou un altre tret diferencial, tot i observar una alta abstenció i una orientació dretana. Aquesta inestabilitat ve reflectida en uns molts ele-

vats coeficients de variació de molts pobles, constituïts a partir de les grans oscil·lacions participatives - sempre dintre de valors baixos - junt a grans oscil·lacions - encara que en menor grau - dels percentatges de vots a les diverses candidatures. En aquest sentit, pot assenyalar-se com en bon nombre de pobles l'Esquerra tan aviat no treia cap vot o molt pocs com se situava en percentatges propers i fins superiors al 30 %.

Quant a l'homogeneïtat geogràfica del comportament electoral, només assenyalar que tota la comarca es manifestà com una unitat.

Finalment, cal destacar que tots aquests caràcters descrits arrelen en la tradició manifestada en la Restauració per aquests pobles situats llavors dins els límits dels districtes electorals de Solsona i la Seu d'Urgell.

La Noguera

Després del Segrià, era la comarca amb el pes electoral - 16 % del total provincial - més elevat de Lleida.

Els comicis que s'hi celebraren mostraren, durant tot el període republicà, una bona qualitat política: alta participació - sempre superior a la mitjana provincial -, una inclinació a l'esquerra, distribució homogènia dels indicadors de comportament, estabilitat, i implantació política de les candidatures minoritàries - votades per un reduït nombre d'electors que seguiren sempre una estricta disciplina de vot al partit i no a un candidat o candidats determinats -, foren

les característiques més ressaltades. La darrera d'aquestes característiques ha estat possible observar-la a partir de l'anàlisi de les actes locals de votació de 1931 i del percentatge d'utilització del vot -92.86 %- d'aquest any, el més baix de totes les comarques. Segons això, s'ha de deduir que el PCR i el BOC van disputar a la Coalició Republicana el seu espai electoral sense que - tret d'algunes poques excepcions - realitzessin "panachage" ni amb aquesta coalició, ni menys entre ells.

D'aquestes dues forces minoritàries, el BOC fou la que va comptar amb un espai polític més permanent i delimitat. Un espai que geogràficament es corresponia amb els pobles que llinden amb el Segrià i l'Urgell - Alfarràs, la Sentiu, Balaguer, Linyola, Bellvís, Preixens, Torrelameu, etc.-, la majoria enquadrables durant la Restauració dins de la categoria de municipis políticament actius, republicans, poc participatius i amb uns comicis factibles de provocar més d'un cop una mobilització real de l'electorat.

Ara bé, si en aquests indrets la implantació de les forces d'esquerra fou sempre constant, val a dir que la divisió entre l'ERC i els comunistes del BOC provocà moltes vegades la victòria relativa de la dreta. Així, la Lliga i les dretes guanyaren a Balaguer el 1932, encara que les esquerres juntes les superaven en nombre de sufragis. Aquesta situació tornaria a repartir-se el 1933, no sols al nucli comarcal més important, sinó també a poblacions com Bellvís i Linyola. Globalment, les votacions del BOC eren poc significatives, ja que mai no va superar el 8 % dels vots emesos, però a nivell mu-

nicipal gaudia de nuclis propis de gran implantació.

En el sentit de disputar terreny a l'ERC, els comicis municipals de 1934 constitueixen el colofó d'una situació que s'havia encetat el 1932 i que no s'acabaria fins les eleccions del Front d'Esquerres de 1936, quan els vots perduts per l'ERC en favor del BOC no van ser totalment recuperats.

Les dretes s'havien demostrat fortes als municipis que llinden amb el Solsonès - Tiurana, Vilanova de l'Aguda, Cabanabona, Oliola... - des de les eleccions del Parlament català. Aquests municipis havien pertangut al districte electoral de Solsona, i mantenien un comportament electoral similar a l'observat en aquella zona. És el cas, també, dels pobles del nord de la comarca, procedents del districte de Tremp i amb característiques socio-econòmiques ben diferents de la resta de la Noguera. Ambdues subzones poden inserir-se en les característiques descrites pel Solsonès i el Pallars Jussà, respectivament, mentre que la resta de la Noguera respon al marc general enunciat, i entra plenament en els caràcters de comportament electoral que defineixen l'àrea de la plana.

L'Urgell

Comarca d'una extensió territorial reduïda i delimitació polèmica, aplegava només un total de 12 municipis, però reunia prop d'un 13 % del cens electoral provincial. Situada a la plana de Lleida, està rodejada per les comarques de la Noguera, el Segrià, les Garrigues i la Segarra. Durant la Restauració no va tenir entitat pròpia i els seus actuals municipis

estigueren repartits entre els districtes de Solsona, Balaguer, Lleida i, sobretot, Cervera. Uns districtes que van seguir trajectòries electorals diferents, les quals sembla que van arribar a influir en particularitats del comportament electoral observables en la República.

Aquestes dissimilituds, però, només són perceptibles si s'analitzen els escrutinis locals. Globalment, la comarca de l'Urgell es caracteritzava per observar una participació relativament baixa, equilibrada i lleugerament decantada cap a la dreta, tant com aquesta és l'orientació predominant del centre comarcal, Tàrraga, que reuneix el 15 % del cens electoral.

Deixant de banda els comicis de compromissaris de 1936, arreu amb un índex reduït, els extrems de la participació se situen entre un 64 % assolit el 1933 i un 76 % en les legislatives de 1936.

El total de sufragis de l'ERC només van superar els obtinguts per les candidatures de dreta en les eleccions de 1931; el 1932, aquest partit havia de sumar els vots del BOC si volia superar el Front Proporcionalista, i el 1933 i el 1936 la dreta ja posseïa un lleu avantatge net. En aquesta correlació de forces, les esquerres obreres van tenir una petita àrea d'influència que els reportà un percentatge de sufragis mai superior al 5 % dels vots emesos. El 1936, dretes i esquerres van representar un 40 % i un 35 %, respectivament, del cens electoral. Això permet parlar d'una relativa implantació electoral d'ambdues forces, que acabaren el període republicà havent delimitat dues àrees d'influència específiques. Les esquerres van guanyar totes les eleccions als pobles d'Agramunt, Belia-

nes, Bellpuig, Ciutadilla, Ivars d'Urgell, Ossó de Sió, Talladell, Nalec, Tornabous i Vilagrassa. Gairebé tots situats en els límits de l'Urgell amb la Noguera i el Segrià. Alhora, aquestes mateixes esquerres van guanyar només els comicis de 1931 a Guimerà, Montornès de Segarra, Rocafort de Vallbona, Sant Martí de Maldà, Verdú, Vilagrassa i Vilanova de Bellpuig. Situats majoritàriament al sud-est de la comarca, clara continuació d'una banda d'influència dretana que venia des del Solsonès i travessava la Segarra i s'endinsava cap a les Garrigues. Evidentment, era la primera d'aquestes zones la que concentrava els pocs sufragis emesos en favor de les candidatures comunistes. Davant d'aquesta situació crec que pot parlar-se de l'existència d'unes condicions materials que faciliten l'existència i la pervivència en cada una de les zones assenyalsades d'unes actituds polítiques contraposades: els pobles propers a les comarques políticament i socialment més actives de la plana i tradicionalment més contestatàries mostren una tendència de vot menys conservadora i, alguns, fins i tot revolucionària. Per contra, els pobles propers a la Segarra mantenen persistent una fidelitat a les forces més dretanes - el 1931, fins i tot el PAC hi obtingué algunes bones votacions -, reflex, potser, d'una tradició electoral fonamentada en un acatament resignat durant molt anys de la representació parlamentària d'uns "cuneros" monàrquics, encasellats des del ministeri de la Governació. En aquest cas es trobaven els pobles que havien pertangut al districte de Cervera, feu indiscutible, durant molt anys, de la família dels Alonso Martínez. D'altra part, cal assenyalar que l'àrea de major implantació

dretana se superposa amb aquella on els índexs de variació del comportament són més elevats.

La Segarra

Més extensa que l'Urgell, però amb un pes electoral gairebé reduït a la meitat - 7 % del total provincial -, manifestà moltes similituds amb aquesta comarca: homogeneïtat participativa, amb uns índexs de participació poc elevats i una orientació del vot a la dreta encara més definida.

Si bé la participació comarcal sempre restà per sota dels valors que assolí la mitjana provincial, els percentatges dels quatre primers comicis del període observen un equilibri notori. La diferència entre la màxima de 1936 -66.29 %- i la mínima de 1932 -59.32 %- fou només de set punts. L'evolució del vot va seguir la tònica general de la província: el 1931 l'ERC s'emportà el 84 % dels vots mentre la Lliga - 5 % - i el PAC - 12 % - hi assolien, després del Solsonès, les seves millors posicions provincials. El 1932, els vots a l'ERC - les esquerres obreres no sobrepassaren mai l'1 % - es van reduir quasi a la meitat, alhora que augmentaven, en la mateixa proporció els vots de les dretes; els resultats van ser d'equilibri absolut: 48.03 % dels vots per a l'ERC i 48.33 % per al Front Proporcionalista. Amb els vots del BOC -1.16 %-, les esquerres pogueren superar per darrera vegada la proporció de sufragis de la dreta. El 1933 restà trencat aquest equilibri, i mentre la Unió de Dretes feia seus el 61 % dels vots, l'ERC romaní només amb un 38 %. El 1936

el Front d'Esquerres experimentà una lleu recuperació, però la majoria de sufragis continuà essent per al Front d'Ordre que, igual que el 1933, continuava representant gairebé un 40 % del cens electoral.

Aquesta progressiva implantació de les forces més conservadores no resta massa ben dibuixada en el mapa de tipologia electoral. El motiu s'ha de cercar en el caràcter sumament distorsionador que va assolir-hi els comicis constituents de 1931.

Per tot això, i per tal de copsar la localització i l'abast real de la implantació de la dreta, cal fixar-se, oblidant les xifres percentuals, en el nombre total d'eleccions guanyades per dretes i esquerres a cada poble. D'acord amb això, l'ERC va guanyar les cinc eleccions republicanes només a tres municipis - Florejacs, les Pallargues i Torrefeta - dels vint i cinc que tenia la Segarra. Així mateix, des del 1932 va ser constantment vençuda per les dretes a un total de nou pobles. Més de la meitat de les localitzades van votar la dreta el febrer de 1936, tornant a ratificar-la com a força majoritària dos mesos després, en uns comicis d'importància més aviat administrativa, com ho foren els de compromissaris per a l'elecció del president de la República.

Aquests municipis eren els que tenien límits amb els Solsonès i amb la província de Tarragona, que formen un arc de predomini dretà que envolta una altra subzona - coincident amb l'àrea més desenvolupada - decantada cap a l'esquerra.

Les Garrigues

Juntament amb el Segrià i la Cerdanya, va ser la comarca amb la implantació més ferma de l'esquerra, i amb un comportament electoral estable tant pel que fa a la participació com a l'orientació del vot. La participació només va baixar del 70 % el 1933 i, encara, es produí aquí l'índex més elevat de tota la província -64 %- . La mateixa estabilitat global de comportament caracteritzà l'orientació del vot: l'ERC sempre assolí majoria de sufragis, que sumats als pocs, però disciplinadament constants, del BOC, donaven un clar predomini de les esquerres sobre les dretes. Aquestes, no obstant això, i sobretot amb les eleccions de 1933, feren recular els seus adversaris d'algunes posicions que creien segures; un retrocés que fins i tot es va agreujar lleugerament el 1936, al punt d'arribar a un equilibri que donava un 54 % de vots al Front d'Esquerres i un 46 % al Front d'Ordre. bona part dels pobles que es decantaren vers la dreta es trobaven localitzats a la zona meridional de la comarca; àrea que durant la Restauració Monàrquica havia esdevingut sensiblement antimacianista. D'altra part, resulta curiós examinar les actes locals d'escrutini i comprovar com durant el 1931 i el 1932 el nom de Macià dins la llista d'Esquerra assolí uns quants vots més que els seus companys de candidatura. Aquestes dues observacions potser poden proporcionar algunes pistes a l'hora d'interpretar l'avenç de la dreta, produït allí on els dinàstics es van mostrar més forts, durant la Restauració, i possible potser perquè alguns electors van

deixar de votar ERC quan va desaparèixer de les seves llistes el carismàtic - especialment a les Garrigues - nom d'en Macià.

Si en parlar de la muntanya s'ha dit que el riuisme era un fenomen que no podia ser esborrat amb cinc anys de República, amb més motius s'ha de creure que el macianisme va mantenir les seves arrels. Però cal tenir prevenció en aquesta comparació, ja que la implantació d'en Macià es definia sota unes bases netament populistes - a més coronades amb l'ascensió d'aquest personatge a la presidència de la Generalitat - mentre que l'acció riuista era fonamentalment desmobilitzadora i entroncava plenament amb els tòpics del caciquisme de la muntanya.

En un estudi més microscòpic de la zona esbrinem com la part regada de les Garrigues - més progressista durant la Restauració - tendeix, durant la República, a comportaments menys macianistes i, alhora, més esquerrans: el vot comunista es manté, l'ERC perd pocs vots després de la mort del seu líder, la participació es conserva en alts nivells, etc.

El Segrià

Amb el pes electoral més elevat de la província - 28 % -, el Segrià observava un comportament electoral estable i homogeni, resultat d'unes eleccions que, en general, s'han de qualificar de sinceres. En certa manera, es recollia la tradició iniciada durant la Restauració quan els pobles d'aquesta zona formaven part del districte electoral de Lleida.

La participació va ser sempre alta: els valors se situaren entre un 64 % i un 76 %. L'orientació del vot va ser con-

tínuament favorable a l'Esquerra, sempre amb més del 50 % dels vots emesos. Xifra que encara s'incrementava si se li afegien els sufragis guanyats per les candidatures obres, ben arrelades a molts dels pobles de la comarca i a la capital. Pot parlar-se, doncs, d'una implantació real de l'ERC, que mai no deixà de representar, almenys, més d'un 30 % del cos electoral.

La Lliga s'ha de considerar una segona força, allunyada més que enlloc de la possibilitat d'esdevenir una alternativa electoral capaç de desplaçar l'ERC. Pot destacar-se que el percentatge màxim de vots l'assolí el 1933, amb prop del 40 % dels vots emesos que, en realitat, tan sols significaven el suport real d'un 25 % dels electors. La feble implantació de les dretes pot deduir-se també a partir del total d'eleccions guanyades, ja que, d'un total de 42 municipis, només a 12 l'ERC va perdre alguna elecció i, encara, tots li retornaren la seva posició prioritària en les eleccions de compromissaris de l'abril de 1936.

Quant a la capital, les diferències amb el comportament electoral assenyalat per a la comarca eren mínimes. La participació fou sensiblement inferior en els comicis de 1931 i 1932 i l'orientació vers l'esquerra - registrada ja durant la Restauració - restà amplament ratificada. No obstant tot, el 1932 i el 1933 només se superava el 50 % de vots favorables a les esquerres si se sumaven els sufragis recollits per l'ERC, els comunistes i els socialistes, circumstància que a tot l'àmbit comarcal no s'havia produït, car l'ERC sobrepassava en solitari aquesta xifra.

En resum, en parlar del Segrià s'ha de fer referència a la pervivència d'unes pautes sostingudes de comportament electoral, basades en una gran netedat dels comicis, resultat d'una major riquesa política reflectida en una bel.ligerància activa entre forces addictes i contràries al règim polític de cada moment històric, totes elles amb una parcel.la de poder, traduïda gairebé sempre en vots.

No hi havia subzones de comportament diferenciable respecte a la resta de la comarca - més aviat són municipis isolats o excepcions que confirmen la regla -, i es defineix, doncs, una clara unitat que s'insereix totalment dintre de la plana.

7.4.- Tipus de comportament electoral: característiques diferencials (254).

L'anàlisi de les variables electorals dins l'àmbit provincial i comarcal permet, finalment, reagrupar els municipis d'aquestes demarcacions segons una tipologia de comportament electoral. (Vegin-se les precisions metodològiques de la seva elaboració a la introducció d'aquest treball).

Tipus primer:

Observat pels municipis de la plana regada de Lleida, zona que es correspon amb les comarques del Segrià, les Garrigues, la Noguera - excepte els municipis del nord-est, veïns de l'Alt Urgell i del Solsonès -, la Segarra i l'Urgell, excepte els municipis de la part septentrional de la primera i els pobles limítrofes amb la Conca de Barberà d'ambdues comarques.

El comportament electoral d'aquest primer tipus es caracteritza per ser estable en el temps i homogeni en l'espai, i amb una orientació predominant cap a l'esquerra, dintre d'un equilibri de forces.

Ahora, és la zona de la província que concentra pràcticament tots els sufragis en favor de les candidatures comunistes.

Tipus segon:

Correspon fonamentalment a la comarca del Solsonès, que des del punt de vista electoral s'expansiona cap al sud de l'Alt Urgell, nord-oest de la Noguera, i cap a la Segarra i l'Urgell pels seus marges meridionals.

La seva conducta electoral es caracteritza especialment per una inestabilitat - més quantitativa que qualitativa - de comportament tant pel que fa a la participació com en relació a l'orientació del vot. La participació és més elevada als municipis corresponents a l'Urgell i la Segarra, amb una orientació a la dreta menys acusada, mentre, en els límits estrictes del Solsonès, la participació és en general més baixa i l'orientació cap a la dreta clarament expressada. Els índexs locals de variació de comportament són comparables als observats als municipis de la zona pirinenca dels Pallars Sobirà i del Pallars Jussà, però la homogeneïtat en l'espai és molt més gran. El pas d'aquest tipus al primer - la plara - es fa de manera gradual quan se surt del Solsonès.

Tipus tercer:

Definit pels electors de les comarques més grans de la muntanya lleidatana, inclou els dos Pallars i l'Alt Urgell, excepte l'extrem sud limítrofe amb el Solsonès. Dins d'aquest tipus general pot destacar-se un subtipus, compost pels municipis que llinden amb les carreteres i principals cursos hidrogràfics que travessen de nord a sud aquesta zona.

El comportament electoral que defineix el tipus general es caracteritza per una baixa participació, una orientació de vot poc consolidada i una heterogeneïtat i inestabilitat molt sensible. Per contra, el subtipus assenyalat esdevé més participatiu, amb una orientació de vot més definida - en general, d'esquerra - i amb un comportament

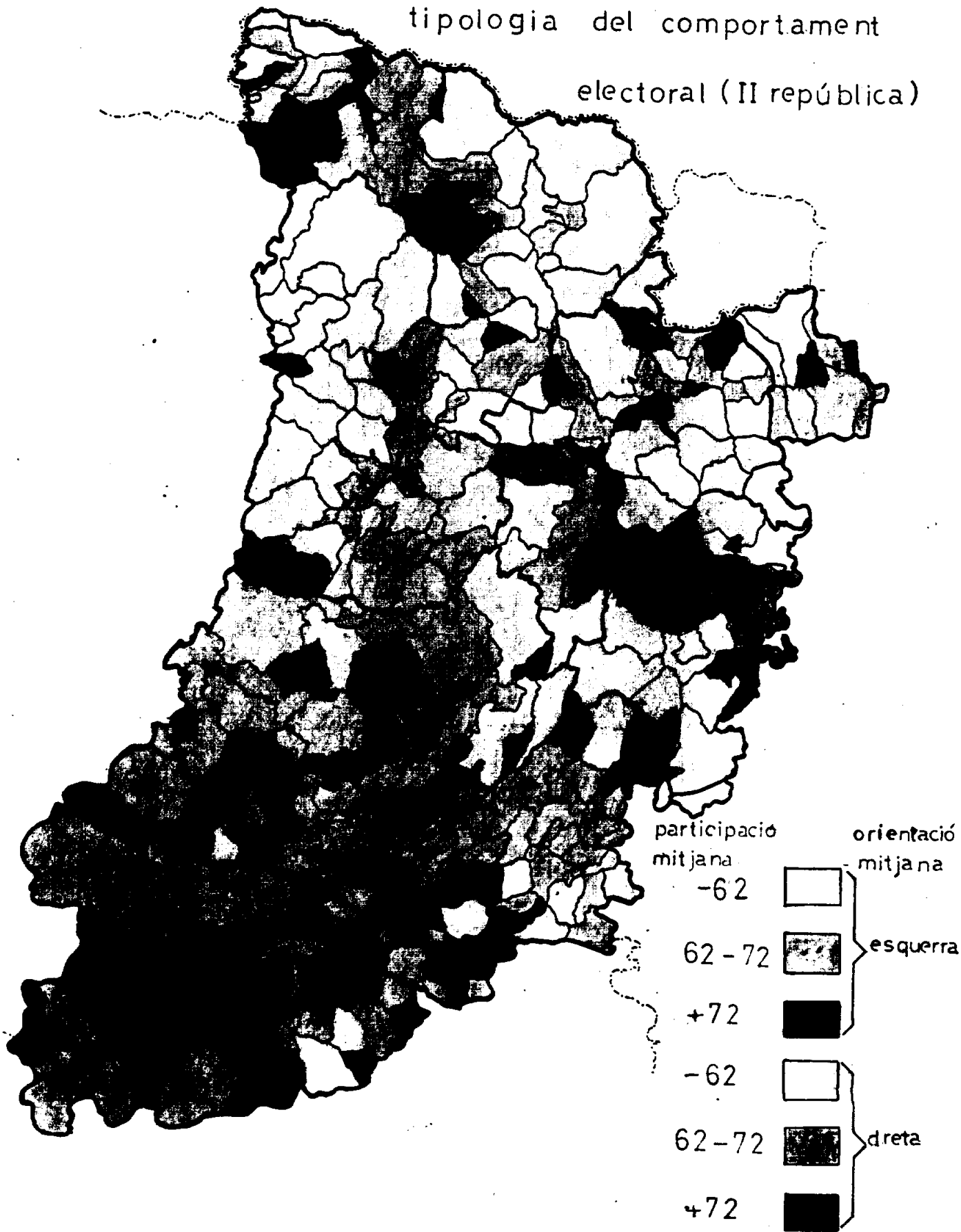
electoral més homogeni i estable. No obstant això, hi ha diferències entre els de la conca del Segre i els de la Noguera Pallaresa. El curs del Segre - carretera Puigcerdà-Lleida - apareix amb un comportament electoral més delimitat quant a l'orientació, amb menor implantació de les forces de dreta. El curs de la Noguera Pallaresa - carretera Viella-Esterri d'Àneu-° Tremp - també es mostrarà més participatiu, però l'orientació global hi era més equilibrada i l'estabilitat dels comportaments electorals locals més baixa.

Tipus quart:

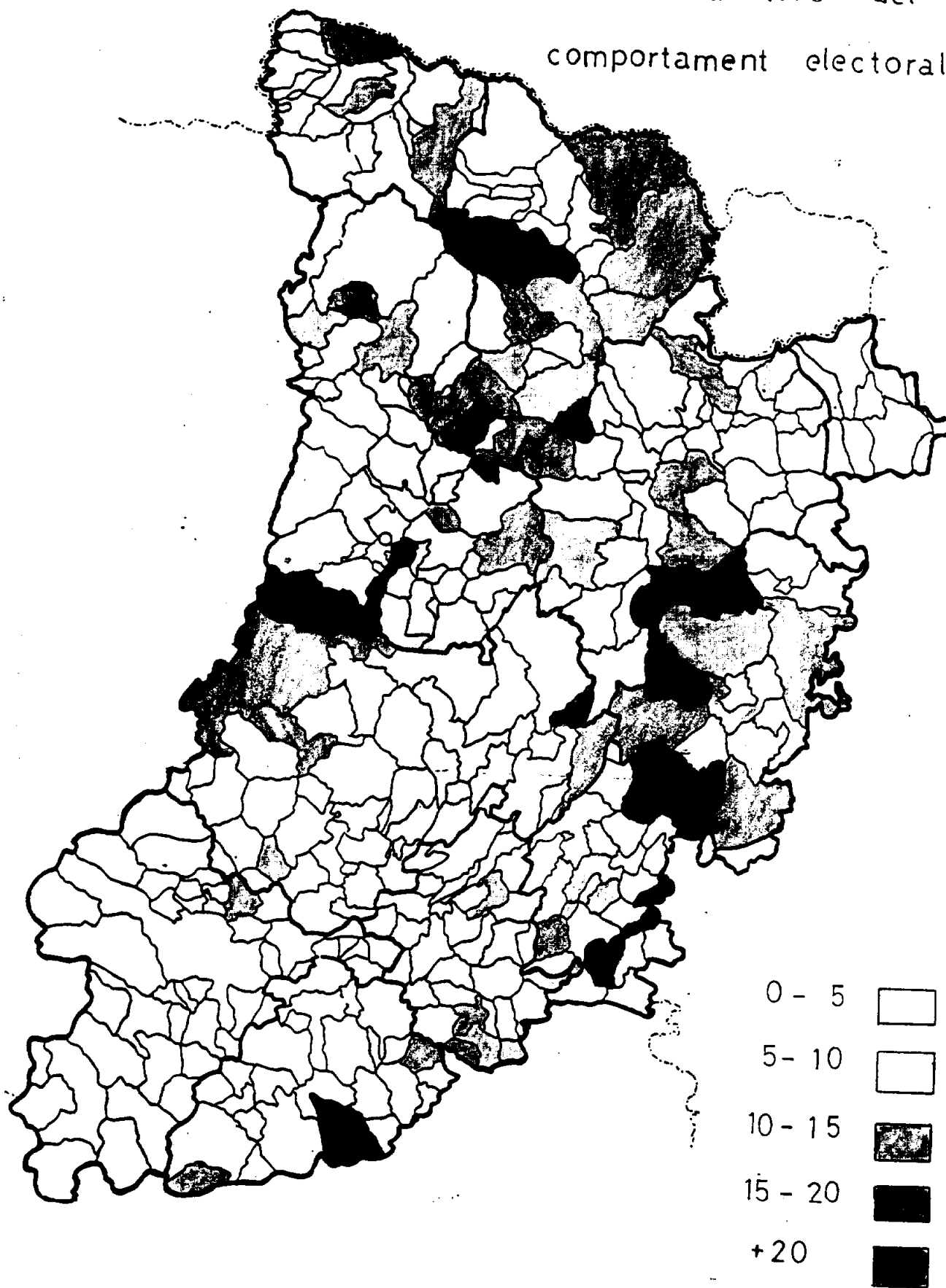
Enregistrat pels electors de dues àrees pirinenques situades en els extrems oriental i occidental del nord de la província. Aquests nuclis estan formats per les comarques de la Vall d'Aran i la Cerdanya lleidatana, juntament amb alguns municipis de l'Alt Urgell i del Solsonès limítrofs amb aquesta darrera comarca.

El comportament és similar al detectat en els municipis de la plana: alta participació, tendència de vot majoritària a l'esquerra i estabilitat de comportament, potser menys accentuada a la Vall d'Aran que a la Cerdanya.

tipologia del comportament
electoral (II república)

coeficient de variació del
comportament electoral

III- VARIABLES SÒCIO-ECONÒMIQUES

1.- ESTUDI D'ALGUNES VARIABLES SÒCIO-ECONÒMIQUES DE LA PROVÍNCIA DE LLEIDA, COM A POSSIBLES FACTORS CONDICIONANTS DEL COMPORTAMENT ELECTORAL. LA SEVA CORRELACIÓ AMB LES VARIABLES ELECTORALS

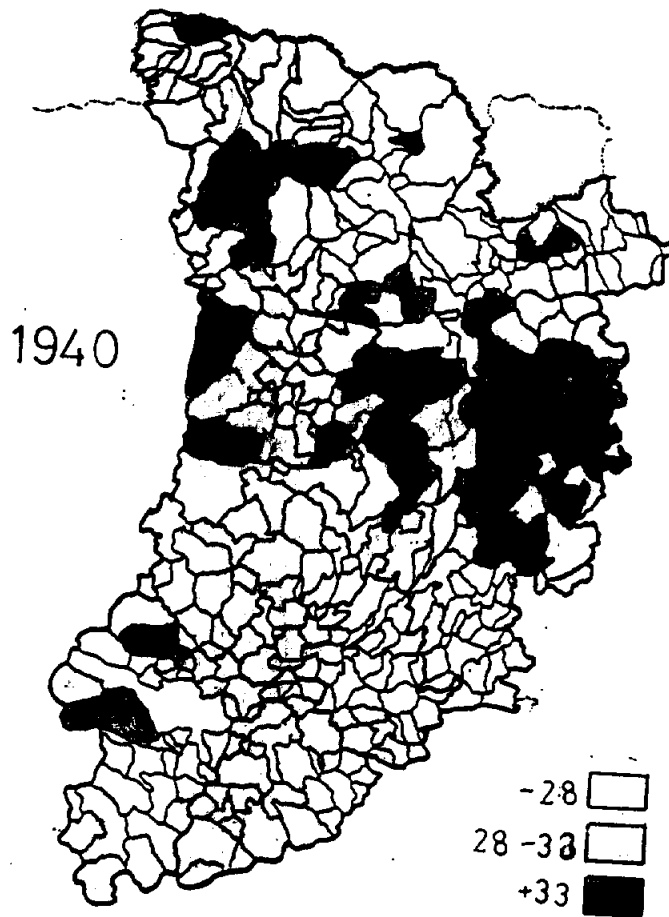
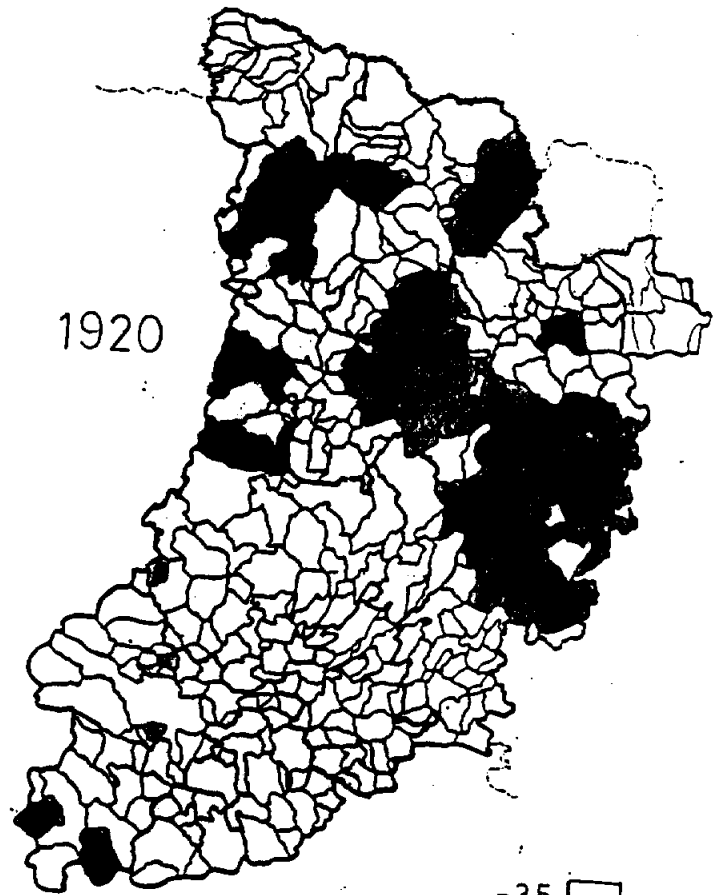
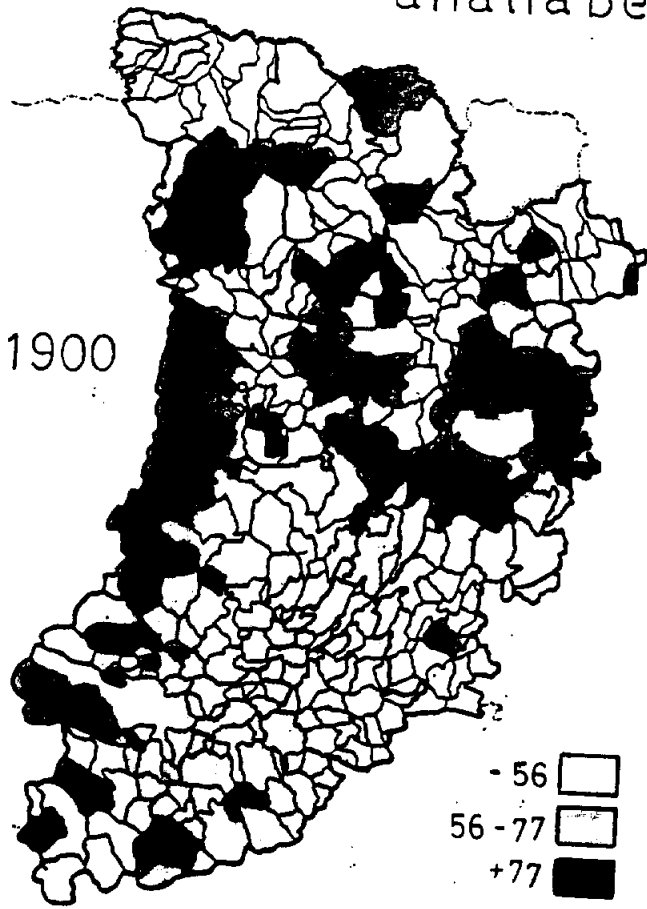
No hi ha dubte que la base econòmica de la província de Lleida era exclusivament l'explotació dels recursos naturals: agricultura, ramaderia, explotacions forestals i una mica de mineria. La petita fracció de la població que es dedicava a professions incloses dins dels anomenats sectors secundari i terciari pot considerar-se que desenvolupava una activitat quasi completament subsidiària del sector primari (1).

L'evolució de la composició sectorial de la població activa declarada en els censos de població publicats el 1910, 1920, 1930 i 1940 esdevé poc significativa. Hi hagué un lent creixement del sector "industrial" i de serveis a mesura que avançaven els anys, però això no permet parlar d'una veritable industrialització o d'una millora substancial en els serveis, a excepció d'un gran augment, entre 1920 i 1940, del nombre de persones dedicades a l'ensenyament i, en conseqüència, de la població escolar i del grau d'alfabetització.

a.- L'anàlisi de l'analfabetisme entre 1900 i 1940 mostra que va haver-hi un procés d'alfabetització generalitzat a totes les comarques.

Aquest increment, però, no va fer-se de manera igual ni per tota la província, ni per als intervals 1900-1920 i 1920-1940

analfabetisme

QUADRE Nº 1 EVOLUCIÓ DE L'ANALFABETISME

COMARQUES	1900 (I _e)	1920 (I _e)	1940 (I _e)
El Segrià	65.81 (100)	45.10 (146)	22.01 (299)
Tes Garrigues	64.30 (100)	46.53 (138)	22.89 (281)
L'Urgell	60.03 (100)	39.30 (153)	19.49 (302)
La Segarra	57.75 (100)	36.14 (160)	19.05 (303)
La Noguera	68.52 (100)	45.21 (151)	25.88 (287)
El Solsonès	71.46 (100)	52.63 (122)	36.49 (196)
L'Alt Urgell	64.43 (100)	49.45 (130)	26.12 (247)
El Pallars Jussà	69.10 (100)	50.30 (137)	24.22 (285)
El Pallars Sob.	65.65 (100)	47.14 (139)	25.35 (254)
La Vall d'Aran	51.90 (100)	36.20 (143)	19.46 (267)
La Cerdanya	55.63 (100)	35.52 (151)	18.59 (289)
TOTAL	64.66 (100)	44.29 (144)	22.97 (281)
	C _v = 1.75	C _v = 3.27	C _v = 0.20

I_e= índex d'evolucióC_v= coeficient de variació

Sobre el mapa d'analfabetisme de 1900 pot observar-se com la Vall d'Aran i la Cerdanya i un petit nucli de municipis de la Segarra es caracteritzen per graus d'alfabetització notablement superiors als del conjunt de la província, mentre

que l'analfabetisme presenta la major intensitat en la zona pre-pirinenca dels Pallars i del Solsonès i penetra en mosaic cap al nord i cap al sud d'aquestes terres. Tammateix, comarques com la Noguera o les Garrigues no presenten en conjunt índexs d'analfabetisme gaire inferiors als de les comarques més deprimides socio-econòmicament com el Solsonès.

El 1920 s'ha passat, a nivell provincial, d'un analfabetisme del 65% a un del 45%, però la varianza ha experimentat un considerable augment, cosa que s'ha d'interpretar en el sentit que l'alfabetització o escolarització no ha arribat a tots els municipis amb intensitat proporcional a les seves necessitats: s'han acusat més les diferències entre comarques.

Sobre el mapa de 1920 es veu que el mosaic d'analfabetisme de 1900 gairebé desapareix, mentre que els valors més elevats d'aquesta variable es localitzen a la comarca del Solsonès i a l'entorn dels límits entre els dos Pallars i l'Alt Urgell. El coeficient de variació ens indica que aquests valors extrems s'aparten molt més de la mitjana que els corresponents a 1900, la qual cosa vol dir que la definició d'una zona caracteritzable pel seu elevat analfabetisme resta aquest any molt més resolta.

Durant aquests vint anys, la Segarra, l'Urgell i la Noguera han evolucionat cap a l'alfabetització a un ritme millor que la resta de les comarques -vegeu índex d'evolució al quadre núm.1- i el Solsonès i l'Alt Urgell ho han fet de manera molt més desaccelerada.

Entre 1920 i 1940 el procés alfabetitzador adquireix unes

característiques noves: es va reduir l'analfabetisme de manera molt considerable (d'un 45% es passà a un 23%) (2), i l'acció instructiva arribà en major mesura als municipis més necessitats. Així sembla demostrar-ho el petit coeficient de variació (0.86) d'aquest any, resultant d'una gran reducció de la variança provocada per haver-se apropat la majoria dels municipis a l'entorn de valors molt propers a la mitjana d'analfabetisme provincial. Només el Solsonès esdevé excepció en destacar-se amb un analfabetisme substancialment superior al de la resta de les comarques. Tret d'aquí, arreu es denotà l'acció escolaritzadora desenvolupada durant la Dictadura de Primo de Rivera i els anys de la Segona República.

L'analfabetisme, si bé no pot ser considerat causa directa d'una determinada actuació electoral que no sigui la predisposició a l'abstencionisme, pot fer notar l'existència de determinades estructures socio-econòmiques la descripció de les quals pot ser important quan s'intenta cercar una explicació del comportament electoral.

b.- L'estudi de la distribució de les variables econòmiques permet observar que les dues grans unitats orogràfiques-muntanya i plana- tendeixen a definir-se a nivell d'unitats geoeconòmiques.

No obstant això, cada variable considerada dibuixa unes zones geogràfiques que ens demostren -tal com passava amb les variables electorals- que la divisió plana-muntanya esdevé massa simplificada i cal anar a una anàlisi més detallada.

La variable "pessetes de contribució rústica per contri-

buent" ens permet observar la riquesa relativa dels propietaris agrícoles i ramaders.

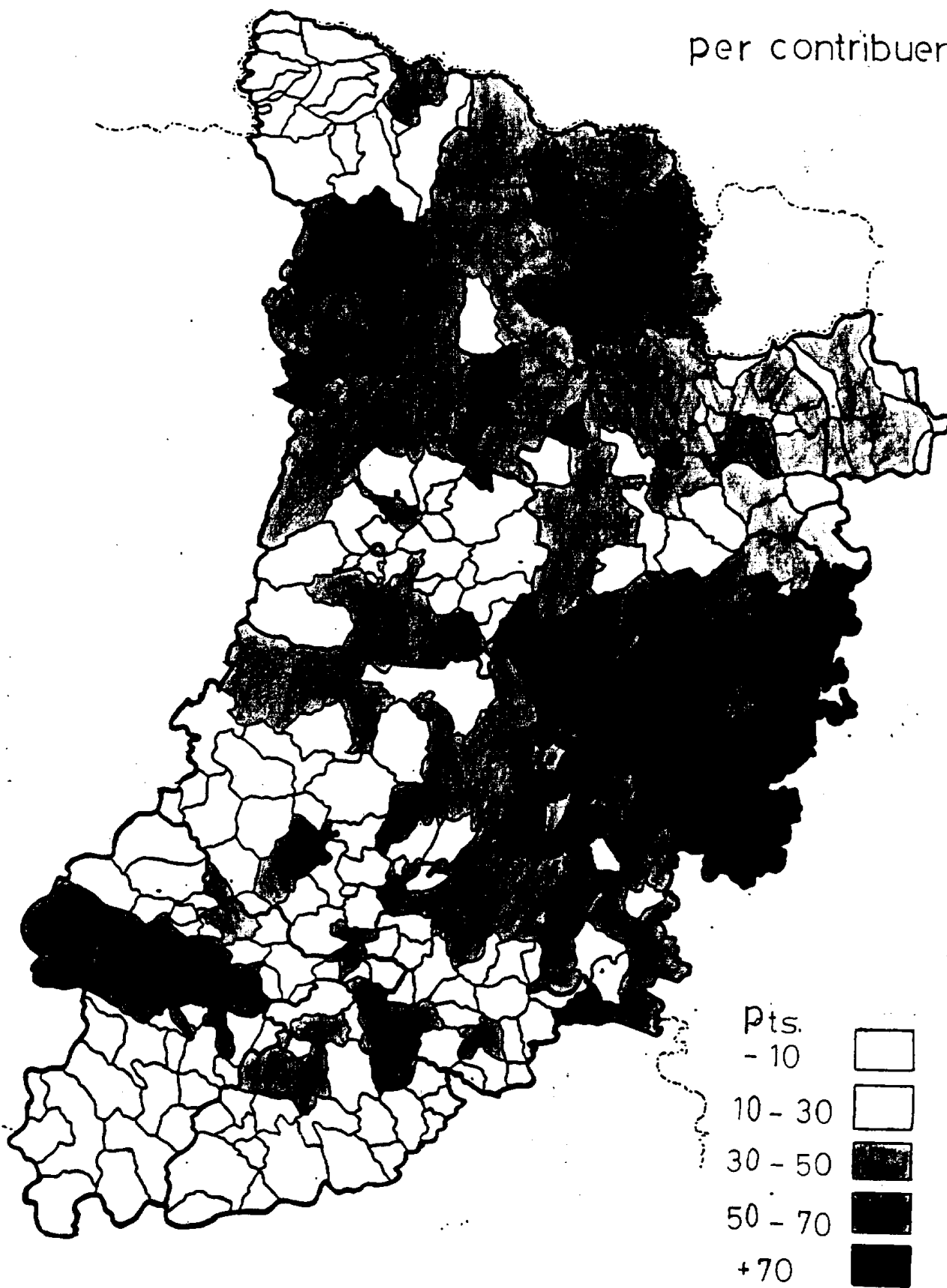
A partir de les dades municipals i comarcals apareix molt destacada una zona constituïda per la comarca del Solsonès i alguns municipis limítrofes de l'Alt Urgell, la Noguera i la Segarra, en la qual l'abstracte propietari mitjà es pot suposar més potent que en les altres zones. Tota la comarca del Pallars Sobirà, el nord del Pallars Jussà i de l'Alt Urgell, i la Cerdanya reflecteixen un tipus mitjà de propietat fiscalment més valorada que la dels municipis de la plana, sense, però, arribar als extrems globals del Solsonès.

En termes de contribució, els municipis de la plana mostren generalment un propietari estàndard de poca envergadura, amb excepcions importants en alguns pobles propers a la capital i d'altres més aïllats.

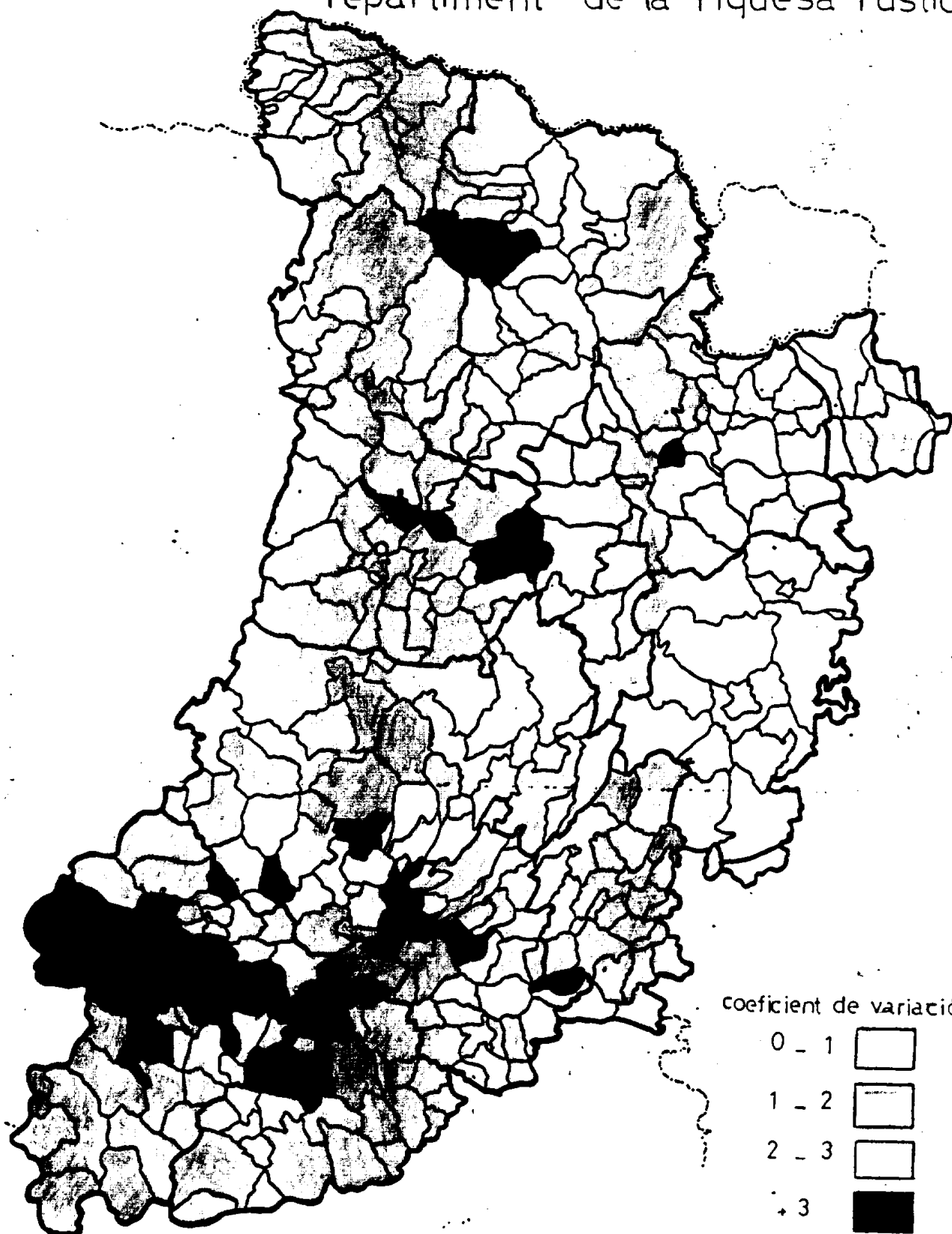
La Vall d'Aran forma una unitat homogènia i molt diferenciada de les comarques limítrofes del Pallars, caracteritzada pels menors índexs de contribució per contribuent provincials.

pts. de contribució rustica

per contribuent

repartiment de la riquesa rústica

QUADRE Nº 2 REPARTIMENT DE LA RIQUESA RÚSTICA

COMARQUES	PTES.C. RÚSTICA PER CONTRIBUENT (C _v)	CONTRIBUENTS C. ELECTORAL 1932
La Cerdanya	32.26 (1.73)	166
L'Alt Urgell	58.32 (1.72)	113
El Pallars Sobirà	47.62 (1.36)	129
La Vall d'Aran	21.41 (1.34)	137
El Pallars Jussà	30.93 (1.30)	154
El Solsonès	105.95 (1.20)	64
La Noguera	33.32 (2.15)	137
L'Urgell	22.86 (2.12)	137
La Segarra	40.22 (1.29)	122
El Segrià	23.96 (2.70)	90
Les Garrigues	23.11 (2.50)	143
TOTAL	32.76 (1.90)	131

C_v = coeficient de variació

Es comencen, doncs, a delimitar unes zones geoeconòmiques; però, com s'ha dit a la introducció d'aquest treball, no hi ha major fal·làcia estadística que l'irreal home mitjà.

Per aquest motiu, aquestes dades només tindran valor interpretatiu si són matisades dins de cada una de les zones as-

senyalades, amb el significat complementari d'altres.

Segons el repartiment de la riquesa rústica dels municipis de Lleida sembla una paradoxa que la comarca del Solsonès, que era, per molt, la que mostrava la major riquesa respecte al nombre de contribuents, sigui també la que gaudeix d'una millor distribució entre propietaris (coeficient de variació: 1.20).

Si acudim al cens agrari de 1962, es pot observar que els pobles del Solsonès i limítrofes són els que posseeixen explotacions agràries de major superfície: hi ha poques explotacions inferiors a 5 ha.; la majoria es concentren entorn de les 50 ha.; són nombroses les que passen de 100 ha.; i molt poques les que rebasen les 500 ha. Encara que el regadiu és quasi inexistent, el baix rendiment d'aquestes explotacions resta compensat amb escreix per la seva extensió, cosa que fa que una propietat de 50 ha. de secà situï el seu propietari en una posició econòmicament alta en relació amb els altres agricultors de la província de Lleida. D'altra part, les poques explotacions d'infima o de gran extensió expliquen la relativament bona distribució de la riquesa entre propietaris.

Tanmateix, hi ha una altra circumstància que explica el perquè d'aquesta situació tan allunyada del conjunt provincial, com és la del baix nombre de propietaris agrícoles en relació amb la població del Solsonès. Mentre en quasi totes les comarques el nombre de contribuents agropecuaris supera el cens electoral de 1932 -en el qual no són incloses les dones- en el Solsonès els contribuents només representen un 64% del cens, característica que va unida al tipus peculiar d'estructures

materials i socials que es donen en el camp català i de manera acusada en el Solsonès. La casa pairal i la seva heretat estan íntimament lligades; correspon a l'hereu o a la pubilla la conservació d'aquest vincle i, per tant, la titularitat indivisible de la propietat. Als germans menors d'una casa, als cabalers, els queda el recurs o de casar-se amb una pubilla, o restar de per vida al servei i sota la tutela del primogènit, o, si volen independitzar-se, prendre terres en arrendament o aparceria; i, en última instància, posar terra per mig i emigrar. Poques vegades, alguna d'aquestes alternatives podia ser substituïda per l'adquisició de béns immobles propis.

Hem de suposar que aquesta tradició social catalana va practicar-se fins per randa al Solsonès, mentre que a d'altres zones, va trobar altres vàlvules d'escapatòria. Retornant al cens agrari de 1962, veiem que una bona part de les terres d'aquesta comarca són treballades en règim de no propietat, éssent la parceria la relació més freqüentment practicada, car l'arrendament es gairebé inexistent: a Castellar de la Ribera, per exemple, el 64% de la superfície agrària censada en 1962 era cultivada per parcers; a Olius un 70%; a Pinell i Lladurs un 42% i un 43% respectivament; a Solsona un 35%; i a Sant Llorenç un 41%. No obstant això, la situació no és arreu la mateixa, ja que pobles com Guixers, Odèn, Llanera, la Pedra i la Coma, Pinós i Riner tot just arribaven a un 20% les terres en règim de no propietat.

L'alta proporció de terra treballada per parcers sol anar unida - tret d'algunes excepcions - a una gran parcel·lació. I, a diferència de les heretats, que acostumen a ser extenses,

les parcel·les més comuns esdevenen petites, generalment inferiors a 5 ha. i fins i tot en alguns pobles, com Castellar, Sant Llorenç, Guixers, etc., inferiors a 1 ha.

En suma, en aquesta comarca coexistien un nombre relativament baix de propietaris, que tenien explotacions de grandària considerable juntament a una acusada parcel·lació, parella a l'existència d'un gran nombre de no propietaris, administradors del seu propi treball - parcers - i, presumiblement, d'una no despreciable quantitat de mossos i obrers agrícoles. Això reafirma, doncs, el que hom sap: la bona distribució de la riquesa entre propietaris no implica necessàriament l'existència d'una societat igualitària.

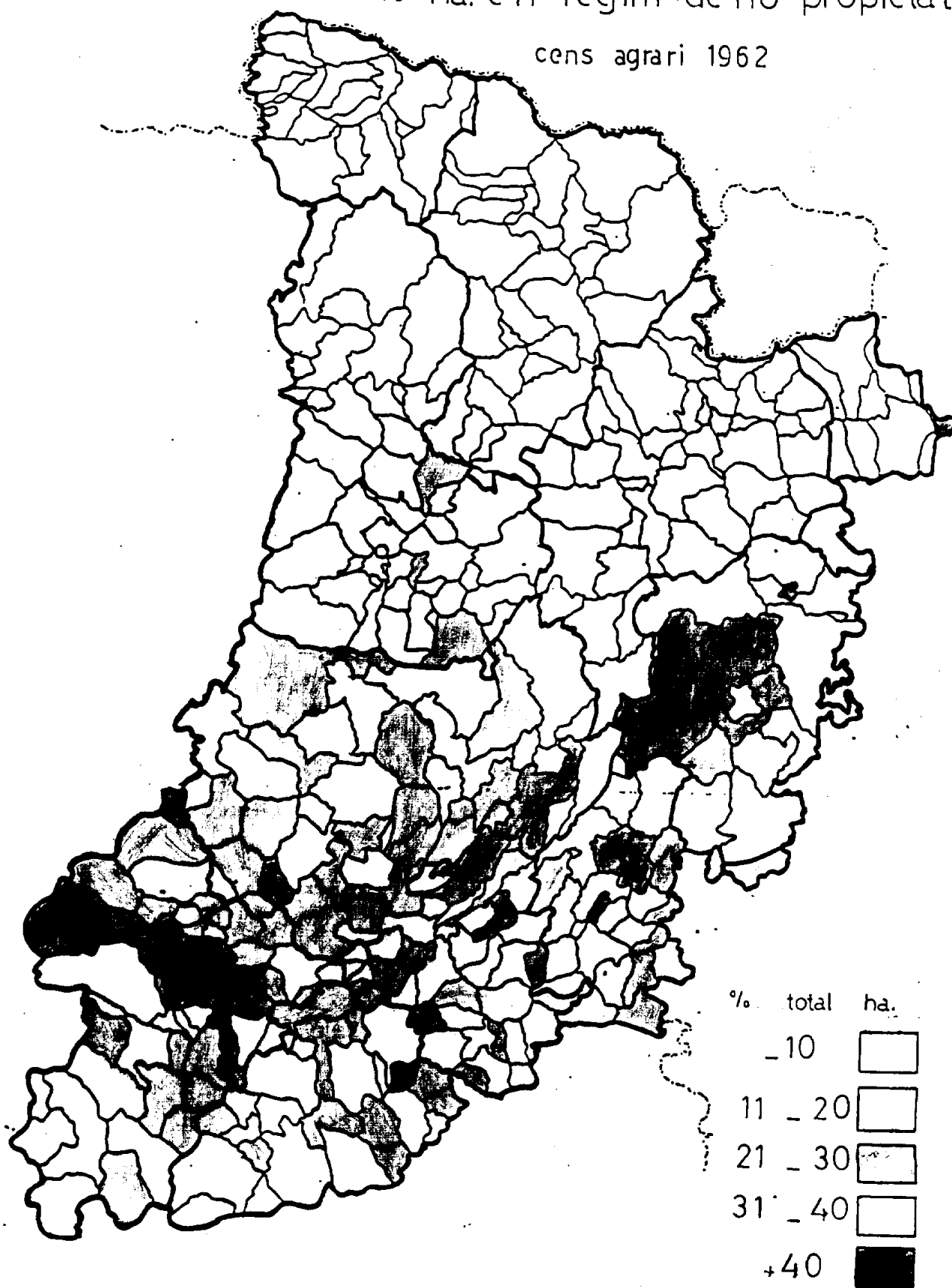
Les comarques de la muntanya, que mostren un propietari mitjà més potent que les de la plana, poden també diferenciar-se del Solsonès per la qualitat de la distribució de la riquesa entre propietaris, que indica una composició més heterogènia quant a líquid imponible de les diferents explotacions agrícoles i ramaderes.

En parlar d'aquestes terres s'ha de tenir en compte que l'activitat econòmica fonamental és la ramaderia, seguida de l'explotació forestal, i això implica que les valoracions d'acord amb líquids imposables o contribucions pagades estiguin limitades per peculiaritats específiques d'aquestes activitats: la grandària de la propietat ramadera és molt més fluctuant que el de la rústica i està molt més modificat per condicionaments de mercat.

Així mateix, els beneficis de la propietat ramadera i forestal es perceben segons cicles diferents als de l'agricul-

% ha. en règim de no propietat

cens agrari 1962

tura, condicionada per períodes estacionals de manera més estricta.

A partir del cens agrari de 1962 pot advertir-se que en aquestes comarques el petit propietari és molt més nombrós que al Solsonès, mentre que la gran propietat rústica o pecuària també resta incrementada, sense arribar al clàssic latifundisme.

D'altra part, desapareixen quasi totalment els règims de tinença diferents al de la propietat i els pocs casos que es donen en aquest sentit són d'arrendament - generalment de pasturatges i cultiu de farratges -, règim que molt freqüentment complementa el de propietat. La proporció propietaris - en totes les comarques de la zona - cens electoral de 1932 és superior a 100 i es reafirma la impressió extreta a partir del cens agrari que pràcticament tothom manté terres pròpies o gaudeix d'uns caps de bestiar.

Aquí no deixaren de practicar-se els costums catalanes quant a transmissions patrimonials, però aquesta circumstància esdevé compensada pel tipus d'activitat econòmica predominant: el que no heretava casa o terres familiars tenia el recurs del bestiar, que freqüentment pasturava en terres comunals. Així mateix, que el nombre de contribuents sigui superior al cens electoral s'ha d'explicar per l'existència d'un bon nombre de dones propietàries que accedien a la titularitat de les seves huses a través de dots, herències i donacions, també potser amb fins d'evasió fiscal.

La Vall d'Aran, que presenta l'índex comarcal més baix de pessetes per contribuent, té un coeficient de variació de la contribució pagada pels propietaris - 1.34 - molt proper al del

Solsonès, gaudint a la vegada d'una altíssima proporció comarcal - 187% - de propietaris respecte al cens electoral.

Sembla, doncs, que l'estereotip de l'estructura de la propietat d'aquesta comarca estava definit per: una homogenia distribució de la riquesa entre la població fonamentalment constituïda per petits propietaris perquè la parceria i arrendamenteren gairebé inexistents.

Les comarques de la plana de Lleida es caracteritzen per tenir una mitjana de contribució rústica molt baixa, uns coeficients de variació dels valors municipals de la contribució força elevats, i una alta proporció de terres treballades en règim de no propietat.

Existeixen casos de veritable latifundisme - encara que no molts - al cantó d'un gran nombre d'infrapropietaris, denominats així pel fet de ser propietaris d'una explotació insuficient per a la seva subsistència, es veien obligats a prendre terres en parceria o arrendament (3). Així mateix, la proporció de propietaris sobre el cens electoral de 1932 continua essent superior a 100 a la Noguera, l'Urgell, la Segarra i les Garrigues - tot i que ja s'ha assenyalat la importància que hi té l'explotació de dimensions ínfimes - i és de 90% al Segrià, on, en canvi, hi ha un nombre considerable de contribuents del capítol "indústria".

Les característiques de l'estructura econòmica de la província de Lleida poden acabar de perfilar-se a partir de l'estudi d'alguns indicadors sobre la contribució industrial dels municipis lleidatans. Per comarques, els valors dels indica-

dors seleccionats es reflecteixen al quadre núm. 3 .

QUADRE Nº 3 : Indicadors de la riquesa industrial

COMARQUES	% INDUSTRIALS	PTES.	I _i
	C.ELECTORAL	CONTRIBUENT INDÚSTRIA	
La Cerdanya	15.93	92.45	22.29
L'Alt Urgell	11.01	135.60	35.53
El Pallars Sobirà	9.96	70.53	11.39
La Vall d'Aran	10.98	97.60	26.22
El Pallars Jussà	10.02	99.22	20.92
El Solsonès	9.32	117.93	16.42
La Noguera	11.74	119.97	30.75
L'Urgell	14.85	156.27	49.62
La Segarra	15.40	132.80	36.35
El Segrià	13.45	222.23	114.23
Les Garrigues	9.89	99.24	31.75

I_i = index industrialització

Si acudim a la representació cartogràfica dels valors municipals podem apreciar una nova diferenciació entre muntanya i plana. Considerant que s'han representat els municipis amb més d'un 10% d'ocupació industrial respecte al cens electoral de 1932 -límit que crec que podia dibuixar la separació entre poblacions amb els serveis més elementals i aquelles que han d'acudir a d'altres pobles per a cobrir-los-, veiem que a la plana són molts els municipis que rebasen aquesta cota, mentre que a la muntanya són ampla majoria els que no l'assoleixen. A partir d'aquesta dada, i en relació, també, amb el nombre d'industrials que els pobles declaren que tenen, es poden fer algunes consideracions sobre la importància relativa dels centres comarcals de cada zona.

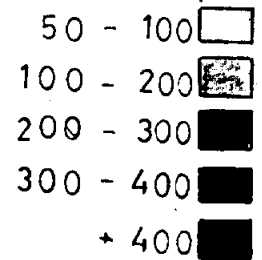
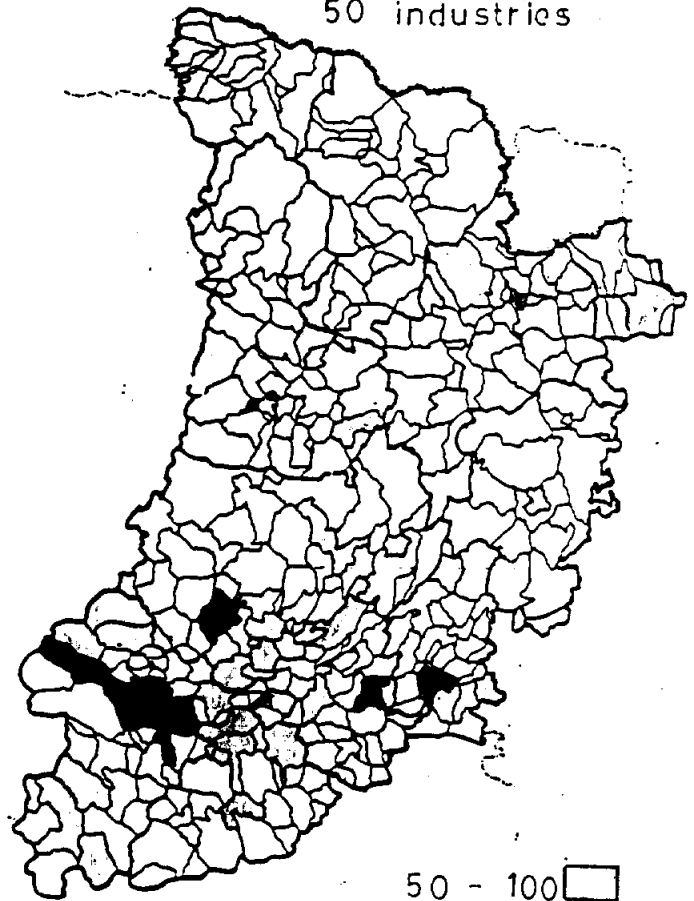
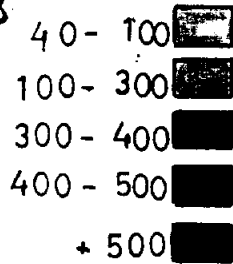
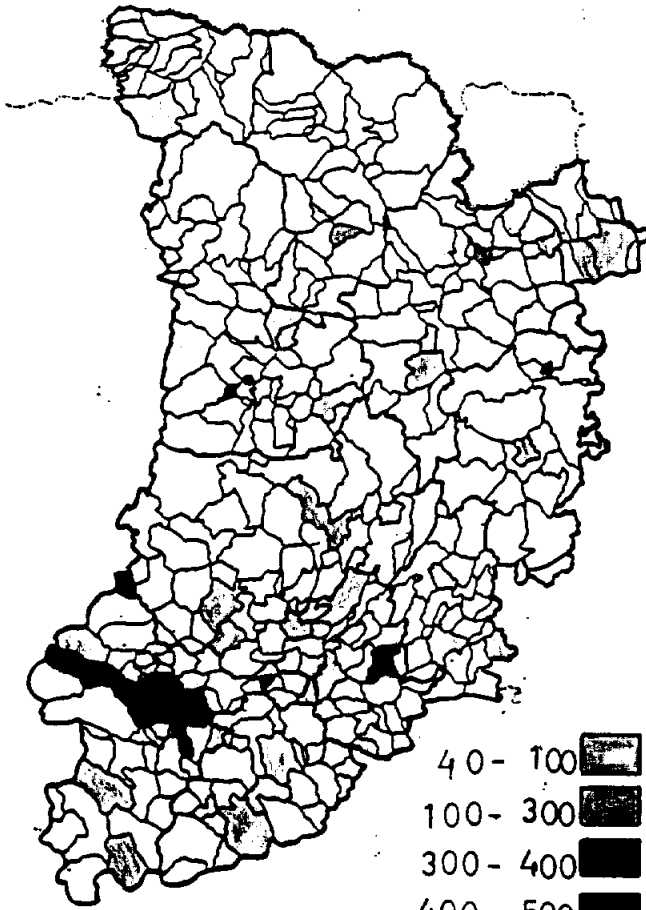
Pobles com Viella, Esterri d'Àneu, Sort o Sant Llorenç de Morunys denoten una activitat econòmica no agrària de molta més envergadura que no la que els correspondria tenir d'acord amb el seu reduït cens de població. Aquesta activitat és resultat de la manca de serveis als municipis veïns, que han d'acudir a aquests nuclis per realitzar feines tan elementals com ferrar un cavall o comprar oli. Al Solsonès això s'aguditza perquè la majoria dels pobles són en realitat ruralies de població dispersa que difícilment podien mantenir un botiguer o un carreter.

En termes absoluts, la Seu i Tremp són els centres comarcals més importants de la muntanya, amb 260 i 217 establiments respectivament. Tret d'aquests, solament Solsona i la Pobla de Segur -amb 184 i 151 respectivament- superen el centenar. Sort,

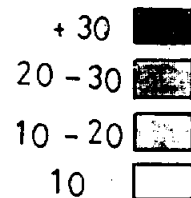
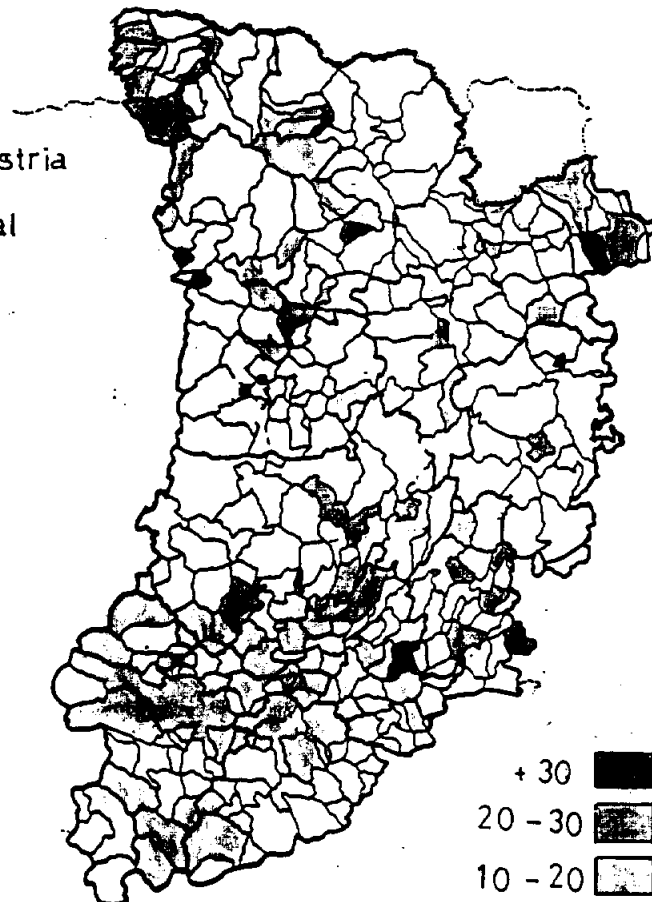
índex d'industrialització

municipis amb més de

50 indústries

% contribuentis industria
sobre cens electoral

Esterri d'Àneu, Isona , Organyà, Bellver de Cerdanya i Montellà tenen entre 50 i 100 establiments. A més que la majoria dels nuclis muntanyencs no passen de ser petites poblacions, l'activitat econòmica fonamental que les caracteritza -la ramaderia- no requereix ni la mateixa quantitat ni el mateix tipus de serveis subsidiaris que els pobles predominantment agrícoles. El ramader estableix les seves relacions econòmiques més immediates a les fires i mercats celebrats als centres comarcals, que cobren així una importància vital.

La realitat esdevé diferent a les zones bàsicament agrícoles i, especialment, a les de regadiu. Els municipis de la plana amb una rica agricultura requereixen l'auxili directe dels petits industrials, dels menestrals, que s'instal·len a la mateixa població per constituir, fins i tot, un grup social important amb possibles formes d'organització sindical o política. D'aquesta manera, si a la muntanya la proporció d'industrials sobre el cens electoral estava condicionada sobretot per la qualitat del corresponent centre comarcal, a la plana la mateixa proporció depèn més del desenvolupament econòmic dels municipis en si.

En nombres absoluts, destaca Tàrrrega amb 529 establiments. I també Balaguer, 386, Mollerussa, 256, i Agramunt, 189, poblacions totes elles que gaudeixen d'un nombre d'ocupacions no agrícoles superior a l'esperable en relació amb el seu cens de població. Cal pensar que subministren serveis a les poblacions vaines i que són centres d'atracció econòmica a nivell provincial. D'altres pobles amb més de 100 industrials -les Borges, Arbeca, Juneda, Bellpuig, Almenar, Almacelles, etc.- tenen un

nombre important de serveis, però no desmesurat en relació amb el seu cens, cosa que comporta que després de satisfer les necessitats de la pròpia població no hi ha un excedent dedicat a d'altres municipis veïns. La ciutat de Lleida mereix un comentari a part. És indubtablement el centre administratiu de la província i ocupa un gran nombre de funcionaris i professions liberals, però la seva activitat econòmica fonamental és una rica agricultura assentada sobre el terme municipal més extens i més poblat de la província. El 1932 tenia 1.675 establiments, nombre no gaire elevat respecte al seu cens electoral -no arriba al 20%. No obstant tot, la contribució mitjana satisfeta en concepte d'indústria és la més elevada de la província, cosa que indica que els industrials de la capital són generalment de més envergadura que els dels pobles i centres comarcals.

En suma, i a partir de la situació descrita, només queda remarcar que les comarques de la muntanya -i part de la Noguera i de la Segarra- tenen algunes poblacions que concentren l'activitat econòmica, mentre que a la plana aquesta concentració de serveis subsidiaris de l'agricultura no és tant acusada.

Alhora, i a través dels indicadors pessetes per contribuent industrial i index d'industrialització es poden fer algunes matisacions sobre aquesta situació descrita.

L'anàlisi de la primera variable ens permet observar que, globalment, a totes les comarques paguen més contribució per terme mitjà els menestrals i comerciants que no els agricultors, la qual cosa pot considerar-se -suposant equitat fiscal- en el sentit que els primers constitueixen un grup social més

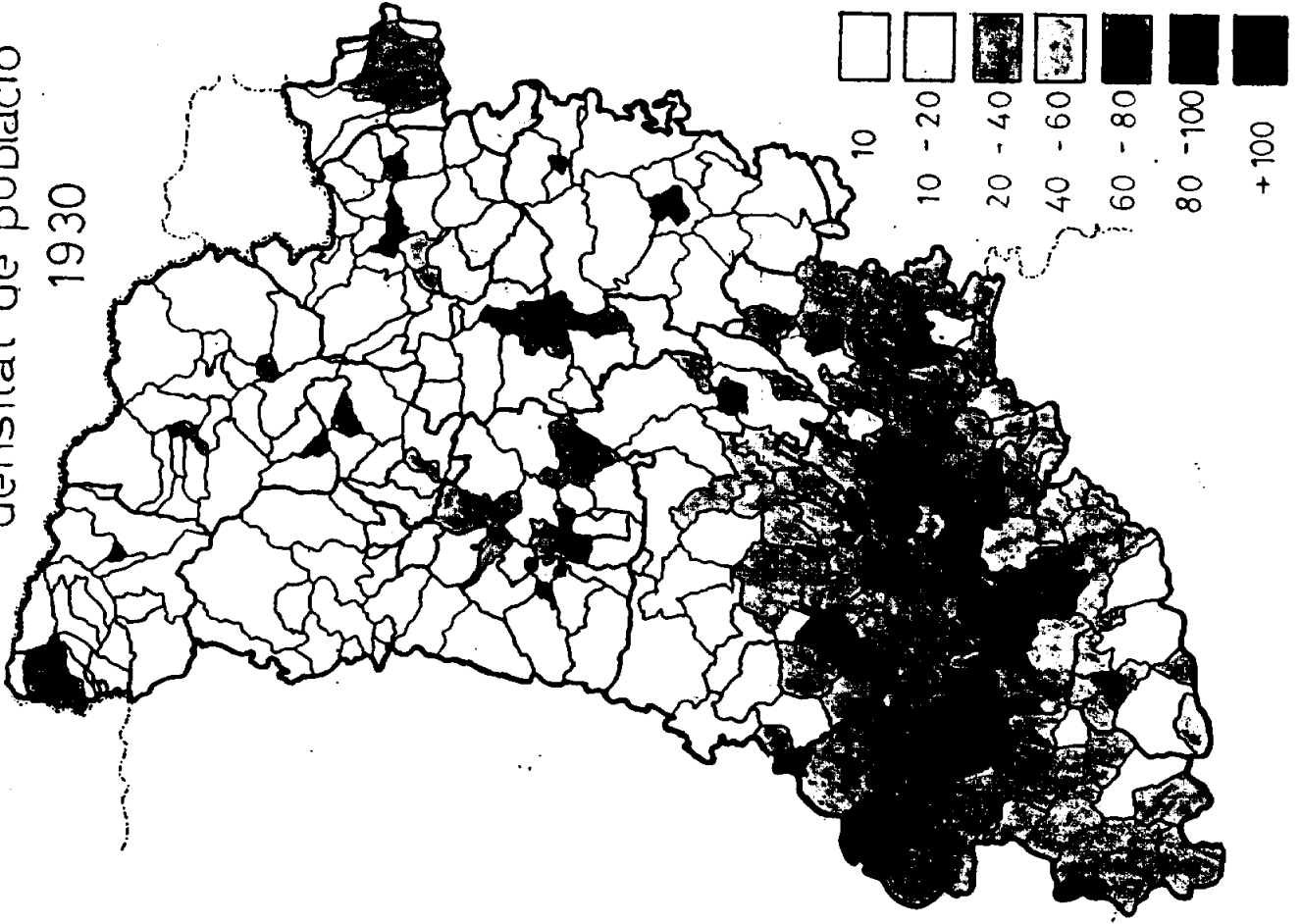
acomodat. Només al Solsonès aquests dos índexs s'aproximen.

Quant a l'índex d'industrialització, els seus valors són els propis d'una província de base agropecuària. Pocs municipis rebasen un índex de 40. Per comarques, el Segrià, per la ponderació que les xifres de la capital exerceixen sobre les comarcals, és l'única que paga més en concepte de contribució industrial que de rústica: d'índex esdevé superior a 100. La resta de les comarques mostren valors que constitueixen un índex d'estructures econòmiques més properes a un sistema de subsistència per autoproveïment. Un dels índexs majors de la província és detectat al municipi d'Alfarràs -957-, que alhora paga una de les més elevades quantitats de contribució per contribuent industrial. Donat que Alfarràs no és cap centre comarcal, s'ha de pressuposar bé la presència d'una veritable indústria: en efecte, hi havia fàbriques de filats, junt a algunes petites empreses auxiliars. De fet, va ser l'única població que durant la República va tenir un moviment vaguista d'importància(4). Un altre índex provincial important era el de Tremp. Però la reduïdíssima extensió dels seus termes municipals ens porta a pensar que la major part de la contribució rústica era pagada en els pobles limítrofes més que no pas en l'absència d'ocupació agrícola.

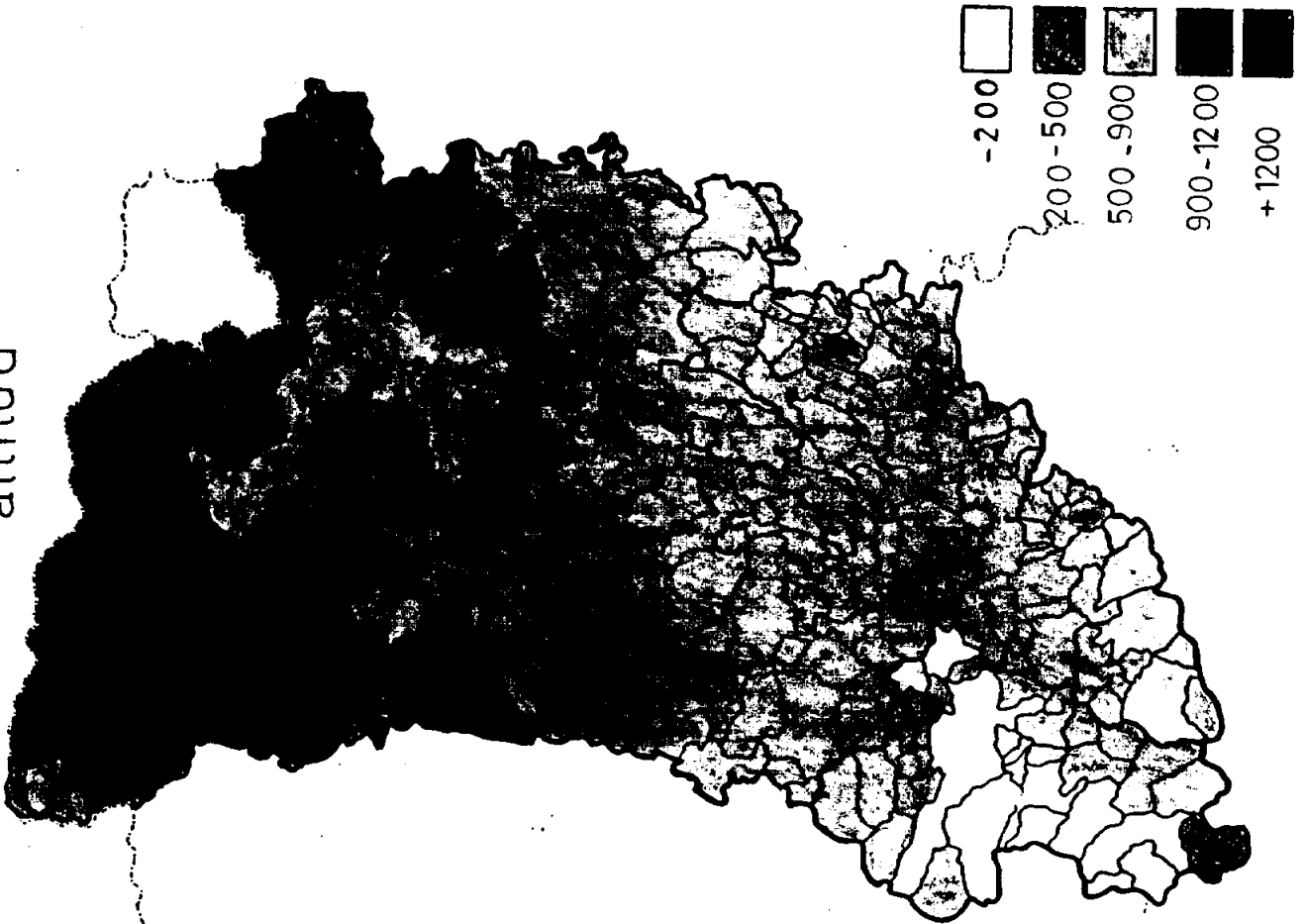
En línies generals, i a través de l'estudi de la qualitat dels principals recursos econòmics de la província i de la seva distribució geogràfica, pot concloure's que la divisió establerta per la geografia física de la província -muntanya i plana- transcendeix a la geografia econòmica i humana. La població es concentrava preferentment a les comarques de la plana,

densitat de població

1930

altitud

i en menor intensitat al llarg dels principals cursos fluvials i de les principals vies de comunicació de la muntanya(5).

El regadiu d'extenses àrees de la plana pels canals d'Urgell, de Pinyana, d'Aragó i Catalunya, etc., va atreure un considerable corrent migratori des de les comarques muntanyenques i des de les zones seques de la mateixa plana. El 1930, mentre la muntanya continuava despoblant-se, alguns municipis regats de la plana estaven ja propers a una saturació demogràfica, limitada per la superfície cultivable.

En aquesta zona regada, a pesar que el Dret Civil català operà en el sentit de mantenir les propietats indivises i que en cap moment no es va realitzar la reforma agrària, comença a predominar el minifundisme peculiar de moltes hortes, on, al grup de petits propietaris que per compra es feien titulars de parcel·les de mínima extensió, s'unia un de parcera i arrendataris, en un règim de tinença que a vegades encobria la presència real d'alguns grans latifundis, en faltar generalment la iniciativa dels seus propietaris per a crear grans explotacions. Aquesta espècie de febre d'aigua, iniciada durant la segona meitat del segle XIX i culminada en la Segona República, va atreure igualment comerciants, artesans i petits industrials.

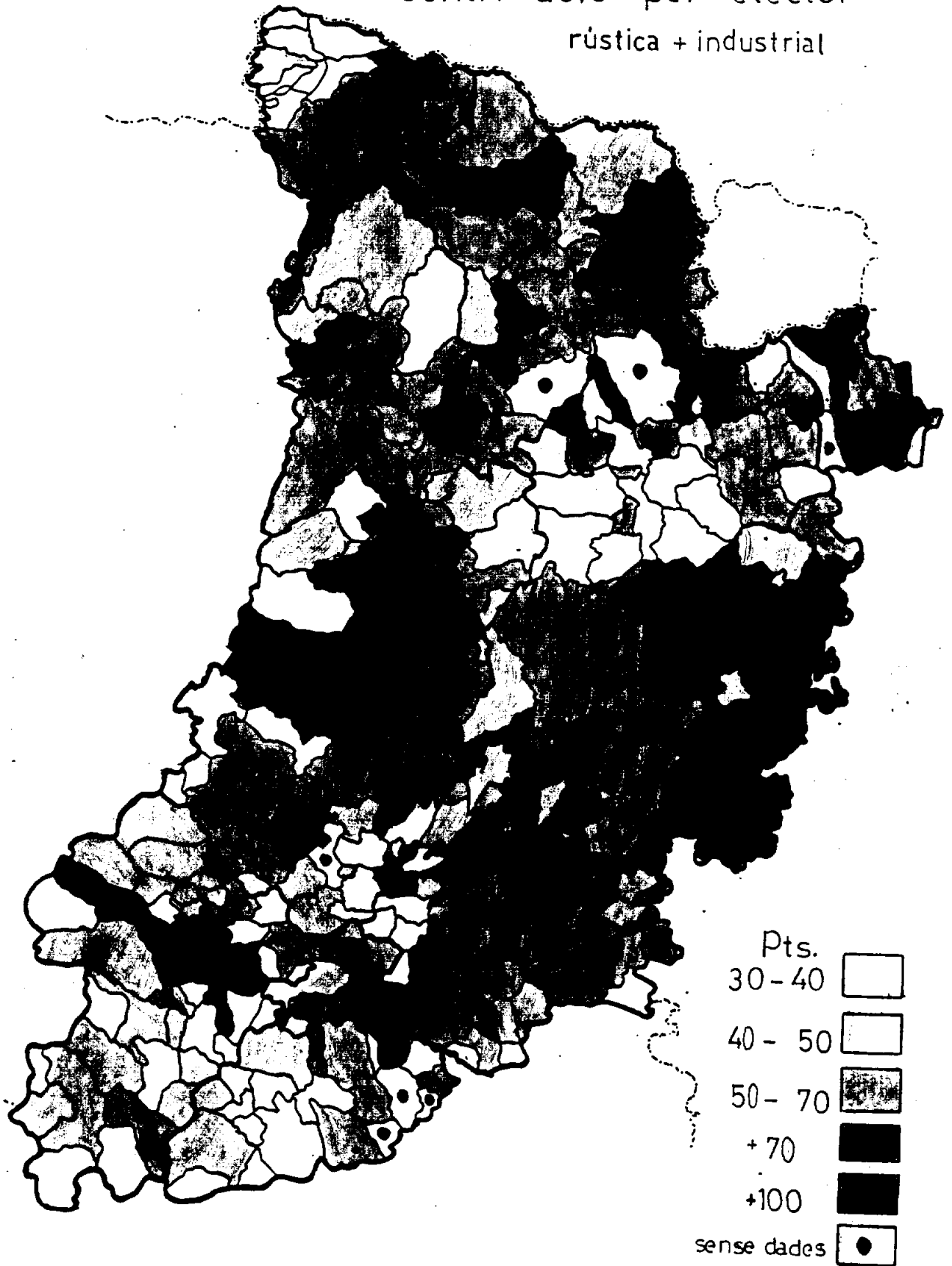
En conseqüència, a la plana es va constituir una societat amb unes estructures socio-econòmiques extraordinàriament més dinàmiques que les de la muntanya: les classes socials s'estratifiquen cada vegada més, es crea una moderna societat de tipus agrari que no ha abandonat encara els seus vells motlles culturals. Això necessàriament ha de tenir transcendència política i, naturalment, electoral, des del moment que les velles

institucions locals -cacics, capellans, algutzils, etc.- comencen a perdre efectivitat en el manteniment dels poders social i econòmic. Serà, doncs, aquí on les organitzacions polítiques mostraran major interès a desenvolupar una acció de masses.

A la muntanya tot just es deixarà sentir una transformació econòmica. Només algunes obres d'infraestructura -primeres centrals hidroelèctriques, noves carreteres, etc.- faran que la situació social canviï en la mesura que algunes zones entren en contacte amb la plana. No obstant això, l'emigració cap a la plana i cap a França farà que els qui restin al seu lloc d'origen esdevinguin millor situats econòmicament. De fet, s'ha comprovat com a pesar que les terres de la muntanya són molt menys productives que les de la plana, el propietari mitjà d'aquelles -sempre d'acord amb la contribució rústica i industrial que paguen- resulta generalment més acomodat, mentre que a la plana la major o menor extensió de terra a conrear esdevé una limitació del grau de riquesa dels propietaris. És a dir, la mesura de la riquesa o misèria està en funció dels jornals de terra que es puguin posseir.

La variable contribució per electors constitueix, a falta d'una altra de més fiable, un indicador de la renda per càpita de cada poble. Els seus valors són el resultat de repartir entre els electors de cada municipi la suma de la contribució rústica i industrial. Els nivells més alts, segons pot observar-se al mapa corresponent, apareixen al Solsonès, al voltant del triangle Agramunt-Tàrrrega-Cervera, pels volts de

contribució per elector
rústica + industrial

Tremp i la Seu, alguns nuclis del Pirineu, Balaguer, i la mateixa capital de la província. La característica més ressaltable d'aquesta variable és la seva manca d'homogeneïtat en quasi totes les zones. El seu significat, però, s'ha de valorar sense oblidar les limitacions d'interpretació que comporta perquè, a més de la cura que s'ha de posar a l'hora de treballar mitjanes aritmètiques, aquesta variable pateix simultàniament de tots els inconvenients que intervenen en la seva elaboració -contribució rústica satisfeta a municipis diferents al de residència, concentració del comerç i serveis als centres comarcals, defraudació, etc.- raó per la qual només se li pot atorgar un grau de significació complementària, tant pel que fa als seus valors locals com als que resulten de correlacionarla amb les variables electorals.

2.- Factors explicatius dels tipus de comportament electoral establerts a la província de Lleida

La interpretació dels quatre tipus de comportament electoral que s'han definit sobre la província de Lleida es farà bàsicament des de la comparació de la cartografia electoral amb la cartografia de les variables independents que s'acaben de presentar. Aquesta comparació serà reforçada per l'anàlisi de correlació de les variables electorals amb alguns indicadors econòmics, però els coeficients de correlació resultants, si bé esdevindran un valuós ajut per a confirmar algunes observacions, no seran l'instrument fonamental de treball, donades

VARIABLES ECONÒMIQUES	index d'industrialització			pts. contribució rústica/contribuent			contribució per elector		
	a	b	c	a	b	c	a	b	c
Cens 1931	.16	.20	.28	.07	.12	-.01	-.20	.16	-.01
Cens 1936	.21	.22	.30	.05	-.11	-.01	-.17	.17	-.01
% P. 1931	.16	-.05	.03	.07	-.15	-.28	-.20	-.21	-.14
CR 1931	.03	-.02	.00	-.38	-.40	-.37	-.13	-.27	-.15
PCR 1931	-.15	.01	.00	-.02	-.04	-.02	.07	.17	.09
BOC 1931	.01	.01	.06	-.07	-.02	-.08	-.04	-.01	-.07
PAC 1931	.05	.02	.00	.58	.59	.58	.22	.29	.24
Lliga 1931	.04	.03	.00	.59	.68	.60	.25	.23	.25
% P. 1932	.20	-.06	.04	-.18	-.21	-.21	.00	.03	-.02
ERC 1932	.08	-.08	-.03	-.29	-.26	-.27	-.01	-.13	-.05
FP 1932	.07	-.04	-.05	.31	.36	.33	.04	.23	.09
BOC 1932	.01	.18	.23	-.10	-.09	-.12	-.10	-.17	-.17
% P. 1933	.12	-.02	.07	-.07	.01	-.09	-.07	.06	-.09
ERC 1933	.13	-.10	.00	-.31	-.15	-.29	-.09	-.06	-.10
UD 1933	-.13	.02	-.05	.32	.19	.32	.11	.19	.16
FOP 1933	.00	.13	.18	-.08	-.05	-.10	-.11	-.21	-.18
% P. 1936(L)	.06	.02	.08	-.14	-.29	-.20	-.08	-.22	-.16
FO 1936(L)	-.11	-.09	-.07	.40	.32	.38	.12	.12	.13
FE 1936(L)	.13	.01	.06	-.36	-.27	-.35	-.13	-.13	-.16
Riu 1936(L)	-.04	.38	.01	-.15	-.04	-.09	.00	.12	.05
%P. 1936(C)	.03	.10	.11	-.11	-.07	-.12	.01	.02	-.02
FE 1936(C)	.05	-.09	.00	-.31	-.34	-.33	-.17	-.27	-.22
Lliga 1936(C)	-.02	.11	.03	.36	.30	.35	.17	.23	.20

a : pobles de menys de 500 habitants
 b : id. de més de 500 habitants
 c : tots els pobles

les limitacions de què pateix aquest tipus d'anàlisi.

La no incorporació a l'anàlisi de correlació d'altres variables socio-econòmiques obeeix a diversos motius: unes variables, com l'analfabetisme o el percentatge d'hectàrees en règim de tinença de no propietat, s'han deixat de banda perquè procedeixen de fonts allunyades en el temps respecte als escrutinis. Altres, com el coeficient de variació de la distribució de la riquesa rústica i pecuària, perquè malgrat ser una variable econòmica important, l'anàlisi de correlació perd el sentit que pot observar-se mirant la seva representació cartogràfica, ja que s'estableixen relacions de significats diferents segons les diferents zones de la província, que influeixen en l'índex final de correlació en el sentit d'anul·lar una possible interrelació global(6). Quant als indicadors de la riquesa industrial, s'ha seleccionat l'índex d'industrialització com el més representatiu de les tres variables emprades en l'anàlisi d'aquest sector econòmic.

2.1.- Tipus primer: comarques de la plana regada de Lleida

Durant la Restauració Monàrquica, els districtes electorals d'aquesta zona -Lleida, Balaguer i les Borges- foren els únics sobre els quals podien precisar-se algunes àrees geoelectorals de característiques més o menys estables quant a participació i orientació del vot. Un grup de municipis pertanyents als tres districtes -la Fuliola, Ivars d'Urgell, Linyola, Bellvís, Mollerussa, Miralcamp, Juneda, les Borges, etc.-

va formar una subzona definida -llevat d'alguns casos aïllats- per la seva inclinació republicana i per la baixa concurrència a les urnes: abstencionistes abans de 1907, moderadament participatius després d'aquesta data.

Els escrutinis de la República es caracteritzaren per observar uns elevats índexs de participació i una orientació de vot predominantment cap a l'esquerra reformista, amb una concentració exclusiva dels sufragis comunistes. El seu comportament fou estable i homogeni i es consolidà una tradició de vot que tenia les seves arrels en la Restauració Monàrquica. Aquesta estructura de comportament electoral responia a la interacció d'una sèrie de factors extraelectorals, conformats essencialment per l'estructura econòmica, de base sobretot agrícola.

Les comarques d'aquesta zona es caracteritzaven per gaudir d'uns coeficients de variació dels valors municipals de la contribució força elevats, i per ser la zona amb la terra més rica i més productiva de la província.

El repartiment de la riquesa rústica esdevé molt desigual a causa de la coexistència de petits i grans propietaris. La presència d'un nombre important d'infrapropietaris que, per a viure, havien de prendre terra en parceria o arrendament, o s'havien de convertir en jornalers agrícoles, tenia unes conseqüències socials i polítiques de gran abast, resultat de l'estratificació classista que es produïa a cada municipi.

El suport polític d'aquests petits propietaris, dels parcers, arrendataris i dels jornalers fou cercat per les forces

d'esquerra, que concentraren la major part de la seva activitat política en aquesta zona. Una àrea que gaudia d'una topografia que possibilitava l'existència d'una xarxa de comunicacions capaç de posar en contacte tots els seus municipis amb la capital, Lleida, centre polític, social i cultural més important de la província. D'altra part, l'espectre relativament ric i implantat de les organitzacions polítiques s'ha d'explicar perquè era en aquesta zona que es concentrava la major densitat de població. Això significava que l'actuació dels partits polítics esdevenia sempre més rendible aquí que en cap altre lloc. Hom sabia que assolir el suport dels electors de la plana era l'indici més segur de poder aconseguir un escó.

Tanmateix, eren aquests electors els qui entre 1900 i 1940 havien experimentat un procés més accelerat d'alfabetització i havien mostrat més inquietuds a l'hora de procurar-se informació, fets reflectits en una abundant premsa comarcal i local.

Sembla possible establir una generalització i dir que les zones on la riquesa rústica estava mal repartida entre propietaris mostraren una tendència electoral d'esquerra, identificable amb un comportament polític de classe.

La persistent correlació negativa que hi ha entre les pessetes de contribució rústica per contribuent i els percentatges de vots a les candidatures encapçalades per l'ERC corroboren la dependència que pot haver-hi entre la riquesa dels contribuents i l'orientació del vot. Però, a més, és simptomàtic que els coeficients de variació emprats per a detectar la

millor o pitjor distribució de la riquesa només apareguin correlacionats -encara que lleument- amb els percentatges de vots de les candidatures comunistes de 1932 i 1933 -+ .21 cada any-, correlació que s'ha d'estimat molt més estreta si es compara la representació cartogràfica d'aquests coeficients amb els mapes electorals dels percentatges de vots assolits pels comunistes -vegeu nota(6) d'aquesta mateixa part-.

I que l'estructura de la propietat rústica era un factor determinant resta també palès en constatar-se, a partir de l'anàlisi de correlació, la quasi independència que hi ha arreu entre el comportament electoral i els factors referits al grau d'industrialització. Això porta a considerar que els factors socials i econòmics que a Lleida poden condicionar les actituds polítiques són de base quasi exclusivament agrària. El botiguer, l'artesà o el petit industrial, abundants en aquesta zona de la plana, estaven immersos en una economia fonamentalment agrària, de què depenien estretament. La seva presència dins d'un municipi no era res més que un indicador de l'estat de desenvolupament de les activitats agrícoles.

En suma, sembla poder-se afirmar que, aquí, l'estructura de la propietat rústica no va determinar solament un simple espai sociològic disposat per a ser abordat pels partits, sinó que va donar lloc a actituds polítiques, nascudes en el si de la comunitat i manifestades, entre d'altres formes d'expressió, a través del vot.

2.2.- Tipus segon: el Solsonès i la plana seca.

Abans de la Segona República, ni el districte de Solsona

ni el de Cervera permeten descriure unes pautes sostingudes de comportament electoral que els caracteritzin. Indrets primer d'implantació dinàstica i després d'alternança liberal-regionalista, demostraren major predisposició a investir un determinat candidat amb la representació parlamentària que no a celebrar veritables eleccions, sense que la manca de disputa electoral fos un impediment a l'hora de confeccionar unes actes de votació amb unes elevades cotes de participació.

No obstant tot, proclamada la República, es va consolidar un comportament electoral, l'inici del qual podia ben bé arrencar de la Restauració, donada l'íntima relació que ja durant aquests anys es va establir entre aquesta zona i les forces polítiques més conservadores.

El comportament electoral de l'època republicana resta definit per una notòria variabilitat en els índexs de participació, amb una certa tendència a l'abstenció -que invertia així la tendència observada durant la Monarquia-, per una orientació a la dreta, especialment acusada al Solsonès, i per una relativa homogeneïtat territorial d'aquestes variables.

Anant als possibles factors explicatius d'aquest comportament, s'ha de constatar de nou que la particular estructura econòmica d'aquesta zona originà una sèrie de factors extraelectorals, l'acció dels quals condicionà el comportament polític dels seus electors.

El Solsonès era la comarca que mostrava la major riquesa respecte al nombre de contribuents i, alhora, la que gaudia d'una millor distribució d'aquesta riquesa entre els seus propietaris -menys nombrosos que els electors-, que posseeixen

unes explotacions agràries considerables -amb poques propietats d'ínfima o excessiva extensió-, amb una gran parcel.lació, cosa que anava lligada a l'existència d'un bon nombre de terres treballades en règim de no propietat, especialment -segons el cens agrari de 1962- en règim de parceria.

Els índexs de correlació permeten estimar que a les zones on la riquesa rústica -calculada a partir de la contribució satisfeta per contribuent- era elevada i la seva distribució entre propietaris igualitària, manifestaren una sostinguda tendència de vot vers la dreta (7).

La comparació del mapa que representa els valors de contribució rústica per contribuent amb els de les variables electorals reforça el significat de l'esmentada correlació.

L'origen de la riquesa dels propietaris del Solsonès no està en la qualitat de la terra, sinó en l'extensió mitjana de les explotacions familiars, que no va generar ni assalariats ni infrapropietaris que poguessin contrarestar les actituds suposadament dretanes dels propietaris més o menys ben situats. Els agricultors que resten sense accedir a la propietat de la terra, són, potser, membres de la família dels propietaris o parcers; però aquest últim grup no constitueix un nucli social políticament conflictiu. La dispersió de la població en petites ruralies i la manca d'una xarxa de comunicacions suposava també la dispersió de qualsevol tensió, que si existia es plantejava i es resolvia a nivell individual i familiar.

Tanmateix, aquests factors neutralitzaren el desenvolupament d'una activitat viva per part de les forces polítiques,

manca d'activitat que, alhora, es veia agreujada per un elevat índex d'analfabetisme. Per contra, la institució eclesial fou fonamental en aquesta comarca: sembla que la parròquia era pràcticament l'únic lloc on s'establien relacions al marge del treball de la terra. Va ser freqüent, al llarg de tot el període estudiat, que el púlpit participés activament en les campanyes electorals. Tenint en compte el tipus de bel·ligerància que un sector del clergat va mantenir davant la República, el baix nivell d'alfabetització, la manca d'una activitat política viva, etc., és lògic que aquí es conformés un marc adequat a la implantació electoral de les forces de dreta, especialment preocupades a arrelar en aquests indrets i dipositàries d'un sufragi emès, ja per un afany conscient de conservació de l'estructura socio-econòmica, o de submissió a aquesta estructura, o per una clara reacció contra una República socialitzant.

Cal establir, però, algunes diferències entre el comportament dels electors del Solsonès i els de la plana seca, pertanyents a les comarques de l'Urgell i la Segarra.

L'actuació d'altres factors en sentit diferent a l'assenyalat per al Solsonès -menys analfabetisme, millors comunicacions que faciliten l'actuació de les forces polítiques i l'arribada de la informació, etc.- afectaren el comportament electoral, que també es manifestà sensiblement diferent en alguns aspectes, principalment, per gaudir d'una orientació dretana no tan acusada.

En realitat, sols és possible considerar els pobles de

la Segarra i l'Urgell inclosos en aquest segon tipus com a dipositaris d'un comportament electoral situat en una zona de transició entre el de la plana regada i el del Solsonès.

2.3.- Tipus tercer: els dos Pallars i l'Alt Urgell

De municipi a municipi i d'elecció a elecció hi hagué tal heterogeneïtat en la pràctica electoral que, durant la Restauració, esdevé impossible descriure una línia d'actuació concreta seguida pels electors d'aquesta zona. La discontinuïtat de comportament és el tret més característic d'una zona que presumiblement, fins proclamada la República, no va viure una aflluència real d'electors a les urnes. No debades les actes dels districtes de Sort, Tremp i la Seu anaren persistentment lligades al cacicat riuista-llarista.

Amb la República, aquestes notes diferencials no s'esborraren del tot. Van baixar els increïbles índexs de participació de la Restauració, però va continuar una orientació de vot poc consolidada, i és possible encara observar una heterogeneïtat de comportament força acusada. Només resta fora d'aquest panorama electoral el comportament observat als municipis situats en els marges de les carreteres i cursos hidrogràfics.

En aquesta zona muntanyenca es fa difícil recórrer a l'estructura econòmica per tal de cercar els factors més explicatius del seu comportament electoral. Globalment, la muntanya lleidatana es caracteritzava per un tipus d'activitat agrícola-ramadera que comportava l'existència d'un propietari mitjà més potent que el de la plana, i per una distribució de la riquesa

entre els propietaris situada en una posició intermèdia entre el mal repartiment de la plana i la bona distribució del Solsonès.

Ens trobem amb una col·lectivitat electoral formada gairebé en exclusiva per propietaris i cal preguntar-se per què una realitat econòmica, més o menys comuna a tots els pobles, produïa uns escrutinis locals heterogenis en l'espai i inestables en el temps.

Sembla que el factor explicatiu més important s'ha de buscar en la geografia física del territori, que esdevé, en gran mesura, factor determinant de les condicions polítiques d'aquestes comarques.

La majoria dels pobles estaven aïllats per una accidentada topografia que facilitava uns comportaments electorals independents entre si. És molt simptomàtic que els escrutinis més coherents fossin coincidents amb els cursos de les vies de comunicació que travessaven la muntanya. Fou al llarg de les valls del Segre i de la Noguera Pallaresa on s'instal·là una tendència més participativa i d'orientació més homogènia durant tota la Segona República. Els pobles allí situats eren els que oferien un major rendiment a les campanyes electorals dels partits polítics, ja que la seva major densitat de població anava unida a una major accessibilitat. Així mateix, aquests pobles coincidien amb les zones d'índex d'analfabetisme més reduït.

Per contra, els municipis allunyats d'aquests dos eixos principals eren abandonats per les forces polítiques en les seves campanyes electorals, i gaudien d'un índex d'analfabetisme superior. Davant d'això, és possible que les formalitats

administratives en els col·legis electorals de molts d'aquests pobles fossin mínimes, igual que les possibilitats d'exercir un control democràtic sobre els escrutinis. A partir d'aquests pressupòsits, potser es poden interpretar no sols els fraudulents escrutinis de la Restauració, sinó també la impossibilitat de construir-se una veritable tradició de vot durant la Segona República, mancant com mancava el temps perquè es produís la necessària concurrència de tot un seguit d'elements que haurien fet plausible la formació i consolidació d'un comportament electoral estable. Era fonamental que la propaganda de les forces polítiques arribés arreu per tal de poder renovar una tradició cultural que lligava els electors d'aquests indrets a institucions vigents, com podia ser el cacic. Unes institucions que els podien donar confiança per por al desconegut i que, per tant, els sotmetia al seu control. Les forces polítiques d'esquerra reformista o obrera eren ben conscients que en aquest sentit sofrien un retard respecte a les forces de dreta, no superat durant els pocs anys que va durar la República.

2.4.- Tipus quart: la Vall d'Aran i la Cerdanya

El comportament electoral d'aquestes dues comarques s'ha de considerar com una excepció a la muntanya lleidatana, que no pot ser explicada sota cap de les perspectives emprades en l'estudi del tipus de comportament de les altres comarques del Pirineu lleidatà.

Potser la seva petita magnitud esdevé un condicionant capaç de facilitar la constitució de tendències de vot estables

i sostingudes en el temps.

Durant la Restauració formaven part dels districtes electorals de Sort-Viella i la Seu respectivament. Per aquesta època es fa difícil endevinar algun tipus de comportament més o menys definit. No obstant això, proclamada la República, ambdues zones es caracteritzaren per gaudir d'una elevada participació, d'una inclinació majoritàriament favorable a l'ERC, i d'una acusada homogeneïtat de comportament.

Penso que l'estructura econòmica ha de ser aquí un factor explicatiu important, car hi havia arreu unes pròsperes activitats agropecuàries que generaren un tipus de propietari -gairebé tothom ho era- que podia donar suport al nou règim republicà sense gaires dificultats. En aquest sentit, tant la Cerdanya lleidatana com la gironina (8) es decantaren constantment vers l'ERC.

Però a més dels factors econòmics i geogràfics, potser els de caire socio-cultural van tenir una importància semblant explicativa del comportament electoral. Ambdues zones eren, ja el 1900, les més alfabetitzades de la província. La Vall d'Aran establí les seves relacions econòmiques amb els departaments pirinencs de França i és possible que s'hi desenvolupés un cert mimetisme polític, que la portà a acceptar la República com un règim polític que donava nom a un país veí més ric i avançat.

CONCLUSIONS

Després d'haver aprofundit en la història electoral de la província de Lleida dels anys de la Restauració i de la Segona República, crec possible respondre a algunes de les qüestions que em plantejava a l'inici d'aquest treball:

¿Es possible definir, en qualitat de generalització, un comportament electoral determinat per a tota la província de Lleida?

¿Els escrutinis de la Segona República van reflectir algun tipus de tradició de vot construïda durant la Restauració monàrquica?

¿El comportament electoral es pot explicar d'acord amb un cert determinisme dels factors extraelectorals vers els factors electorals?

L'assignació d'un comportament electoral a un ample territori és una operació aritmètica, els factors de la qual són comportaments particulars. Només pot considerar-se el compor-

tament electoral com una realitat global, i no com un artefacte estadístic, quan existeix homogeneïtat entre els diversos escrutinis d'una demarcació electoral. Però, qui fixa els límits d'aquesta demarcació?. La diferenciació entre comportament general i comportament particular depèn de la subjectivitat de l'investigador o, més pròpiament, de l'àmbit territorial que es proposi estudiar. Aquell qui estuï les eleccions d'un país és possible que es doni per satisfet quan trobi similituds entre els escrutinis de diverses províncies. El qui treballa sobre una província cercarà homogeneïtat entre comarques i municipis. D'altres trobaran més apropiat investigar comportaments individuals. En qualsevol cas, sempre és possible i desitjable que convisquin i es complementin diferents nivells d'anàlisi.

Sota aquest criteri d'homogeneïtat, no és possible definir un comportament electoral per a tota la província de Lleida. Sense necessitat de qüestionar l'artificialitat de la divisió provincial, pot afirmar-se que només s'han trobat comportaments característics quan s'ha descendit a nivells geogràfics inferiors. En realitat, com menor era l'extensió de les zones que considerava, menys distingibles eren les conductes dels municipis que les componien, però va caldre fixar un límit que em permetés definir diferents comportaments sense perdre la perspectiva de conjunt. Així han sorgit els quatre tipus de comportament electoral assenyalats en aquest treball.

El comportament electoral pot o no sustentat-se en una tradició de vot, segons que les seves característiques tinguin

o no tinguin persistència al llarg d'una època històrica. Es fa difícil parlar de tradició de vot en un país en què els períodes democràtics han estat epílegs d'una dictadura i pròlegs de la següent. No obstant això, en aquest treball s'ha tractat d'esbrinar si les característiques electorals de zones que en algunes eleccions de la Restauració van gaudir d'uns escrutinis no falsejats, reapareixen durant la Segona República. Aquesta constatació era important per tal de determinar fins a quin punt el comportament electoral canviava al mateix ritme que els esdeveniments polítics o, per contra, els sobrepassava i, per damunt d'ells, es consolidava.

Els únics districtes electorals que durant la Restauració van arribar a desenvolupar algunes eleccions amb mobilització real de l'electorat foren els de Lleida, les Borges i Balaguer. D'entre ells, va destacar-se un grup de municipis - tots situats a la plana regada - amb un marcat caire antimonàrquic, reflectit a través d'uns elevats índexs d'abstenció i per l'emissió d'un substancial nombre de sufragis en pro dels candidats republicans que pretenien els escons parlamentaris corresponents als districtes d'aquesta zona. Una zona que el 1931 va despertar altament participativa i fermament republicana, comportament que va sostenir durant tota la Segona República, concentrant, alhora, una apreciable implantació del vot comunista. Salvant les distàncies que van existir entre ambdues èpoques, crec que en aquest cas va mantenir-se una tradició de vot com a exponent d'una actitud política de classe que es va expressar a través

dels mitjans que en cada moment tenia a l'abast.

Els municipis corresponents en la Restauració als districtes electorals de Cervera i Solsona es van caracteritzar per observar, durant la Segona República, una inclinació global vers unes opcions polítiques decididament de dreta. Pot considerar-se que aquest comportament, mantingut sense fissures fins al final de la República, va arribar a esdevenir una veritable tradició de vot, que podia tenir les seves arrels en les actituds polítiques mantingudes durant la Restauració i reflectides en la impermeabilitat d'aquests districtes a qualsevol intent de penetració republicana. Cervera i Solsona eren reductes de predomini liberal i regionalista. Seria còmode responsabilitzar totalment el caciquisme - donat que durant la Restauració no va haver-hi una real expressió de la voluntat popular - d'un passat immediat que influï directament en el futur. Però el fet que, durant la República, aquesta mateixa voluntat popular demanés lliurement el retorn a la situació anterior esdevé indicador de l'existència d'una actitud política situada, en la meua opinió, a meitat de camí entre la bel·ligerància antirepublicana d'un electorat conservador per raons objectives, i el vot d'acatament.

A excepció de la Vall d'Aran i la fracció lleidatana de la Cerdanya, les comarques del nord no van ni tan sols assolir alguns tipus d'homogeneïtat en el seu comportament electoral en cap dels comicis celebrats durant el període republicà, cosa que descarta la possibilitat d'atribuir-los algun tipus de tra-

dició de vot global. No obstant això, donada l'absència d'una pràctica de vot real durant la Restauració, i tenint en compte les dificultats d'accés de les campanyes electorals durant la República, és possible que amb un període més llarg d'eleccions lliures s'hagués consolidat algun tipus de comportament electoral. Així sembla testimoniar-ho la definició electoral que molt aviat assoliren els municipis situats al llarg de les principals vies de comunicació.

En suma, tot i que la província de Lleida, durant la seva història electoral, va manifestar un comportament global a l'unif-
son amb els canvis que s'anaven produint a Catalunya i Espanya,
el seu territori posseeix algunes àrees politico-electorals amb
estructura pròpia, amb un persistent comportament electoral que
reflectia una tradició de vot capaç de sobreviure als canvis po-
lìtics.

Abans de les eleccions de la Solidaritat Catalana, el conjunt provincial investia invariablement el torn governamental, al dictat dels successius ministres de la Governació. A partir del 1907, Lleida donà entrada a les influències regionalistes i consolidà una implantació republicana, ja intentada des del 1901, i finalment assolida gràcies al suport de les forces polítiques barcelonines. Des d'aquest moment, Lleida s'inseria en la peculiaritat de la realitat electoral catalana. La proclamació de la República fou molt ben acollida segons mostren el sufragis enesos el 1931. Les eleccions del Parlament català supo-

saren un triomf per a l'ERC, com a la resta de les circumscripcions catalanes. Lleida també es va sumar a l'avenç conservador de 1933, donant les seves majories a la coalició comandada per la Lliga. Per últim el Front d'Esquerres triomfava en els comicis de febrer de 1936. No obstant això, aquest avançar al ritme electoral del país no era exponent de cap esperit unitari col·lectiu, sinó que resultava de la presència constant d'un potencial electoral d'esquerra, enfront d'un altre, no menys lleial, de dreta - amb la seva millor representació a la plana regada i al Solsonès-plana seca, respectivament -, junt amb un electorat d'orientació incerta que era el que acabava decidint qui s'enduria els escons. No poden infravalorar-se aquests aspectes de la particular història electoral de la província de Lleida sota el pretext que, en conjunt, mai no va manifestar comportaments electorals que entressin en conflicte amb un marc més general. La lluita de classes va estar present a cada un dels pobles de la plana, i, com a tants altres indrets, l'enfrontament va passar, sense solució de continuïtat, de les urnes a les armes.

La definició de zones caracteritzables per l'estructura del seu comportament electoral ha conduït en cada cas al descobriment d'altres tipus d'estructures que defineixen igualment aquestes zones. Dit d'una altra manera, les fronteres que s'establien com a conseqüència del pas d'un tipus de comportament electoral a un altre s'aproximen en gran mesura a les determinades per d'altres diferències, com ho són les referides a l'es-

estructura de la propietat agrària, la topografia, l'analfabetisme, etc.

Aquesta idea es reforça amb l'observació, algunes vegades constatada, que les barreres físiques, com les muntanyes, definien clarament barreres electorals. Així sembla succeir en la diferenciació del comportament de la Vall d'Aran del de la resta de la muntanya, o en l'explicació de la heterogeneïtat dels municipis dels Pallars i l'Alt Urgell, o en els passos muntanya-plana.

Quant als factors econòmics, els canvis no es produeixen bruscament, tal com s'ha palesat en establir-se la diferenciació entre la plana regada i la plana seca i entre aquesta darrera i el Solsonès. Però en aquests casos tampoc el pas d'un tipus de comportament electoral a un altre no es fa sense transició. S'ha vist com dels extrems d'orientació del Solsonès als de la plana regada s'hi passava de manera paulatina, incrementant-se la tendència esquerrana o dretana segons la distància a una o altra zona.

Una primera deducció a fer és que el comportament electoral que defineix una demarcació geogràfica no és independent d'altres factors que també poden servir per a delimitar-la.

El comportament electoral observat en un sol escrutini pot explicar-se com a efecte de l'acció combinada d'una sèrie de factors de tipus polític, ideològic, socio-econòmic, geogràfic, etc. Algunes d'aquestes causes, per la seva permanència, són estructurals - super o infra - i d'altres, per la seva accidentalitat, conjunturals.

Els factors conjunturals - com una campanya electoral, un

partit polític governant, etc. - poden arribar a explicar, fins i tot a pesar dels factors estructurals, els resultats d'un escrutini. Però quan un mateix tipus de comportament electoral persisteix durant un temps perllongat i revela, per tant, l'adquisició d'una tradició de vot per part de la comunitat, només pot ser investigat a partir de l'anàlisi d'un seguit de condicionants que gaudeixin d'un mateix grau de persistència, o factors estructurals.

El mateix comportament electoral es converteix, en aquest cas, en un factor estructural més dels que defineixen la "manera de ser" d'una col·lectivitat, i, en aquest sentit, ja no pot simplificar-se com a efecte o sigui donat amb posterioritat - d'unes causes pre-existents. Ha passat a ser contemporani dels seus mateixos factors explicatius, interaccionant amb ells i, d'alguna manera, fins i tot modificant-los.

Després d'haver estudiat el procés de formació d'una tipologia electoral sobre l'artificial marc geogràfic de la província de Lleida i després d'haver investigat la seva relació amb d'altres variables, crec arribar a la conclusió que l'estructura de la propietat de la terra va ser el principal condicionant d'entre els que determinaren el comportament electoral dels lleidatans, però la seva influència només va poder manifestar-se quan es va produir la confluència d'altres factors que actuaren reforçant la seva acció.

L'estructura de la propietat agrària és l'entorn global

que millor emmarca les interrelacions entre les diverses variables que caracteritzen l'estructura sòcio-econòmica i política de Lleida. Pràcticament totes les activitats humanes de la província, des de l'activitat de menjar a la de votar, se sustenten en primera, segona o última instància sobre la titularitat, distribució i productivitat de la terra. Aquests factors econòmics jerarquitzen el col·lectiu social, són font de conflictes i submissions, proporcionen el marc sociològic que justifica l'existència i l'activitat de les organitzacions polítiques, i la seva influència transcendeix, en conseqüència, a nivell electoral.

Sota aquesta perspectiva s'han interpretat els comportaments electorals de la plana regada, el Solsonès, la Vall d'Aran i la Cerdanya; però als dos Pallars i l'Alt Urgell, que no van arribar a comptar ni amb un comportament electoral homogeni ni amb tradició de vot, cal recórrer a la manca d'una activitat política real per tal de comprendre com l'acció potencial de l'estructura de la propietat agrària sobre el comportament electoral restà neutralitzada.

La topografia fou decisiva en una època en què encara no es disposava de la tecnologia adequada perquè les alternatives electorals arribessin a tots els indrets conservant la seva integritat original. El període republicà va ser massa curt per a evitar que el relleu no tingués la funció de resguard del caciquisme. L'analfabetisme va obrar en el mateix sentit que les barreres físiques, impeding la circulació d'informació i proporcionant refugi al frau electoral. A falta de vies de co-

municació físiques i culturals, la densitat de població va convertir-se en condició primordial: els partits acudien on estaven els vots, seguint un lògic criteri comptable. En suma, tot això explica que a la muntanya només apuntessin unes pautes de conducta que no acabaren de consolidar-se.

Es fa necessari, no obstant tot, matisar el caràcter determinista que pot deduir-se d'aquestes conclusions. Descendint a nivells geogràfics més reduïts, probablement es trobarien d'altres relacions més precises. Seria interessant poder estudiar els escrutinis d'un sol municipi, o el d'alguns pobles escollits en zones diferents. No hi ha dubte que apareixerien factors explicatius del comportament electoral que aquí no han estat tractats. Podríem acabar arribant a l'individu, veritable actor del comportament electoral, i amb llibertat per a manifestar-se, fins i tot, en sentit contrari al que l'investigador pot atribuir-li.

NOTES

(1)- La Constitució de 1876 especificava en el seu article 28: "Los diputados se elegirán y podrán ser reelegidos indefinidamente por el método que determine la Ley". Amb això s'evitava la constitucionalització del sufragi censitari i es deixava la porta oberta -a posteriori- al sufragi universal, amb possibilitats d'establir-lo mitjançant una llei orgànica.

Els liberals, durant el seu llarg mandat de 1886 a 1890, van aconseguir que dies abans de la suspensió de les sessions que precedien el canvi de torn -28 de juny de 1890- s'aprovés una nova llei electoral que restablia el sufragi universal als homes de més de 25 anys, alhora que s'introduïa el vot limitat amb uns escons reservats a les minories a les circumscripcions en què s'elegia més d'un diputat. Amb això se suavitzava en part el criteri estrictament majoritari de la llei, encara que es continuaven mantenint invariables els districtes electorals uninominals, on guanyava l'elecció el candidat que aconseguia reunir major nombre de vots.

Aquesta legislació va estar vigent fins el 1907, any en què fou substituïda per una nova llei inspirada en els desigs regeneracionistes -"descuaje del caciquismo"- del dirigent conservador Antoni Maura.

(2)- M. Martínez Cuadrado, Elecciones y partidos políticos en España 1868-1931, pàg. 538. Vol. II

(3)- S. Albertí, El republicanisme català i la Restauració monàrquica (1875-1923); pàg. 81. Dona la xifra de 19 candidats de la Coalició Republicana i 9 de possibilistes.

(4)- Vegeu la fitxa corresponent a l'Apèndix núm. 1, que recull les biografies dels diputats.

(5)- "La Vanguardia" 30-I-1891.

(6)- A partir dels resultats electorals s'ha localitzat l'activitat política de tres germans: Genaro, Manuel i Enric.

(7)- Martínez Campos (pare) aconseguí la capitulació carlina de 1875. El 1876 fou nomenat fill adoptiu de la Seu i durant 1881-83 aturà la sublevació republicana de Ruiz Zorrilla.

(8)- Era el fundador de la Cooperativa Mantequera de la Seu.

(9)- "Diario de Lérida" 28-I-1891.

(10)- Ibidem 1-II-1891. El subratllat és meu:
 "Ahir al cafè Sufs, / tot parlan uns electors /
 dels treballs que's preparavan / per guanyar a D. Ramon, /
 deya un brau coalicionista / y per cert casat de nou: /
 !Si tinguessin vot les sogres / retons, quina oposició! /

- (11)- Així ho anunciava "La Vanguardia" 30-I-1981.
- (12)- M. Martínez Cuadrado, op. cit., pàg. 884. Vol. II.
- (13)- S. Albertí, op.cit., pàg. 81.
- (14)- Financer i banquer, germà de Manuel Girona. Cofundador del Banc de Castella amb el diputat per Tremp Rafael Cabezas.
- (15)- Pel que fa a les eleccions a diputats provincials, no he pogut esbrinar quines van ser les candidatures d'oposició a la coalició monàrquica, ni tampoc la votació assolida pels guanyadors. Vegeu "Diario de Lérida" 14-IX-1892.
- (16)- "Diario de Lérida" 18-II-1893.
- (17)- Vegeu Apèndix núm.3 del treball d'A. Balcells, J. Culla i C. Mir, Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923. Estudis electorals/4. Pub. Fund. Jaume Borjall. Barcelona 1982.
- (18)- "Diario de Lérida" 18-II-1893.
- (19)- "La Vanguardia" 10-III-1893.
- (20)- "La Vanguardia" del dia 9 de març donava com a guanyador el marquès de Paredes i al mateix temps el "Diario de Lérida" comunicava l'anul·lació de la votació per part de la junta d'escrutini com a càstig a les tapingades practicades.
- (21)- S. Albertí, op.cit., pàg. 83.
- (22)- El programa del PRDF es pot trobar a: S. Albertí, op.cit., pàgs. 89-96.
- (23)- Per manca de premsa he utilitzat dades de J. Lladonosa, Historia de la Diputación de Lérida, pàg. 38. Vol.II. L'autor no inclou les filiacions dels diputats. Les que aquí he indicat corresponen a l'etiqueta política que lluirien els mateixos candidats quatre anys després quan foren reelegits.
- (24)- "Diario de Lérida" 13-V-1895. Al districte I s'havien d'elegir 2 regidors; al II, 3; al III, 4; al IV, 1; al V, 2.
- (25)- Segons J. Lladonosa, Història de Lleida, pàg. 790. V. II: "Ramon Soldevila aviat es convertí en el cacic indiscutible de Lleida. Per la seva imponent humanitat i la durada de la seva activitat política, era anomenat el "Pare etern".
- (26)- He trobat referència de quatre germans Vivanco i Men-

chaca: Emili, Manuel, Enric i Genaro. J. Lladonosa, Historia de Lleida, només parla dels germans Enric i Genaro. Per tant, no sé si la família era més nombrosa o es tracta d'errors de transcripció de noms. He optat pel respecte al nom que apareix al llibre de registre de l'arxiu del Congrés de diputats.

(27)- J. Lladonosa, Historia de la Diputación...; pàg. 40, Vol.II.

(28)- "La Vanguardia" 13-IV-1896. La diferència de vots es pot comprovar al "Boletín Oficial de la Provincia" de 14-IV-1896.

(29)- Al llibre de registre del Congrés de diputats apareixen amb dos candidats com a diputat "presunto".

(30)- Vegeu "la Vanguardia" i "La Publicidad", 14-IV-1896.

(31)- Resultats a M.M.Cuadrado, op.cit. pàgs 898-905, V. II. i a S. Albertí, op.cit. pàg. 105.

(32)- "Diario de Lérida" 9-IX-1896.

(33)- Segons "El País" del 8 de maig de 1897, hi va haver un intent per part dels federals de presentar candidatura conjunta amb els centralistes en els comicis municipals de la ciutat de Lleida que finalment no quallà. La nota del comitè local del partit republicà federal afirmava que havia estat rebutjat pels unionistes el seu oferiment i que, per tant, "los que deseáramos la mayor cantidad posible de descentralización administrativa, y vemos, en la corporación municipal la base de las nacionalidades futuras, no podemos esta vez ejercer como deseáramos uno de nuestros derechos". Els signataris de la nota foren: el president del comitè local, Josep Montpeat; el vice-president, Josep Fontova; els vocals, Josep Mur, Salvador Gili, Ramon Alins; els secretaris, Seraff Badia i Josep Roig.

(34)- La vigília de la votació, "El País" assegura que els carlins mantenen el pacte establert amb els conservadors per a les municipals del 1897, "El País" 26-III-1898.

(35)- Pel partit judicial de Lleida-les Borges foren nomenats; representants, Manuel Pereña i Marià Aguilar; suplents, Joan Mateu Juncosa i Josep Antones. Per Balaguer: representants, Pere Lasala i Jaume Mestres; suplents, Josep Comes i Josep M. Vicens. Per Cervera: representants, Ramon Riu Vendrell i Manuel Miquel i Boix; suplents, Marià Feijoo i Marià Torres. Per Tremp: representants, Josep Gaset i Enric Ribelles; suplents, Antoni Feu i Francesc Blavia. Per la Seu: representants, Francesc Vidal i Pere Valldeoriola;

suplents, Mateu Ribot i Antoni Barri. Per Solsona: representants, Joan Tebé i Pere Celestino; suplents, Joan Prat i Josep Vila. Per Sort-Viella no s'havien rebut les actes.

(36)- "El Ideal" 6-III-1898

(37)- La premsa republicana considera obra de Marià Clua la retirada del liberal Antúnez. Vegeu "El Ideal" 20-III-1898.

(38)- "La Vanguardia" no li dóna la filiació de conservador, sinó la d'independent.

(39)- El marquès d'Olivart formulà una protesta general per coaccions del governador civil sobre els votants.

(40)- El repartiment d'actes catalanes a S. Albertí, op.cit. pàg. 109 i 110.

(41)- "El Ideal" 20-II-1899 informa de l'assemblea general dels comerciants i industrials lleidatans, celebrada amb aquest motiu.

(42)- Segons "El Ideal" 9-X-1899, els membres de la comissió d'estudi del Banc Agrícola eren: marquès d'Alfarràs, Jaume Llorens, Ramon Jené, Josep Zulueta, Marià Jacques Quer, Marià de Gomar, Lluís Corbella, Carles Fortuny, Francesc Macià i Ramon Xammar. Grans propietaris -carlins, integristes, monàrquics, republicans- que intervenien o intervindrien en el futur en la vida política lleidatana.

(43)- Vegeu el paper d'aquests organismes parapolítics a S. Albertí, op.cit. pàgs. 118-119.

(44)- Romà Sol diu que Antoni Florensa i Miquel Agelet dificultaren en gran manera la creació de la junta perquè tots dos es disputaven la direcció de l'organització. El càrrec correspongué a Florensa, "autoritzat com a capdavanter pel president de la junta-regional, Ferrer i Vidal, tot i que el segon -Agelet- comptava amb l'ajut del mateix Polavieja". En aquest sentit, resulten força pintoresques les característiques de la política local lleidatana si tenim en compte que Miquel Agelet considerava del tot compatible la direcció del partit liberal i de la junta polaviejista. Vegeu Romà Sol, Lleida i el fet nacional català 1879-1911, pàg. 148.

(45)- El banquet tingué l'assistència, entre d'altres, d'Odon de Buen, Pi i Arsuaga, Trueta, etc. "El Ideal" 13-II-99.

(46)- "El País" 15-IX-1898. Anuncien el seu desig de participació político-electoral.

- (47)- "El Ideal" 14-IV-1899 denuncià Valls i Pallerola com a encasellat del liberal Alonso Martínez en compliment d'acords pre-electoralis que comportaven la inhibició dels governamentals al districte de Cervera.
- (48)- B.O.P. de Lleida 11-IV-1899 i següents.
- (49)- "La Mala Senmana" núm. 11,22-IV-1899.
- (50)- M.Martínez Cuadrado, op.cit. pàgs. 640 i ss. Vol. II.
- (51)- S. Albertí, op.cit. pàgs. 127-128.
- (52)- Sobre la crisi de govern vegi's: Antonio Ros, Los gobiernos españoles. Desde la pérdida de las colonias hasta la caída de Alfonso XIII, pàg. 42.
- (53)- Sobre l'origen de la Lliga vegeu: Borja de Riquer, Lliga Regionalista, Barcelona, Edicions 62, 1977.
- (54)- Sobre el pacte d'Unió Republicana vegeu S. Albertí, op.cit. pàg. 82.
- (55)- "El Diluvio" 1-V-1901.
- (56)- "El Ideal" 15-V-1899 donà els resultats de les eleccions municipals, però no informà sobre l'existència o no d'una entesa entre dinàstics.
- (57)- Vegeu "El País" 14-III-1901. Els quatre primers candidats van ser els guanyadors.
- (58)- Vegeu "El Ideal" 5-III-1900. Els delegats de Lleida a la junta de Fusió Republicana, encarregada d'organitzar els esmentats actes de propaganda a tot Catalunya, foren Manuel Pereña i Puente i Ramon Riu Vendrell.
- (59)- Romà Sol i M. Carmen Torres, Lleida i el fet... Especialment pàgs. 179 i següents.
- (60)- Vegeu "El Ideal" 7-I-1901.
- (61)- Ibidem, 18-II-1901.
- (62)- Segons "El Ideal" 18-II-1901, el partit federalista de la província havia quedat reorganitzat així:
 "Comité provincial.- Presidente honorario, D. Francisco Pi y Margall.- Presidente, Don José Llari.- Vice-presidente 1º, D. Cayetano Puig y Boladores.- Vice-presidente segundo, D. Eduardo Andreu.- Vocales, D. Tomás Coma; D. Lorenzo Berengué; Don José Solé Sostres; D. Manuel Solé; D. José Solé; D. Antonio Serra; D. Fernando Sala; D. Francisco Arguilés Cases; D. José Gaya; D. Modesto Latorre;

Secretarios, D. Matías Torres Farrán y don Enrique Nebot.

"Representante para el Consejo Federalista de Catalunya, D. Pablo Font.- Suplente, D. Carlos Llobet.

"Comité local.- Presidente, D. José Mompeat Peremateu .- Vice-presidente, D. Manuel Soldevila Carreras.- Vocales, Don José Baró Bertrán; D. Ramón Sabaté; D. J. Meseguer; don José Beso; D. José Palacín; D. Manuel Falcó; D. Buenaventura Orrit; D. Juan Ballesté; don Ramón Alíns y D. José Casanellas.- Secretarios, D. Bautista Rubió y D. Antonio Amigó y Martí.

"Junta del Centro.- Presidente, D. Francisco Camps y Farré.- Vice-presidente, D. Jaime Reñé Romeu.- Vocales, don Juan Amorós; D. Jaime Serra; D. Casimiro Dulleré; D. Angel Bosch Olivart; D. Agustín Estiarte; D. Francisco Bordalba; D. Gregorio Almacellas; D. Juan Reñé; D. Miguel Esteve ; y D. José Clivillé.- Secretarios, D. Blas Prió Cortés y D. José Vilá.

"Junta Consultiva.- Presidente, D. Francisco Malet Querol.- Vice-presidente, D. Jaime Mangrané Capdevila.- Vocales, D. José Fontova; D. Francisco Guardiola; D. Magín Ferrerons; D. José Mur; D. Francisco Solsona; don Miguel Roig; D. Víctor Jové; D. Ramón Garsaball; D. Isidro Arnó; D. Salvador Fortón.- Secretarios, D. José Roig Qui y D. Pedro Rostes.

"Comisión especial de publicaciones: D. Camilo Castells; D. Serafín Badía; D. F. Gou Doménech; D. Ramón Pons y D. Onofre Viladot.

"Comisión administrativa: D. Bonifacio Saurina; D. A. Gari; D. Ramón Calvís; D. M. Bigorria; y D.S. Llorach."

(63)- "Paso a la juventud", article editorial de "El Ideal" 13-V-1901. "El Ideal" instava els joves a demostrar que Lleida no era reaccionària i que, com a descendents dels republicans que capitanejaven els inoblidables Ferrer i Garcés i Castejón -capitosts del partit republicà històric i del partit federal durant la primera República-, havien d'enquadrar-se en la Joventut Republicana "para que sirva de avanzada de las fuerzas democráticas".

Vegi-se'n més informació, sobre l'origen de Joventut Republicana, a Romà Sol, op.cit. pàg. 218.

(64)- Vegeu reproducció del Manifest a l'Apèndix núm. 4 d'aquest treball.

(65)- "El Diluvio" 5-V-1901 atribuïa la retirada d'Abadal de Vic al fracàs de la conferència celebrada entre el bisbe Torras i Bages i el governador per cercar-li suport. Considerava possible que se l'enviés a la Seu.

(66)- "El Ideal" 13-V-1901 donava com a indiscutible el triomf de Riu tot i ser el primer any que feia acte de presència a Sort.

- (67)- Vegeu "El Ideal" 13-V-1901, segons transcripció d'una nota electoral de "El Liberal" de Barcelona signada per B. Vives.
- (68)- Vegeu "El Pallaresa" 15-V-1901; "La Veu de Catalunya" 1-V-1901; i "El Ideal" 6-V-1901. Segons les notícies de la premsa de l'època, Domènec Sert es desplaçà de Barcelona a Tremp per presentar el seu programa. Se'l nomenà fill adoptiu de la Pobra de Segur, lloc on celebrà un gran banquet que comptà amb la presència dels diputats provincials Josep Llari (federal) i Joaquim Sostres (liberal), cosa que vol dir que no sols se li confirmava el suport del Govern, sinó que de rebot rebia també el dels republicans. Igualment Pere Larrosa es presentà a la Seu d'Urgell confiant que sabria aprofitar la perpètua absència de qui sempre sortia guanyador. I, per descomptat, els republicans també organitzaren actes. El principal va ser un míting a Balaguer que comptà no sols amb la presència del candidat -Hidalgo Saavedra-, sinó també amb oradors vinguts de fora, com Sol i Ortega.
- (69)- "El Ideal" 29-IV-1901, editorial, "La candidatura republicana".
- (70)- "El País" 19-V-1901. Comentaris sobre la jornada electoral.
- (71)- Veure el procés fins arribar a la constitució del partit a S. Albertí, op.cit. pàg 180 i ss.
- (72)- Sobre l'origen i el naixement de la Lliga a Lleida, vegeu Romà Sol, op.cit. pàgs. 201 a 206.
- (73)- Romà Sol, op.cit. pàg. 209.
- (74)- Vegeu nota (62) d'aquest mateix treball relativa a la renovació dels organismes de direcció del partit federal. Sobre els resultats de les eleccions municipals, "El Pallaresa" 12-XI-1901.
- (75)- "El Pallaresa" 10-III-1903.
- (76)- "El País" 11-XI-1905. El comitè federalista de la capital quedava constituït per: president, Bonifaci Saurina Bigorria; vice-president, Josep Solé Drudis; tresorer, Josep Baró i Bertran; comptador, Ramon Colomina Pulló; secretari, Josep Casarra Roca; vice-secretari, Pere Pifarré Ruil; vocals, Marià Abadies Miranda i Josep Morelló Campistó.
- (77)- El federal J. Llari va ser vocal de la junta provincial d'Unió Republicana i Manuel Soldevila, un dels principals impulsors de la Unió a Lleida.

- (78)- "El Pallaresa" 23-IV-1903.
- (79)- Citat per Romà Sol, op.cit. pàg. 223.
- (80)- El 1898 guanyà com a liberal l'acta d'Igualada.
- (81)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 21 A. Telegrama núm. 245. Lleida 14-IV-1903. Governador demana confirmació de l'enca-sellat. Minuta núm. 186, Madrid 15-IV-1903, el ministre de Governació el confirma.
- (82)- Ibidem, telegrama núm. 443, la Seu d'Urgell 22-IV-03. Garriga i Massó al ministre de la Governació. Minuta núm. 550, Madrid 25-IV-1903. Ministre al governador comunicant que les queixes de l'oposició s'han de tenir en compte en la mesura que siguin justes.
- (83)- Vegeu "La Vanguardia" 14-IV-1903. "La Publicidad" 23-IV-1903.
- (84)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 8, telegrama del ministre de la Governació al governador de Lleida. Minuta núm. 96 de 4-IV-1902 demanant com es pot satisfer l'insistent petició de Riu per a aconseguir la destitució de l'alcalde de Ca-nejan.
- (85)- Segons "La Veu de Catalunya" 19-IV-1903, Llari va re-córrer el districte fent campanya a favor de Riu. Vegeu tam-bé "Diario de Lérida" 26-IV-1903.
- (86)- "El Ideal" 14-VIII-1905.
- (87)- "La Veu de Catalunya" 3-IV-1903 i 19-IV-1903 assegura que era cunyat de Romanones i que estava destinat a Cerve-ra, lloc on fins ara havia manat un altre cunyat del líder liberal, Vicente Alonso Martínez. Com es va resoldre aquest conflicte familiar és difícil de precisar.
- (88)- "La Publicidad" 23-IV-1903.
- (89)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 21. Minuta núm. 689, Madrid, 29-IV-1903. El ministre de la Governació al marquès de Bar-zanallana.
- (90)- Recordem en aquest sentit els escrits de Garriga i Massó i Josep Balcells al ministre de la Governació denun-ciant coaccions i irregularitats per part de les autoritats provincials.
- (91)- Vegeu treball de Balcells, Culla, Mir, op.cit. pàg.83.
- (92)- A Barcelona els republicans recularen 700 vots respec-te a les legislatives, però guanyaren a tots els districtes

llevat del III (Isidre Molas, La Lliga Catalana, Vol. I, pàg. 58). A Lleida, Unió Republicana presentava candidatura per les majories als 5 districtes municipals, cosa que no succeïa des de 1893, i les guanyaren en cadascun d'ells (vegeu els resultats a "El País" 10-XI-1903 i també a Romà Sol, op.cit. pàg.225). Sobre les ciutats de Tarragona i Girona no disposo de dades.

(93)- Vegeu resultats a "El País" 13-III-1905. També a Romà Sol, op.cit. pàg. 227.

(94)- Vegeu la composició de les Diputacions catalanes a I. Molas, La Lliga Catalana, Vol. I, pàg. 64.

(95)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 22A, telegrama núm. 296, Lleida 8-VIII-05. Governador a ministre de la Governació.

(96)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 22A, telegrama núm. 568, Lleida 7-IX-1905. Governador a ministre de la Governació.

(97)- "La Veu de Catalunya" 8-IX-1905 deia que es decantà en pro de Castells perquè volia despertar les masses adormides pel federal Llarí.

(98)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 22A. Telegrama núm. 187, Lleida 6-IX-1905. Governador a ministre; i telegrama núm. 361 Lleida 6-IX-1905. Governador a subsecretari de Governació. Tots dos fan referència a la necessitat que Mataix vagi al districte per evitar conflictes.

(99)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 22A, telegrama núm. 479, Lleida 28-VIII-1905. Governador a ministre; assegura que l'element carlí de Solsona és el més potent de Lleida.

(100)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 22A. Telegrames núms. 376, Lleida 17-VIII-1905; 212, Lleida 21-VIII-1905; 438, Lleida 23-VIII-1905; 456, Lleida 25-VIII-1905. Governador a ministre. I minuta núm. 304, Madrid 15-VIII-1905. Subsecretari de Governació a governador.

(101)- "El Ideal" 28-VIII-1905. Vegeu fitxa biogràfica de Josep Sol Torrens a l'Apèndix núm. 1 d'aquest treball.

(102)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 22A, telegrama núm. 568, Lleida 7-IX -1905. El governador al ministre.

(103)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 22A. Telegrama núm. 394, Lleida 10-VIII-1905. El governador aconsella al ministre que posposi el retorn d'un arrendatari de contribució demanat per Riu per evitar suspicàcies d'Agelet. Amb aquest motiu, dona l'opinió que li mereix aquest darrer.

- (104)- "El País" 15-IX-1905; Diari de sessions del Congrés de diputats 2-XI-1905, pàgs. 270 i ss.
- (105)- Candidatura d'acumulació de vots proposada per A. Lerroix a tots aquells districtes on els republicans no tinguessin candidats propis.
- (106)- Sobre la Solidaritat Catalana es poden consultar, entre d'altres, J. Camps i Arboix, Història de la Solidaritat Catalana (Destino, Barcelona, 1970) i Borja de Riquer, Las elecciones de la Solidaritat Catalana, Recerques, núm. 2.
- (107)- Segons "El Ideal" 10-VI-1901, la Lliga Catòlica era el primer any que participava declaradament en una lluita electoral tot i que la seva fundació datava de juliol de 1901.
- (108)- Vegeu resultats a "El Ideal" 13-XI-1905 i Romà Sol, op.cit. pàg. 230.
- (109)- Vegeu resultats a "El Ideal" 12-III-1907. Josep M. Espanya és considerat per aquest diari republicà unionista.
- (110)- Vegeu resultats a I. Molas, op.cit. pàg 75.
- (111)- "El Ideal" 16-III-1907 i 19-III-1907.
- (112)- Ibidem.
- (113)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 24A. Minuta núm. 448, Madrid 17-III-1907.
- (114)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 24A. Telegrama núm.97, Lleida 8-IV-1907. Governador a ministre. Cal assenyalar que el liberal Agelet influí més en l'encasellat que no els representants del partit del Govern.
- (115)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 24A. Minuta núm. 603 Madrid 13-IV-1907. Ministre a governador comunicant-li que considerava inútil la seva intervenció personal.
- (116)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 24A. Minuta núm. 904 i 836 dels dies 28 de març i 18 d'abril. Ministre a governador.
- (117)- Vegeu manifest a l'Apèndix núm. 4 d'aquest treball.
- (118)- "El Ideal" 23-III-1907. Article sobre la Solidaritat Catalana d'Humbert Torres.
- (119)- "Diario de Lérida" 19-III-1907.
- (120)- "La Veu de Catalunya" 19-III-1907.

- (121)- "El Pallaresa" 24-III-1907.
- (122)- "El País" 13-IV-1907 i "El Ideal" 4-IV-1907. El president del Centre Republicà de Balaguer era Manuel Solé -declarat antisolidari a la votació de la junta provincial del partit celebrada amb motiu de decidir l'adhesió a la Solidaritat-; el vice-president n'era Augusto Mencheco i el secretari, Joaquim Viola.
- (123)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 24A. Telegrama núm. 123, Lleida 12-IV-1907. El governador està segur que al cacic conservador Vivanco li "repugna combatir a Maciá por compromisos gratitud auxilios éste en elecciones provinciales a favor su hermano Enrique Vivanco". També Minuta núm. 843 Madrid 28-III-1907. Ministre al governador.
- (124)- Val a dir que l'entitat promotora de la Junta Solidària de Cervera fou la Lliga Catalanista d'Urgell i Segarra amb seu a Tarrega. Vegeu "El Ideal" 16-III-1907 i 19-III-1907, on figura la relació dels seus components.
- (125)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 24A. Minuta núm. 170, Madrid 4-IV-1907. Ministre a governador.
- (126)- Ibidem. Telegrama núm. 212, Lleida 19-IV-1907. Governador a ministre.
- (127)- Ibidem; també núm. 85, Lleida 8-IV-1907. Governador a ministre. Per la seva part, "El Ideal" 20-IV-1907 denunciava les pretensions de Pere G. Maristany de presentar el seu gendre Josep Matheu a Cervera. Veurem que aquestes es realitzaran plenament a partir de 1910.
- (128)- "El Progreso" 4-IV-1907 l'acusava de monàrquic conservador tal com ho era el seu pare Pere Milà i Pi. Cal tenir en compte que posteriorment seria un dels principals components de la Unió Monàrquica Nacional.
- (129)- "El Correo Catalán" 6-IV-1907, diari d'inequívoca orientació, remarcava insistentment que la majoria de les comissions dels pobles que visitava Milà i Camps estaven presidides pel capellà. Així mateix, comunicava que la primera visita feta pel solidari va ser al bisbat de Solsona.
- (130)- A.H.N. Sèrie A. Lligall 24A. Telegrames governador a ministre nús. 76, 7-IV-1907 i 84, 8-IV-1907 i Minuta núm. 365, 7-IV-1907. El ministre comunicava al governador que havia llegit la carta confidencial d'Agelet a Moret on reconeixia poder enretirar Garriga, encara que mai no ho intentà.
- (131)- Ibidem. Minuta núm. 706, 25-III-1907. El ministre

encomanà al governador d'investigar l'actitud de Riu, el qual li va prometre ajudar els candidats conservadors; també li demanà consell sobre la conveniència d'enviar-hi Romanich en el cas que Riu ajudés Llari a Tremp.

(132)- Ibídem. Telegrama núm. 210, Lleida 19-IV-1907. Governador a ministre assegurant-li que Mauri es disposava a lluitar i gastar en abundància.

(133)- "El Ideal" 24-IV-1907.

(134)- Ibídem. Telegrames del governador al ministre informant de la situació i desenllaç de les eleccions al Senat; núm 289, 26-IV-1907; núm. 305, 28-IV-1907; núm. 348, 3-V-1907. En aquest darrer es comunicava l'arribada a Lleida de Borrell, i Tost i Martorell, antics pretendents a una acta de diputat.

(135)- Resultats segons acta de votació recollida a l'arxiu del Congrés de diputats.

(136)- Vegeu sobre els resultats de les eleccions municipals I. Molas, La Lliga..., pàgs. 80-81 i sobre els esdeveniments de la Setmana Tràgica, Joan Connolly Ullmann, La Semana Trágica: Estudio sobre las causas del anticlericalismo en España (1898-1912).

(137)- Sobre UFNR, vegeu S. Albertí, op.cit. pàgs. 288 i ss.

(138)- Vegeu Romà Sol, op.cit. pàgs. 266 i ss. i "Lleida nova" 7-III-1909, "Optimisme" davant la llei d'administració local. "Lleida Nova" va aparèixer, pel que sembla, el setembre de 1908 i va desaparèixer el maig de 1909.

(139)- "El Pallaresa" 28-X-1909.

(140)- Felip Rodés rebria dures crítiques per part dels republicans radicals de Balaguer, que desistiren de continuar ajudant-lo -com havien fet el 1907- i l'acusaren de ser l'única causa de desunió dels republicans del districte. Així mateix, els liberals de Lleida consideraven que "debe ser necesariamente menos detestable el conservador que antes padecimos -es deu referir a M.Clua- que el republicano roderista que ha enseñado la oreja".

Per altra banda, Jesús Pabón, en el seu estudi sobre Cambó, cita una carta del governador de Barcelona Ossorio a Maura del 29 d'octubre de 1908 en què, després d'assabentar-lo de l'èxit de la visita del rei a la ciutat, li assenyalava textualment "la resuelta actitud del diputado Rodés, del diputado provincial Brutau(?) y del Ayuntamiento y electores de Balaguer, rompiendo sus vínculos con el CNR, para sostener la doctrina del respeto debido al jefe del Estado..." Es molt probable que el comportament de Rodés fos confusoriari, però és innegable que va saber contemporitzar amb tot-hom per acréixer un poder polític a Balaguer que durà fins la Dictadura de Primo. Vegeu "El Pallaresa" 15-III-1909, "El Ideal" i Jesús Pabón, Cambó, Vol.I, pàg. 323.

- (141)- Segons "La Publicidad" 25-IV-1910, els representants de Lleida a l'assemblea de la Unió Republicana per a aprovar les bases de la UFNR van ser: Ramon Riu i Vendrell, diputat provincial; Joventut Republicana, el Círculo Republicano de les Borges Blanques i la junta municipal del Partit Republicà Autonomista de Lleida.
- (142)- "El Pallaresa" 2-V-1910.
- (143)- Republicans i regionalistes el consideraven candidat propi . Per tant és difícil decidir a quin grup pertanyia. La UFNR el presenta com a candidat junt a Moles, Rodés i Llari. Vegeu "El Ideal" 5-V-1910 i "La Veu de Catalunya" 3-V-1910. Aquest darrer el considera candidat regionalista addicte a l'ideal de la Lliga.
- (144)- Vegeu la posició dels liberals a "El Pallaresa" 3-V-1910, i la de Francesc Macià a "El Ideal" 24-IV-1910.
- (145)- Sobre la intervenció de Joan Maluquer vegeu "El Pallaresa" 19-IV-1910 i 27-IV-1910.
- (146)- "El Ideal" 29-IV-1910.
- (147)- Instruccions de la junta consultiva del Centre Republicà (PRR) a "El Pallaresa" 2-V-1910. Sobre la decisió de la Lliga d'ajudar el candidat de la UFNR, "El Ideal" 3-V-1910.
- (148)- Sobre la problemàtica carlina a Cervera, vegeu "El Correo de Lérida" 15-IV-1910 i 20-IV-1910. També "El Pallaresa" 20-IV-1910.
- (149)- La coalició antiroderista publicà un manifest signat per Antoni Sangenís en nom del partit liberal, Francesc Corberó pel conservador, i Manuel Solé pel PRR. Vegeu "El Pallaresa" 19-IV-1910.
- (150)- El PRR publicà, 18-IV-1910, un manifest adreçat als republicans de Balaguer demanant el vot per al liberal Saracibar. Vegeu "El Pallaresa" 21-IV-1910.
- (151)- "El Pallaresa" 14-II-1910 publicava l'article "Orientaciones políticas", signat per "M", on l'autor es declara adversari de Llari per defensar un criteri diferent en qüestions d'interès provincial, però alhora es congratulava per poder comptar amb un nou addicte a l'ideal monàrquic.
- (152)- "El Ideal" 5-V-1910.
- (153)- Ibidem, 24-IV-1910.
- (154)- "El Pallaresa" 10-V-1910 i "El Ideal" 11-V-1910.

- (155)- Segons "El Ideal", una comissió de diputats i senadors de l'esquerra catalana -Vallés i Ribot, Corominas, Carner, Hurtado, Rodés i Calvet- denunciarien Canalejas, la multa posada pel governador a l'alcalde de Mollerussa, la inspecció feta a l'Ajuntament d'Arbeca i la suspensió del mestre de Miralcamp per anar a favor del candidat republicà. Vegeu "El Ideal" 16-IV-1910.
- (156)- Vegi's treball de Blacells, Culla i Mir, op.cit. pàg. 185.
- (157)- "El Pallaresa" 23-V-1910, Editorial, "El patio de los 'gachis'".
- (158)- Vegeu els resultats de les eleccions provincials des de 1891 pel districte de la Seu-Sort.
- (159)- Paraules de Jesús Fabón, op.cit. Vol. I, pàg. 381.
- (160)- Vegeu resultats a totes aquestes consultes a I. Molas, La Lliga..., pàg. 90 i ss.
- (161)- Les raons exactes que portaren a la desautorització de el "El Correo de Lérida" no les he pogudes esbrinar, però l'endemà de la presentació oficial de "El Correo Leridano", el primer es negava a acceptar la desautorització declarant-se únic continuador de "L'Almogàver", alhora que demanava rebre l'ordre directament de la Junta Regional. El 6-XI-1910 s'acomiadava i assegurava que es retirava comptant amb 940 subscripcions, nombre màxim en relació amb els altres diaris de la capital. Vegeu "El Correo de Lérida" 19-X-1910 i 6-XI-1910. També Romà Sol, 150 años de prensa leridana, Lleida, 1964. Aquest autor parla de la reaparició de "El Correo de Lérida" i, per tant, si fou així, fins el 1913 coexistiren dues publicacions carlines.
- (162)- Alfons Piñol, nou president de la junta provincial nomenat per a aquesta data en substitució de Rafael La Rosa, fou qui exigí la dissolució de la societat Joventut Carlina. La junta directiva d'aquest darrer centre, presidida per Joan Estivill, s'hi negà al·legant que la imposició era improcedent i mancada d'autoritat. Vegeu "El Radical" 18-X-1913.
- (163)- Josep Font i Fargas s'oposà a la dissolució i, després de deixar la direcció de "El Correo Leridano", assumí da de "El Radical". Vegeu "El Radical" 18-X-1913.
- (164)- A "El Radical" 18-X-1913 es pot llegir un comentari de "el gran Mella" sobre "las alianzas", en què s'assenyala "el peligro próximo, que ha de aplastar a nuestra desgraciada España, si se nos llega a unir a la entente Anglo-Francesa". Així mateix, en una de les seves "Notas Varias" es comentava: "El tío, emperador de Inglaterra, envió un expresivo y afectuoso telegrama a D. Alfonso por la buena acogida dispensada al Presidente de la flamante República francesa. Gracias, no hay de qué, nosotros continuaremos gritando: ¡Viva España! ¡Viva Alemania! ¡Abajo los apaches!"

(165)- Vegeu els resultats a "El Pallaresa" 17-III-1911. S'han reagrupat els candidats per candidatures per facilitar-ne la lectura.

(166)- Ja el 1907 "El Ideal" considerava J. España candidat republicà -sense indicar si era nacionalista o no-, però no resta gaire clar que hagués deixat les files liberals. Vegeu "El Ideal" 7-III-1911 i "El Pallaresa" 28-II-1911.

(167)- Eduard Aunós Pérez, al seu Discurso de la vida, pàg. 117 i ss. assegura que la decisió del seu pare de presentar-se com a candidat a la Diputació provincial rau en un accident municipal de què fou víctima la seva família. L'A-juntament denegà uns plànols presentats per a procedir a la reforma dels baixos d'una casa que tenien en un lloc cèntric i el seu pare s'allistà al grup advers a la majoria municipal que votà l'acord que els perjudicava. El partit conservador, en prova d'agraïment, el presentà com a diputat per la Seu. En realitat només fou una part dels conservadors que li donà suport, per això, la seva filiació no estava encara gaire clara en aquests moments.

(168)- Després de les legislatives de 1914, a l'assemblea general de la UFNR de 31 de maig de 1914, Humbert Torres és un dels que intervingueren, juntament amb Rodés i Corominas, a favor de continuar l'entesa amb els radicals. Per tant, deu ser cert que a Lleida fou l'impulsor de la coalició molt abans d'arribar al Pacte de Sant Gervasi. A més, no s'ha d'oblidar que la primera idea de coalició sorgí a les files de la UFNR tot i que després fou portada pels radicals el març de 1913. Vegeu S. Albertí, op.cit. pàg. 377 i "El Ideal" 5-XI-1911.

(169)- "El Ideal" 26-X-1911.

(170)- "El Pallaresa" 13-XI-1911.

(171)- Eduardo Aunós Pérez, Discurso..., diu que el seu pare, per iniciar-lo en la política, comprà el 1911 "El País" i que el 1912, veient-se obligat a cedir-lo a un grup polític advers, fundà un altre diari titulat "La Prensa". No he trobat cap referència d'on poder comprovar que realment el diari liberal "El País" -defensor dels interessos d'Emili Riu- hagués passat mai a mans d'Eduard Aunós. En canvi, "La Prensa" apareix com a diari "monàrquico conservador" a primers de gener de 1912. El primer número que he pogut revisar és el 14, 25-I-1912.

(172)- Segons "La Prensa" 26-I-1912, els socis encarregats d'organitzar Joventut Conservadora als districtes de Lleida eren: Lleida, Manuel Alvarez Llinás; Balaguer, José Barberá; les Borges, Ramón Sans; Cervera, Manuel Herrera Gés; la Seu d'Urgell, Eduardo Aunós; Solsona, José Rabasa; Tremp, Epi-fanio Bellí.

- (173)- "La Prensa" 17-II-1912. Conferència a càrrec de Lluís Ramonich i de Mas, aspirant a l'acta de diputat a Corts per la Seu el 1907 i per les Borges el 1914.
- (174)- "La Falç" núm. 18, 15-V-1913. Editorial: "Optimisme".
- (175)- "La Falç" núm. 17, 15-IV-1913. Editorial: "Toc d'atenció".
- (176)- "La Falç", 1-III-1913. Manifest de la redacció, "Al poble".
- (177)- Vegeu I. Molas, La Lliga..., pàg. 94. La majoria d'actes de la Diputació de Barcelona foren per a la Lliga -14 en total- i a Tarragona els republicans aconseguien la meitat de les actes, 10 de 20 llocs.
- (178)- El diputat provincial per Cervera, el regionalista Francesc Montaña Santamaria, instava els Ajuntaments de la província a enviar llur adhesió al projecte de Mancomunitats. Vegeu "El Pallaresa" 16-X-1913, "Lleida i les Mancomunitats".
- (179)- La junta provincial carlina decidí retirar-se de la coalició de dretes quan aquesta només li reservà 1 lloc en les seves llistes de candidats davant els dos adjudicats a la Joventut Carlina. Després de sortir-se'n, intentà signar una entesa amb els integristes del "Diario de Lérida", que no arribà a quallar, però provocà enfrontaments dins l'integrisme lleidatà. Vegeu "El Pallaresa" 29-X-1913.
- Quant a la posició de la tendència maurista de Joventut Conservadora, el seu òrgan, "La Prensa" 3-XI-1913 justifica la seva col.laboració amb la Coalició Monàrquica argumentant en el sentit que malgrat "la amargura" que els produeixen els darrers esdeveniments i a pesar de l'allunyament de la direcció del partit d'Antoni Maura, creuen que han de treballar perquè l'actual govern Dato porti a bona fi la seva "alta missió". En certa manera, això sembla, de moment, un acte de fe datista en lloc de maurista.
- (180)- Vegeu el manifest de la coalició de dretes aparegut a "La Prensa" 28-II-1914, a l'Apèndix núm. 4 d'aquest treball.
- (181)- "El Pallaresa" 7-III-1914. Les raons d'aquests radicals dissidents estaven en el fet que creien que per dignitat no es podia votar el qui havia estat enemic número u del cap Manuel Soldevila.
- (182)- "La Falç" 15-III-1914. Arran d'aquests comicis, inicià la seva tercera època i abandonà el CNC, fins ara seu de la seva redacció i administració. Continua com a periòdic mensual de propaganda nacionalista adherit a la Unió Catalanista.